दिपायल सिलगढी नगरपालिका

मध्यमकालीन खर्च संरचना, (आ.व. २०८१/०८२- २०८३/०८४)

Medium-Term Expenditure Framework

FY 2024/25 – 2026/027

दिपायल सिलगढी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

सिलगढी डोटी, सुदूर पश्चिम प्रदेश, नेपाल

विषयसूची

परिच्छेद एकः परिचय 1
१.१ पृष्ठभूमि 1
१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा 1
१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको उद्देश्य 1
१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरु 2
१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया 2
परिच्छेद २ : मध्यमकालीन खर्च संरचना 6
२.१ पृष्ठभूमि 6
२.२ चुनौती तथा अवसर 6
२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति 6
२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका 7
२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका 8
२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका 8
२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट 11
२.८ विषय उपक्षेत्रगत बाँडफाँट 14
परिच्छेद ३: आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को विकास कार्यक्रम तथा बजेट 15
३.१ आर्थिक वर्ष २०८१/८२ विकास कार्यक्रम बजेटको बाँडफाँट 15
३.२ उपक्षेत्रगत विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण 17
परिच्छेद ४ : आर्थिक क्षेत्र 19
४.१ कृषि, खाद्य सुरक्षा तथा सिंचाई 19
४.२ पशुपंक्षी सेवा 21
४.३ पर्यटन, सम्पदा तथा संस्कृति 25
४.४ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय 23
४.५ भूमि व्यवस्था, बैंक, वित्त तथा सहकारी 27
४.६ श्रम, रोजगारी तथा गरिवी निवारण 29
परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास क्षेत्र 32
५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण 32
५.२ शिक्षा, विज्ञान, कला, भाषा तथा साहित्य 34
५.३ खानेपानी तथा सरसरफाई 38
५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग 39
५.५ युवा तथा खेलकुद 42
परिच्छेद ६ : पूर्वाधार विकास क्षेत्र 45
६.१ आवास, भवन तथा शहरी विकास 45
६.२ सडक, पुल तथा यातायात 47
६.३ जलस्रोत, विद्युत तथा उर्जा 49
६.४ सूचना तथा सञ्चार 51
परिच्छेद ७ : वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र 53
७.१ वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा नदि नियन्त्रण 53

७.२ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन 55
७.३ विपद जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन 57
परिच्छेद ८ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र 59
८.१ नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन 59
८.२ संगठन, मानव संशाधन र सेवा प्रवाह 60
८.३ राजस्व तथा स्रोत परिचालन 62
८.४ तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन 63
अनुसूची १: मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यदल 66
अनुसूची २: मध्यमकालीन खर्च संरचना र आगामी आर्थिक वर्षको बजेट सीमा निर्धारण र बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०८० 67
अनुसूची ३: आगामी तीन आर्थिक वर्षको विषय उपक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजना विवरण र बजेट विनियोजन 74

तालिका सूची

तालिका २.११ : मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य 7
तालिका २.२2: मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य (प्रचलित मूल्यमा) 8
तालिका २.३3 : त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा) 9
तालिका २.४1 : रणनीतिक स्तम्भको आधारमा आगामी तीन वर्षको अनुमान र प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 11
तालिका २.५1 : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 11
तालिका २.६11 : दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 12
तालिका २.७ : लैंङ्गिक उत्तरदायी बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 12
तालिका २.८1 : जलवायु संकेतको बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा) 13
तालिका २.९1: आगामी तीन आ.व.को विषय उपक्षेत्रगत खर्चको बाँडफाटको प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा) 14

परिच्छेद एकः परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

मध्यमकालीन खर्च संरचना (Medium-Term Expenditure Framework-MTEF) सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण औजार हो । यसले स्थानीय सरकारले अबलम्बन गरेका नीति तथा योजनाहरुले लिएका लक्ष्य र उद्देश्य हासिल गर्न मद्दत गर्दछ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन जस्ता विषयहरू सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनका मुख्य अवयवहरूलाई आत्मसात गरेको हुन्छ । यसले सरकारले लिएको नीति, आवधिक योजना र वार्षिक नीति कार्यक्रम र बजेट बीच सामञ्जस्यता कायम गराउँछ । जसबाट उपलब्ध सिमित स्रोतको अधिकतम प्रतिफल हासिल हुने गरी बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउँछ । यसले आगामी दिनमा पर्ने दायित्वको पूर्वानुमान तथा स्रोतको सुनिश्चितता समेत गर्दछ ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख उद्देश्य प्राथमिकताका आधारमा सार्वजनिक स्रोतको बाँडफाँट गरी खर्चको प्रभावकारिता बढाउनु हो । यसले त्रिवर्षीय चक्रीय योजनाका रुपमा आगामी तीन वर्षमा खर्च गरिने क्षेत्र, कार्यक्रम, आयोजना र क्रियाकलाप समावेश गरेको हुन्छ । यसका अतिरिक्त कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्रति एकाई लागत, खर्च गरिने क्षेत्र, कार्यक्रम र आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण र खर्चका स्रोत समेत समाविष्ट गरिएको हुन्छ । उपलब्ध स्रोत साधनको प्रभावकारी विनियोजन र परिचालन, पारदर्शी र मितव्ययी खर्च प्रणाली, वित्तीय सुशासन जस्ता पक्षमा सुधार ल्याउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ ।

ऐतिहासिक रुपमा हेर्दा नेपालमा सर्वप्रथम दशौं राष्ट्रिय आवधिक योजनासँगै मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाको अभ्यास शुरुवात भएको थियो । संघीय शासन व्यवस्थाको थालनीसँगै मध्यमकालीन खर्च संरचना नेपालमा कानूनी रुपमा सरकारको अनिवार्य दायित्वका रुपमा रहेको छ । अन्तर–सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहले सार्वजनिक आय–व्ययको विवरण प्रस्तुत गर्दा अनिवार्य रूपमा आगामी तीन वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्नु पर्ने प्राबधान रहेको छ । स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित) ले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको विधि, औजार, चरण तथा प्रकृयालाई स्पष्ट पारेको छ । यस नगरपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीमा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित) रहेको व्यवस्था एवम् सरोकारवालासँगको छलफलको निष्कर्शलाई मुख्य आधारका रूपमा लिइएको छ ।

१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा

मध्यमकालीन खर्च संरचनाले समष्टिगत वित्त खाका, नतिजा खाका र बजेट खाका गरी तीन वटा मुलभुत पक्षहरुलाई समावेश गरेको हुन्छ । पहिलो, मध्यमकालीन वित्त खाकालाई आवधिक योजना, विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तथा गुरुयोजनाको लक्ष्य उद्देश्यको आधारमा उत्पादन, रोजगारी, आय र लगानी लगायतका परिसूचक समावेश गरी तयार गरिन्छ । दोस्रो, मध्यमकालीन बजेट खाका स्थानीय तहलाई संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान, आन्तरिक आय, आन्तरिक ऋण तथा अन्य स्रोत समेत आकलन गरी कार्यक्रम तथा आयोजनागत रूपमा खर्चको अनुमान सहितको तयार गरिन्छ । तेस्रो, मध्यमकालीन नतिजा खाकालाई बजेटको कार्यान्वयनबाट आगामी तीन वर्षमा प्राप्त हुने प्रतिफलको अनुमान गरी तयार गरिन्छ ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाले चक्रीय रुपमा हरेक आर्थिक वर्षमा तीन आर्थिक वर्षको बजेटको आँकलन गर्दछ । यसमा पहिलो आर्थिक वर्षमा खर्च र स्रोतको अनुमान गरिएको हुन्छ भने त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षका लागि खर्च तथा स्रोतको प्रक्षेपण गरिन्छ । पहिलो वर्षको बजेट कार्यान्वयन भएपछि उपलब्धि समीक्षा गरी बाँकी दुई वर्षको प्रक्षेपित अनुमान परिमार्जन एवम् थप एकवर्षको बजेट प्रक्षेपण गरिएको हुन्छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले खर्च तथा श्रोतको यथार्थपरक विश्लेषणबाट बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई वस्तुनिष्ठ बनाउन मद्दत गर्दछ ।

१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको उद्देश्य

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको मुख्य उद्देश्य विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन कायम गर्नु रहेको छ । यसका विशिष्ट उद्देश्यहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :

- वार्षिक बजेटलाई आवधिक योजनासँग जोडनु र स्रोत विनियोजनलाई उपलब्धीमूलक बनाउनु,
- प्राथमिकता प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमको लागि स्रोतको सुनिश्चितता गर्नु,

- स्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट तर्जुमालाई ययार्थपरक बनाउनु,
- मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई दिगो विकासमैत्री बनाउनु,

१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरु

यस नगरपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा देहायमा उल्लिखित विषयलाइ प्रमुख आधारको रुपमा लिइएको छ :

- नेपालको संविधान
- दिगो विकासका लक्ष्यको अवस्था र मार्गचित्र (२०१५–२०३०)
- अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- राष्ट्रिय दीर्घकालिन सोच, २१०० तथा पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजना (२०७६/७७–२०८१/८२)
- सुदूरपश्चिम प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (२०७६/७७–२०८०/८१)
- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम (आ.व.२०७९/८०)
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्ष्यको सांङ्केतीकरण स्रोत पुस्तिका, २०७९
- स्थानीय तहको दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी स्रोत पुस्तिका, २०७९
- विषय क्षेत्रगत रणनीतिक तथा गुरूयोजना
- नगरपालिकाका अन्य विषय क्षेत्रगत नीति र योजनाहरु
- वस्तुस्थिति विवरण वा स्थितिपत्र (प्रोफाईल)

१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ तथा स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित) को व्यवस्था बमोजिम देहाय अनुसारको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जमा विधि तथा प्रक्रिया अवलम्वन गरिएको थियो ।

चरण १: प्राविधिक सहयोग परिचालन

नगरपालिकाबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना विज्ञको सहयोग परिचालन गरी तर्जुमा गरियो । यस क्रममा विज्ञको सहजीकरणमा नगर कार्यपालिका पदाधिकारीहरु तथा कर्मचारीलाई अभिमुखीकरण र कार्यदल गठन गरिएको थियो । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयार गर्ने कार्यमा समेत विज्ञको सहयोग परिचालन गरिएको थियो ।

चरण २: सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा समीक्षा

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि सान्दर्भिक सङ्घीय, प्रदेश एवम् स्थानीय तहका योजना, नीति, कानून, दिग्दर्शन र कार्यविधि सहितका दस्तावेजहरु संकलन एवम् अध्ययन गरियो । यसका माध्यमबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका सन्दर्भमा रहेका प्रावधान एवम् आवश्यक सूचना पहिचान तथा विश्लेषण गरियो । मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका सन्दर्भमा अध्ययन एवम् समीक्षा गरिएका प्रमुख सन्दर्भ सामग्रीहरू देहायबमोजिम प्रस्तुत गरिएको छः

- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- संघीय आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायीत्व ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७

- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगका प्रतिवेदन तथा सिफारिशहरु
- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको वित्तीय हस्तान्तरण
- नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार एवम् नगरपालिकाको राजस्व सम्बन्धी कानून र आर्थिक ऐनहरु
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
- स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- स्थानीय सरकारको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा हाते किताब, २०७७
- नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोच तथा पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजना
- स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्ष्यको सांङ्केतीकरण स्रोत पुस्तिका, २०७९
- स्थानीय तहको दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी स्रोत पुस्तिका, २०७९
- सुदूरपश्चिम प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना
- नगरपालिकाका विषय क्षेत्रगत रणनीतिक/गुरूयोजना
- दिपायल सिलगढी नगरपालिकाको विगत आर्थिक वर्षहरूको नीति कार्यक्रम, स्वीकृत, प्रगति प्रतिवेदन आदि।

चरण ३: मध्यमकालीन खर्च संरचनाको ढाँचा, औजार र कार्ययोजना तर्जुमा

विज्ञको प्राविधिक सहयोग र सहजीकरणमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको प्रकृया, ढाँचा, औजार र कार्ययोजना तयार गरियो। स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी दिग्दर्शनको व्यवस्था र स्थानीय विशिष्ठता एवम् आवश्यकता अनुकूल हुने गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको ढाँचा, विधि, औजार एवम् कार्ययोजना सम्बन्धमा छलफल गरी समान बुझाई कायम गरिएको थियो। यस छलफलमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, कार्यपालिका पदाधिकारी र शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरूको सहभागिता रहेको थियो।

चरण ४: अभिमुखीकरण तथा प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारण र तयारीका, ढाँचा, प्रक्रिया, औजार र संस्थागत व्यवस्थाको सम्बन्धमा सरोकारवाला माझ समान बुझाइ कायम गर्ने उद्देश्यले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी अभिमुखीकरण तथा प्रारम्भिक कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो। प्राविधिक सहयोग टोलीको सहजीकरणमा सम्पन्न सो कार्यशालामा नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत समितिका पदाधिकारी, विषयगत शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधि एवम् अन्य सरोकारवालाहरुको सहभागिता रहेको थियो। कार्यशालामा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको अवधारणा, बिधि, औजार, संस्थागत व्यवस्था र कार्यसूचीलाई प्रस्तुति गरी यस सम्बन्धमा स्पष्टता तथा बुझाईमा एकरूपता कायम गरियो। सो कार्यशालाबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदल गठन र कार्य योजनाको स्वीकृति गरी जिम्मेवारी र भूमिका समेत स्पष्ट गरियो। कार्यदलको विवरण अनुसूची १ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

चरण ५ : विषयगत समिति तथा शाखासँग परामर्शको आयोजना

नगरपालिकाको आयोजनामा दीर्घकालीन सोच, विषयगत रणनीतिक योजना र वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाको उपलब्धि समीक्षाका लागि विषयगत समिति तथा शाखासँग परामर्शको आयोजना गरिएको थियो। सो परामर्शमा कार्यक्रममा कार्यपालिका तथा विषयगत समितिका पदाधिकारी र विषयगत शाखा एवम् एकाइका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरुको सहभागिता रहेको थियो। सो परामर्शबाट प्रमुख उपलब्धी, चालु, क्रमागत र बहुवर्षीय आयोजना तथा कार्यक्रम, सालवसाली कार्यक्रम, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएका आयोजना, सम्भाव्यता अध्ययन र लागत अनुमान तयार भएका कार्यक्रम तथा आयोजना पहिचान गरियो। यसै छलफलबाट स्रोत सुनिश्चतता गर्नुपर्ने कार्यक्रम तथा आयोजनाको सूची तयारी उपक्षेत्रगत रुपमा श्रोत आवश्यकता निर्धारण गरिएको थियो।

चरण ६: खर्च तथा स्रोतको अनुमान र त्रिवर्षीय प्रक्षेपण

विगत आर्थिक वर्षहरूको श्रोतको उपलब्धता एवम् भावि सम्भाव्यताका आधारमा आन्तरिक श्रोत, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त श्रोत, अन्तर–सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त श्रोत लगायतका विभिन्न श्रोत समेतलाई बजेट वर्षको लागि अनुमान तथा आगामी दुई आर्थिक वर्षको प्रक्षेपण गरियो। त्यसैगरी, विगत आर्थिक वर्षहरूको खर्चको प्रवृति, चालु तथा बहुवर्षीय आयोजना र प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने श्रोतलाई मध्यनजर गरी खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो। विषय विज्ञको सहयोग र सहजीकरणमा कार्यदलले आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूको खर्च तथा स्रोत प्रक्षेपणका आधारमा तीन वर्षको बजेट सीमा निर्धारण तथा आगामी आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा मार्गदर्शन तयार गरी स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति मार्फत कार्यपालिमा पेश गरियो। यस सम्बन्धमा कार्यपालिकामा छलफल तथा निर्णय गरी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले सबै विषयगत शाखाहरू तथा वडा समितिमा आगामी आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा बजेट तयारीका लागि उपलब्ध गराइयो।

चरण ७ : विषय उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा

विषय उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि विषयगत शाखा/एकाईका कर्मचारी तथा विषयगत शाखासँग छलफल तथा परामर्श गरियो। छलफलबाट सबै उप–क्षेत्रका आगामी तीन वर्ष सञ्चालन गरिने आयोजना र कार्यक्रमको पहिचान, प्राथमिकता निर्धारण, लागत अनुमान यकिन र आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि स्रोत आवश्यकता निर्धारण गरियो। त्यसैगरी, विषयगत रूपमा प्राथमिकता निर्धारण, दिगो विकास लक्ष्य, लैंङ्गिक तथा जलवायु सङ्केतका आधारमा कार्यक्रम तथा आयोजनाको साङ्केतीकरण गरियो।

चरण ८ : विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेज तयारी

विषयगत समिति, विषयगत शाखा तथा एकाइसँगको परामर्श र उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शनका आधारमा तयार भएको विषय उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई एकीकृत गरी विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयार गरिएको थियो। विषयगत क्षेत्र मध्यमकालीन संरचनाको दस्तावेजलाई विषयगत समितिमा थप छलफल तथा प्रमाणीकरणका लागि पेश गरियो। यस कार्यमा परामर्शदाताको विज्ञ सहयोग परिचालन गरिएको थियो।

चरण ९ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयारी

विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई एकीकृत गरी स्वीकृत ढाँचामा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरियो। प्राविधिक सहयोग टोलीको सहयोगमा विषयगत समितिको छलफलको सुझाव तथा निष्कर्श र मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदल एवम् बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिसँग राय परामर्शलाई आधारका रुपमा लिइ मस्यौदा दस्तावेज तयार गरिएको थियो। यस क्रममा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदलबाट आवश्यक सहयोग एवम् बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन अनुकूल भए नभएको रूजु गरिएको थियो। मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेजमा समष्टिगत मध्यमकालीन वित्त खाका, मध्यमकालीन नतिजा खाका र मध्यमकालीन बजेट खाकाको साथै विषय क्षेत्रगत रुपमा योजना र कार्यक्रम/आयोजनाको सारांश समावेश गरिएको छ।

चरण १० : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा प्रस्तुति तथा छलफल कार्यशाला

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेज माथी सुझाब तथा पृष्ठपोषण हासिल गर्ने उद्देश्यले मध्यमकालीन खर्च संरचना सुझाब संकलन कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरियो। उक्त गोष्ठीमा कार्यपालिका एवम् विषयगत समितिका पदाधिकारीहरू, विषयगत शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु र स्थानीय विकासका सरोकारवालाहरूको सहभागिता रहेको थियो। उक्त कार्यक्रममा मस्यौदा दस्तावेजलाई प्रस्तुत गरी कार्यक्रम तथा आयोजना, प्राथमिकता, स्रोत बाँडफाँट, स्रोत विनियोजन तथा साङ्केतीकरण र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको समग्र मस्यौदा दस्तावेजमाथी सुझाब र पृष्ठपोषण हासिल गरिएको थियो।

चरण ११ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको परिमार्जित मस्यौदा तयारी

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेजमा प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणका आधारमा परिमार्जन गरी अन्तिम दस्तावेजका रुपमा तयार गरियो। यस क्रममा विषयगत शाखाहरूबाट आवश्यक सूचना तथा विवरण संकलन गरिएको थियो। यसरी तयार भएको मस्यौदालाई परामर्शदातृ संस्थाका विज्ञद्वारा अन्तिम रुप प्रदान गरी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गरिएको छ।

चरण १२ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको स्वीकृति

बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिबाट पेश भएको मध्यमकालीन खर्च संरचना दस्तावेज कार्यपालिकाको बैठकमा छलफल गरी स्वीकृत गरिएको छ।

परिच्छेद २ : मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकाको समग्र विकास, समृद्धि र आर्थिक–सामाजिक रुपमान्तरणको आकांक्षालाई मुर्तरुप दिनका लागि सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउनु आवश्यक हुन्छ। मध्यमकालीन खर्च संरचना सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण औजार हो। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न मद्दत पुर्याउँछ। यसका अतिरिक्त प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा साधन र स्रोतको विनियोजन गरी सरकारले लिएको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न उपयुक्त परिवेश तयार गर्दछ। र विषयगत नीतिले लिएको लक्ष्य हासिल गर्न प्राथमिकताका क्षेत्रमा साधन स्रोतको विनियोजनको सुनिश्चितता र सो अनुरुप वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा कार्यमा सहयोग गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नु जरुरी हुन्छ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ तथा सो सम्बन्धी नियमावली लगायतका सङ्घीय कानूनहरूले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरी कार्यान्वयन गर्न अनिवार्य गरेको छ। यस सन्दर्भमा कार्यपालिका, विषयगत समिति, कार्यदल, विषयगत शाखा र वडा समितिका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुको सहभागितामा यस नगरपालिकाको विगत वर्षहरूको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र उपलब्ध सूचनालाई आधार मानी आगामी तीन वर्षको खर्चको प्रक्षेपणसहित पहिलो पटक यो मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८१/८२–२०८३/८४) तयार गरिएको छ।

२.२ चुनौती तथा अवसर

जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यून गर्नु, यातायात सुविधामा विश्वसनीय तथा सहज पहुँच कायम गर्नु, जनशक्ति पलायन कम गर्नु, विश्वव्यापी आर्थिक सिथिलताको प्रभाव कम गर्नु विश्वव्यापी तापमान वृद्धिको असर कम गर्नु, सुख्खा, खडेरी तथा पहिरोको जोखिम कम गर्नु, वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्नु, विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्नु र विकासमा अन्तरसरकार तथा गैससससँगको साझेदारीमा वृद्धि गर्नु मुख्य चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

सडक यातायातका माध्यमबाट प्रदेश राजधानीसँग अन्तर–आवद्धता विस्तार हुनु, कोभिड १९ को महामारी कम भई आर्थिक गतिबिधिहरूमा वृद्धि हुँदै जानु, राष्ट्रिय फुल दिपायल सिलगढी को प्रयाप्त उपलब्धता तथा सोहि पहिचानबाट स्थानीय सरकारको नामाकरण हुनु, सुन्तलाको सुपरजोनको रुपमा व्यवसायीक उत्पादन तथा वजारीकरण बढ्दै जानु, पर्यटकीय क्षेत्रमा लगानी विस्तार हुँदै जानु, नगरपालिका क्षेत्रको विकासमा सङ्घीय तथा प्रदेश सरकार, गैसस तथा निजी क्षेत्रबाट लगानी विस्तार हुँदै जानु, सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक सम्पदा क्षेत्रका रुपमा राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय चासो बढदै जानु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरका रुपमा रहेका छन्।

२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच तथा विकासको मार्गचित्रको रूपमा तयार भइ कार्यान्वयनमा रहेको नगरपालिकाको चालु तथा विगतका नीति योजना तथा कार्यक्रमलाई प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आधारको रुपमा लिइएको छ। त्यसबाहेक पन्ध्रौ राष्ट्रिय योजना, सुदुरपश्चिम प्रदेश सरकारको प्रथम आवधिक योजना समेतका आधारमा यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको समष्टिगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ।

२.३.१ दीर्घकालीन सोच

नेपाल सरकारले लिएको "समृद्ध नेपालः सुखी नेपाली" र सुदुर पश्चिम प्रदेश सरकारले लिएको "आत्मनिर्भता उन्मुख समृद्ध सुदूरपश्चिम" दीर्घकालीन सोचसँग तादम्यता कायम हुने गरी तयार गरिएको नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच देहायअनुसार रहेको छः

"सुख, समृद्धिका लागि शासकीय सुधारः हातेमालो गरी फेरौं दिपायल सिलगढीको मुहार"

दीर्घकालीन सोचको व्याख्या: कृषिको आधुनिकीकरण तथा उद्योगको विकास र विस्तार, विपद् प्रतिरोधी पूर्वाधारहरूको विका, शिक्षामा गुणस्तरीयता तथा सुशासन कायम गरी नगरपालिकाभित्रै पर्याप्त रुपमा आकर्षक रोजगारी र आम्दानी वृद्धिका अवसरहरू सिर्जना गर्दै आत्मनिर्भर नगरपालिका, स्वावलम्बी नागरिक तयार गर्ने विषयलाई समग्र विकास निर्माणको दीर्घकालीन गन्तव्यका रुपमा परिकल्पना गरिएको।

२.३.२ लक्ष्य

दिपायल सिलगढी नगरवासीको जीवनस्तरमा दीगो र गुणात्मक सुधार गर्ने ।

२.३.३ उद्देश्य

१. सेवा, उत्पादन, रोजगारी, आयमा समतामूलक, गुणात्मक र दिगो वृद्धि गर्नु,
२. स्वस्थ, शिक्षित र दक्ष मानव स्रोतको विकास र सामाजिक न्यायको प्रवर्द्धन गर्नु,
३. बसोबास, सेवा सुबिधा र अन्तर–आवद्धता सहज, व्यवस्थित र उत्थानशील बनाउनु,
४. जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा विपद् उत्थानशीलतामा अभिवृद्धि गर्नु,
५. सेवा प्रवाह र विकास प्रक्रियालाई सहज, समावेशी, नतिजामूलक र जवाफदेही बनाउनु ।

२.३.४ समष्टीगत रणनीति

१. नगरको प्रकृति र संस्कृतिमा आधारित पर्यटन पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधाको विकास, विस्तार र स्तरोन्नति गर्ने,
२. कृषि, पशु र वनजन्य उपजको व्यवसायीकरण, विविधीकरण र औद्योगीकरण गर्ने,
३. प्रारम्भिक बाल विकास, गुणस्तरीय शिक्षा, स्तरीय स्वास्थ्य सेवा, सुदृढ खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधा, सामाजिक संरक्षणमा सहज पहुँच र उपभोग सुनिश्चित गर्ने,
४. दिगो तथा उत्थानशील यातायात र बजार, सुरक्षित आवास, स्वच्छ ऊर्जा र सञ्चारका पूर्वाधारको विस्तार र स्तरोन्नति गर्ने,
५. विकास प्रक्रिया तथा नतिजालाई वातावरणमैत्री, हरित, उत्थानशील र दिगो बनाउने,
६. अन्तर सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाजको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यमा अभिवृद्धि गर्ने ।

२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका

"समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली" को राष्ट्रिय सोच तथा संकल्प, सुदुरपश्चिम प्रदेशको " आत्मनिर्भता उन्मुख समृद्ध सुदूरपश्चिम" को सोच र नगरपालिकाको "सुख, समृद्धिका लागि शासकीय सुधारः हातेमालो गरी फेरौं दिपायल सिलगढीको मुहार" को सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य अनुरुप आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत आर्थिक खाका तयार गरिएको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख लक्ष्य तथा नतिजा सूचक निर्धारण गरिएको छ ।

आर्थिक खाका तर्जमा गर्दा सार्वजनिक वित्तको कुशल, समन्यात्यक, नतिजामूलक व्यवस्थापन, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको लगानी, उत्पादन, रोजगारीमा प्रोत्साहन सहित सबल स्थानीय अर्थतन्त्र निर्माणमा जोड दिइएको छ । यस अवधिमा कोभिड-१९ विश्वव्यापी महामारी तथा आर्थिक मन्दीको कारण राजस्व तथा स्थानीय अर्थतन्त्रमा पर्ने असर र सोको पुनरुत्थानको आवश्यकता मध्यनजर गर्दै आगामी आ.व. २०८१/८२ को स्थानीय अर्थतन्त्र अवस्था अनुमान गरी सो बमोजिम लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। सो अनुसार उत्पादन, रोजगारी र आय लगायतका आर्थिक सूचकहरूको लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । दोस्रो तथा तेस्रो वर्षको लक्ष्य विगतको प्रवृत्ति र को अधारमा लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। सो अनुसार आगामी ३ वर्षको समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य तालिका नं. २.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.११ : मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक लक्ष्य	एकाई	२०७९/८० सम्मको लक्ष्य	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धी	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
१	वार्षिक उत्पादन	रु. लाखमा	9889	11427	13088	14801	16775
१.१	कृषि	रु. लाखमा	5339	5685	6046	6345	6767
१.२	गैर कृषि (उद्योग र सेवा)	रु. लाखमा	4550	5742	7042	8456	10008
२	औषत पारिवारिक आय	रु. लाखमा	1.16	1.34	1.54	1.74	1.97
३	उद्योग, व्यापार र व्यावसाय	संख्या	९१०	९५७	१००६	१०५७	१११२
४	औपचारिक क्षेत्रमा रोजगारी सिर्जना	संख्या	6794	6929	7068	7209	7354
५	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	70	71	71	71	71

२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका

नेपाल सरकारको पन्ध्रौ योजना, सुदुरपश्चिम प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा को दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न सहयोग पुग्ने गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत नतिजा खाका निर्धारण गरिएको छ। सो खाका विगत आर्थिक वर्षहरुको उपलब्धि र आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अनुमानित उपलब्धिको आधारमा आ.व. २०८१/८२ को लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ। नतिजा खाकाको दोश्रो र तेश्रो वर्षको लक्ष्य , विद्यमान अवस्था र विगत वर्षहरुको उपलब्धिको आधारमा निर्धारण गरिएको छ। मध्यमकालीन समष्टिगत नतिजा खाका तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.२: मध्यमकालीन समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य (प्रचलित मूल्यमा)

क्रस	सूचक लक्ष्य	एकाई	२०७९/८० सम्मको वास्तविक लक्ष्य	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धी	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
1	प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जी.	19	20	22	24	25
2	१२ है महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	हेक्टर	215.00	219.30	223.69	228.16	232.72
3	व्यावसायिक पशुपालनमा संलग्न कृषक	संख्या	665	720	740	780	750
4	पर्यटकीय संख्यामा वद्धि	प्रतिशत	20	30	40	50	60
5	उद्योग व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार व्यक्ति	जना	0	0	0	0	0
6	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमबाट लाभान्वित जनसंख्या	संख्या	90	25	30	35	50
7	विभिन्न रोजगार कार्यक्रमबाट सिर्जित रोजगारी	जना	163	85	140	120	110
8	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	129	100	100	100	100
9	५-१२ वर्ष उमेर समूहका विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका	संख्या	155	160	100	50	0
10	४-५ वर्ष समूहका प्रारम्भिक वाल विकास केन्द्रमा भर्ना हुने बालबालिका	संख्या	937	1000	1200	1250	1300
11	कक्षा ११-१२ पुरा गर्ने विद्यार्थी	संख्या	712	750	800	850	900
12	एक घर एक धारा हुने घरपरिवार	प्रतिशत	50	70	90	100	100
13	सुरक्षित शौचालय सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	40	40	80	90	100
14	वार्षिक लैंगिक तथा बाल हिंसाका घटना	संख्या	51	48	45	40	35
15	अन्तराष्ट्रिय/राष्ट्रियस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	जना	20	25	30	40	50
16	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवास घर	प्रतिशत	20	30	35	40	45
17	कुल सडक लम्बाई	कि.मि.	152	155	180	200	220
18	विद्युतमा पहुँच भएका जनसङ्ख्याको अनुपात	प्रतिशत	90	95	100	100	100
19	कम्प्युटर, इन्टरनेट र इमेल लगायत सूचना प्रविधिमा पहुँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	50	70	80	100	100
20	वनले ढाकेको वा हरियाली क्षेत्र	हेक्टर	0	0	0	0	0
21	स्रोतमै फोहर वर्गीकरण र व्यवस्थापनको अभ्यास गर्ने परिवार	संख्या	0	0	0	0	0
22	वार्षिक विपदबाट प्रभावित हुने घरपरिवार	संख्या	100	150	0	0	0
23	नीति, कानून, निर्णय र सेवा प्रवाह सन्तुष्ट सेवाग्राही	प्रतिशत	0	0	0	0	0
24	संस्थागत स्वमूल्यांकनको प्राप्तांक प्रतिशत	प्रतिशत	0	0	0	0	0
25	बार्षिक आन्तरिक आय रकम	रु.लाखमा	165.83	152.66	158.31	180.06	201.013735

स्रोतः नगरपालिकाको दस्तावेज र विषयगत विवरण

२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका

त्रिवर्षीय बजेट खाका तर्जुमा गर्दा नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता सहित विगतका वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, दिगो विकास लक्ष्यको मार्गचित्र, क्रमागत तथा विस्तृत अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रम, स्थानीय तुलनात्मक लाभका क्षेत्र तथा प्राथमिकता, विनियोजन कुशलता, अनुमान योग्यता र वित्तीय सुशासनलाई मुख्य अधार लिइएको छ। नगरपालिकामा पहिलो पटक तयार भएको यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा वित्तीय सङ्घीयताको कार्यान्वयन, पर्यटकीय सेवा तथा सुविधा, स्थानीय उत्पादन, रोजगारी, तीव्र आर्थिक सामाजिक र सन्तुलित विकासका लागि सो अनुरूपका विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिइएको छ। माथि उल्लिखित समष्टिगत नतिजा खाका तथा विषय क्षेत्रगत रुपमा प्राप्त हुने नतिजाका

आधारमा खर्च तथा स्रोतको अनुमान गरिएको छ । यसका साथै कोभिड १९ लगायतका महामारी, विश्वव्यापी आर्थिक मन्दीबाट पर्ने प्रभाव र जलवायुजन्य विपद् पश्चातको सामाजिक आर्थिक पुनरुत्थानलाई प्राथमिकता दिइएको छ । महामारी, आर्थिक संकट र विपद्ले सिर्जना गरेका विकासका अवसरको उपयोग गर्ने कार्यक्रम, आयोजना तथा क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकता दिइएको छ ।

नगर गौरवका आयोजना, चालु तथा क्रमागत आयोजना, विस्तृत अध्ययन भइ तयारी अवस्थामा रहेका, स्रोत सुनिश्चितता भएका, तुलनात्मक लाभका आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि आवश्यक रकम सुनिश्चित हुनेगरी बजेट सीमा र सोको आधारमा विषयगत बजेट खाका तर्जुमा गरिएको छ । क्रमागत कार्यक्रम, आयोजना कार्यान्वयनको अवस्था र खर्च गर्न सक्ने क्षमता तथा स्रोतको आवश्यकता एवम् उपलब्धतालाई मध्यनजर गरिएको छ । मध्यमकालीन स्रोत अनुमान गर्दा आन्तरिक आय तथा राजस्व परिचालनको विगत प्रवृत्ति, कोभिड १९ महामारी, अन्य विपद तथा आर्थिक संकटबाट स्रोत परिचालनमा परेको चाप र आगामी वर्षहरुमा पर्न सक्ने असर तथा प्रभाव, स्रोतको आवश्यकता लगायतका पक्षहरुलाई ध्यान दिइएको छ । त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान र स्रोतको बाँडफाँट सहितको विषगत शाखा, एकाईलाई प्रदान गरिएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन अनुसूची २ मा प्रस्तुत छ ।

आर्थिक वर्ष २०७९/८० को राजस्व तथा विनियोजन र असार मसान्त सम्मको उपलव्धीका आधारमा खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको आय तथा ब्यय अनुमान गरिएको छ । दोस्रो र तेस्रो वर्षको प्रक्षेपण गर्दा नगरपालिकाको आवधिक योजनाले लिएको लक्ष्य, नीति तथा कार्यक्रम र सो अनुसार संचालन हुने कार्यक्रम, आयोजना तथा क्रियाकलापले हासिल गर्ने नतिजालाई प्रमुख आधार मानिएको छ । प्रक्षेपणका क्रममा नगरपालिकाको प्राथमिकताका क्षेत्र तथा रणनीतिक महत्वका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई पर्याप्त स्रोतको व्यवस्था गरिएको छ । आन्तरिक श्रोत, राजस्व बाँडफाँट तथा उपलब्ध हुने स्रोत र आवश्यकता समेतका आधारमा अन्य कार्यक्रम तथा साधारण प्रशासनका लागि खर्च अनुमान गरिएको छ । नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँट स्वरूप प्राप्त हुने रकम, रोयल्टी र आन्तरिक श्रोत समेतका आधारमा नगरपालिकालाई प्राप्त हुने राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण हुने वित्तीय समानीकरण, सशर्त अनुदान, समपुरक र विशेष अनुदान रकम गत विगतको आयका आधारमा अनुमान गरिएको छ ।

आन्तरिक आयको तथ्याङ्क विश्लेषणका लागि नगपालिकाको राजस्व सुधार योजनालाई आधारको रुपमा लिइएको छ । त्यस्तै नगरपालिकाको राजस्व सुधार योजना, राजश्व परामर्श समितिको प्रतिवेदन तथा Sutra मा प्रविष्ट सूचनालाई आधार मानी आन्तरिक आयको विवरण विश्लेषण गरी स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ । उल्लेखित आधारलाई विश्लेषण गर्दा आगामी तीन वर्षको अवधिमा नगरपालिकाको कुल बजेट रु. २ अर्ब ३९ करोड ६८ लाख ४४ हजार हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । यस सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २.३2 : त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा)

क्र स	विवरण	२०७८/७९ को यथार्थ	२०७९/८० को यथार्थ	२०८०/८१ को अनुमानित	अनुमान तथा प्रक्षेपण			३ बर्षको प्रक्षेपण जम्मा
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	
क.	**आय अनुमान**	**583650**	**626226**	**642543**	741236	797554	858054	**2396844**
१	**आन्तरिक आय**	**13966**	**16583**	**15266**	15831	18006	20101	53939
	सम्पत्ती कर	1467	1043	2200	2470	2841	2841	**8151**
	भूमीकर/मालपोत	1119	1760	1870	2107	2318	2549	**6974**
	वहाल कर	879	1762	1320	1700	1870	2057	**5627**
	वहाल विटौरी शुल्क			10	10	11	12	**33**
	साना सवारी कर	9	6	55	61	67	73	**201**
	मनोरञ्जन कर				0	0	0	**0**
	जडिबुटी, जीवजन्तु र कवाडी कर				0	0	0	**0**
	सरकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय	3072	5731	3500	2150	2688	3359	**8197**
	पर्यटन शुल्क				0	0	0	**0**

क्र स	विवरण	२०७८/७९ को यथार्थ	२०७९/८० को यथार्थ	२०८०/८१ को अनुमानित	अनुमान तथा प्रक्षेपण			३ बर्षको प्रक्षेपण जम्मा
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	
	सरकारी सम्पत्तीको विक्रीबाट प्राप्त रकम	404	1017	1200	1200	1320	1452	**3972**
	अन्य विक्रीबाट प्राप्त रकम			11	12	15	17	**44**
	अन्य सेवा शुल्क तथा विक्री				0	0	0	**0**
	न्यायिक दस्तुर			1	1	1	2	**4**
	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी				0	0	0	**0**
	परिक्षा शुल्क	8	76	33	36	40	44	**120**
	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	150	186	121	600	660	726	**1986**
	पार्किङ शुल्क	270	335	400	450	540	648	**1638**
	नक्शापास दस्तुर	17	111	110	110	127	145	**382**
	सिफारिश दस्तुर	546	748	600	850	1020	1224	**3094**
	व्यक्तिगत घटना दस्तुर	310	423	350	380	418	460	**1258**
	नाता प्रमाणित दस्तुर	46	60	60	100	115	132	**347**
	अन्य दस्तुर	387	552	823	844	928	1021	**2792**
	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर				0	0	0	**0**
	प्रशासनिक दण्ड जरिवाना र जफत	32	42	50	50	55	61	**166**
	व्यवसाय कर	2546	2481	2525	2670	2937	3231	**8838**
	बेरुजु	2704	250	27	30	38	47	**115**
२	**राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय**	**95093**	**87330**	**111247**	**117524**	**129357**	**142383**	**389264**
	नेपाल सरकार (भ्याट र अन्तशुल्क)	*92171*	*82439*	*106923*	*113500*	*124850*	*137335*	375685
३	*प्रदेश सरकार (सवारी कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन, मनोरञ्जन कर आदि)*	*2922*	*4891*	*4324*	*4024*	*4507*	*5048*	13579
	रोयल्टी बाँडफाँटबाट प्राप्त राजस्व	**1299**	**2265**	**1290**	**1290**	**1355**	**1422**	**4067**
	वन रोयल्टी	*234*	*313*		*0*	*0*	*0*	0
	खानी तथा खनिज रोयल्टी				*0*	*0*	*0*	0
	पर्वतारोहण रोयल्टी					*0*	*0*	0
	विद्युत रोयल्टी				*0*	*0*	*0*	0
४	*पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत*	*1065*	*1952*	*1290*	*1290*	*1355*	*1422*	4067
	नेपाल सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	**374196**	**421184**	**450900**	**538997**	**577863**	**619625**	**1736485**
	वित्तीय समानीकरण अनुदान	*126800*	*125615*	*118200*	*118800*	*124740*	*130977*	374517
	सशर्त अनुदान	*237567*	*278865*	*304700*	*397197*	*428973*	*463291*	1289460
	समपुरक अनुदान	*4911*	*6449*	*12500*	*5000*	*5250*	*5513*	15763
५	*विशेष अनुदान*	*4918*	*10255*	*15500*	*18000*	*18900*	*19845*	56745
	प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	**22905**	**16013**	**32180**	**31094**	**32649**	**34281**	**98024**

क्र स	विवरण	२०७८/७९ को यथार्थ	२०७९/८० को यथार्थ	२०८०/८१ को अनुमानित	अनुमान तथा प्रक्षेपण			३ बर्षको प्रक्षेपण जम्मा
					२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	
	वित्तीय समानीकरण अनुदान	*9104*	*9607*	*10144*	*10814*	*11355*	*11922*	34091
	सशर्त अनुदान	*8741*		*5450*	*4130*	*4337*	*4553*	13020
	समपुरक अनुदान	*1647*	*3908*	*11586*	*8150*	*8558*	*8985*	25693
६	*विशेष अनुदान*	*3413*	*2498*	*5000*	*8000*	*8400*	*8820*	25220
७	**अन्य अनुदान**				*0*	*0*	*0*	**0**
	अन्तर स्थानीय तह साझेदारी रकम				*0*	*0*	*0*	**0**
८	**जनसहभागिता**				*0*	*0*	*0*	**0**
९	**आन्तरिक ऋण**				*0*	*0*	*0*	**0**
१०	**मौज्दात रकम**	**76191**	**82851**	**31660**	*36500*	*38325*	*40241*	**115066**
ख.	**जम्मा खर्च**	**517406**	**554972**	**642543**	**0**	**0**	**0**	**0**
१	चालु खर्च	336312	393666	442443				0
२	पुँजीगत खर्च	181094	161306	200100				0

२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण देहायबमोजिम रहेको छः

क. रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

यस नगरपालिकाको आवधिक योजनामा तर्जुमा नभएकोले रणनीतिक स्तम्भको आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण समावेश गरिएको छैन। तर जानकारीका लागि नमुना तालिका नं. २.४ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका २.४3 : रणनीतिक स्तम्भको आधारमा आगामी तीन वर्षको अनुमान र प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

रणनीतिक स्तम्भ	कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
कुल जम्मा							

ख. प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकताक्रम बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.५4 : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

प्राथमिकता संकेत	प्राथमिकताक्रम	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
			रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत

p1	प्राथमिकता पहिलो (P1)	29	199483	27%	229404	29%	246848	29%
p2	प्राथमिकता दोश्रो (P2)	32	541753	73%	568149	71%	611206	71%
	जम्मा	**61**	**741236**	**100%**	**797554**	**100%**	**858054**	**100%**

ग. दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

दिगो विकास लक्ष्य बमोजिम आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.६51 : दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

दिगो विकास लक्ष्य	आयोजना कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
गरिबीको अन्त्य	4	10818	1%	11667	1%	12647	1%
शून्य भोकमरी	1	6059	1%	7000	1%	8000	1%
स्वस्थ जीवन	2	47054	6%	50629	6%	54470	6%
गुणस्तरीय शिक्षा	11	277030	37%	288395	36%	310271	36%
लैङ्गिक समानता	5	17574	2%	18485	2%	19751	2%
स्वच्छ पानी र सरसफाइ	5	137575	19%	157528	20%	169367	20%
आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	3	0	0%	1255	0%	1178	0%
समावेशी आर्थिक वृद्धि,मर्यादित काम	10	20275	3%	24315	3%	25717	3%
उद्योग नविन खोज र पूर्वाधार	6	63760	9%	70520	9%	57495	7%
असमानता न्यूनीकरण	1	1000	0%	1500	0%	1750	0%
दिगो शहर र बस्ती	3	26972	4%	16973	2%	36692	4%
दिगो उपभोग र उत्पादन	3	1597	0%	1718	0%	1849	0%
जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	4	200	0%	5453	1%	5956	1%
सामुद्रिक स्रोतको उपयोग	0	0	0%	0	0%	0	0%
भूसतह स्रोतको उपयोग	1	265	0%	1100	0%	1200	0%
शान्ति, न्याय र सबल संस्था	1	2015	0%	2168	0%	2333	0%
दिगो विकासको लागि साझेदारी	1	129042	17%	138846	17%	149379	17%
कुल जम्मा	**61**	**741236**	**100%**	**797554**	**100%**	**858054**	**100%**

घ. **लैंङ्गिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण**

लैंङ्गिक संकेत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.७ मा प्रस्तुत छ।

तालिका २.७6 : लैंङ्गिक उत्तरदायी बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

लैङ्गिक सङ्केत	आयोजना संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
निर्दिष्ट	2	16574	2.24%	17185	2.15%	18091	2.11%
सहयोगी	55	719262	97.04%	779324	97.71%	838840	97.76%
तटस्थ	4	5400	0.73%	1044	0.13%	1123	0.13%
कुल जम्मा	**61**	**741236**	**100%**	**797554**	**100%**	**858054**	**100%**

ङ. जलवायु संकेतको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

जलवायु संकेत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.८ मा प्रस्तुत छ।

तालिका २.८7 : जलवायु संकेतको बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

जलवायू सङ्केत	आयोजना संख्या	२०८१/८२ को अनुमान		२०८२/८३ को प्रक्षेपण		२०८३/८४ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
अत्यन्त सान्दर्भिक	9	465	0.1%	16501	2%	17729	2%
सान्दर्भिक	27	361865	48.8%	400178	50%	430413	50%
तटस्थ	25	378906	51.1%	380874	48%	409913	48%
कुल जम्मा	**61**	**741236**	**100%**	**797554**	**100%**	**858054**	**100%**

२.८ विषय उपक्षेत्रगत बाँडफाँट

विषय उपक्षेत्रगत रुपमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ। विषय उपक्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट, खर्च तथा स्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र सांकेतीकरण सम्बन्धी विवरण अनुसूची ३ समावेश गरिएको छ।

तालिका २.९8: आगामी तीन आ.व.को विषय उपक्षेत्रगत खर्चको बाँडफाटको प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा)

क्र स	कार्यक्रम/आयोजना	आगामी आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन			दोश्रो आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण			तेश्रो आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण		
		कूल	चालु	पुँजीगत	कूल	चालु	पुँजीगत	कूल	चालु	पुँजीगत
१	कृषि खाद्य सुरक्षा, सिचाई	23009	6059	16950	24757	7000	17757	26635	8000	18635
२	पशुपंक्षी सेवा	1597	1597	0	1718	1718	0	1849	1849	0
३	उद्योग र व्यापार ब्यवसाय	3700	0	3700	3981	300	3681	4283	400	3883
४	पर्यटन तथा संस्कृति	11650	4850	6800	12535	12535	0	13486	13486	0
५	भूमि सहकारी र वित्तसेवा	900	900	0	968	968	0	1042	1042	0
६	श्रम, रोजगारी	11085	11085	0	11927	407	11520	12832	532	12300
७	शिक्षा, भाषा साहित्य	47054	46154	900	50629	50629	0	54470	54470	0
८	स्वास्थ्य तथा पोषण	268030	253030	15000	288395	273395	15000	310271	295271	15000
९	खानेपानी तथा सरसफाई	137575	1425	136150	148028	0	148028	159257	0	159257
१०	महिला बालिका समावेशी	18574	18574	0	19985	19985	0	21501	21501	0
११	युवा तथा खेलकुद	5175	3675	1500	5568	2500	3068	5991	0	5991
१२	बस्ती विकास भवन शहरी	45555	0	45555	31510	0	31510	33900	0	33900
१३	सडक तथा यातायात	35210	0	35210	37885	0	37885	40759	0	40759
१४	जलश्रोत विद्युत् ऊर्जा	0	0	0	798	0	798	858	0	858
१५	सूचना, सञ्चार प्रविधि	0	0	0	957	0	957	1030	0	1030
१६	वन हरियाली, भूसंरक्षण नदी	200	200	0	3605	0	3605	3878	0	3878
१७	फोहोरमैला व्यवस्थापन	0	0	0	10368	1368	9000	11155	1655	9500
१८	विपद जलवायु परिवर्तन	265	0	265	1880	780	1100	2023	823	1200
१९	नीति, कानून, सुशासन	2015	2015	0	2168	2168	0	2333	2333	0
२०	संगठन, मानव संशाधन	129042	129042	0	138846	138846	0	149379	149379	0
२१	राजस्व सुधार परिचालन	0	0	0	399	399	0	429	429	0
२२	तथ्याङ्क, योजना विकास	600	600	0	646	646	0	694	694	0
	जम्मा	741236	479206	262030	797554	513644	283909	858054	551863	306191

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजन र पछिल्लो दुई वर्षको प्रक्षेपण विषय उपक्षेत्रगत नतिजा, विषय उपक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण, अपेक्षित उपलब्धि र विषय उपक्षेत्रगत अनुमानित बजेट परिच्छेद ४ देखि परिच्छेद ८ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ।

परिच्छेद ३: आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को विकास कार्यक्रम तथा बजेट

समष्टिगत आर्थिक खाका, नतिजा खाका र बजेट खाका साथै यस नगरपालिकामा आगामी आर्थिक वर्ष सञ्चालन हुने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनालाई मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अभिन्न अंगको रूपमा वार्षिक विकास कार्यक्रम समावेश गरिएको छ । यसले मध्यमकालीन खर्च संरचना थप प्रभावकारी हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

३.१ आर्थिक वर्ष २०८१/८२ विकास कार्यक्रम बजेटको बाँडफाँट

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा सञ्चालन हुने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको बजेट बाँडफाँट देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छः

क) खर्चका आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ लागि प्रस्तावित बजेटको चालु खर्च, पूँजीगत खर्च र वित्तीय व्यवस्थाको विनियोजित बजेट विवरण तालिका ३.१ मा उल्लेख गरिएको छ । विकास कार्यक्रमको विषय क्षेत्रगत विवरण रणनीतिक स्तम्भ , दिगो विकास लक्ष्य लैङ्गिक संकेत, जलवायु संकेतका आधारमा विस्तृत विवरण अनुसूचीमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	खर्च	बजेट (रू. हजारमा)	
		रकम	प्रतिशत
१.	चालु	479206	65%
२.	पूँजीगत	262030	35%
३.	वित्तिय व्यवस्था	0	0%
	जम्मा	**741236**	100%

ख) रणनीतिक स्तम्भका आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

प्रथम को आधारमा विनियोजित बजेटको विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

रणनीतिक स्तम्भ	कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
		रकम	प्रतिशत
आर्थिक क्षेत्र			
सामाजिक क्षेत्र			
भौतिक पूर्वाधार			
वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन			
संस्थागत सुशासन तथा सेवा प्रवाह			
कुल जम्मा			

ग) प्राथमिकताको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

प्राथमिकताको आधारमा गरिएको विनियोजित बजेत तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

प्राथमिकताक्रम	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
		रकम	प्रतिशत
प्राथमिकता पहिलो (P1)	29	199483	27%
प्राथमिकता दोश्रो (P2)	32	541753	73%
जम्मा	**61**	**741236**	**100%**

घ) दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा गरिएको विनियोजित बजेट देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

संकेत नं	दिगो विकास लक्ष्य	आयोजना कार्यक्रम संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
			रकम	प्रतिशत
SDG-1	गरिबीको अन्त्य	4	10818	1%
SDG-2	शून्य भोकमरी	1	6059	1%
SDG-3	स्वस्थ जीवन	2	47054	6%
SDG-4	गुणस्तरीय शिक्षा	11	277030	37%
SDG-5	लैङ्गिक समानता	5	17574	2%
SDG-6	स्वच्छ पानी र सरसफाइ	5	137575	19%
SDG-7	आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	3	0	0%
SDG-8	समावेशी आर्थिक वृद्धि,मर्यादित काम	10	20275	3%
SDG-9	उद्योग नविन खोज र पूर्वाधार	6	63760	9%
SDG-10	असमानता न्यूनीकरण	1	1000	0%
SDG-11	दिगो शहर र बस्ती	3	26972	4%
SDG-12	दिगो उपभोग र उत्पादन	3	1597	0%
SDG-13	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	4	200	0%
SDG-14	सामुद्रिक स्रोतको उपयोग	0	0	0%
SDG-15	भूसतह स्रोतको उपयोग	1	265	0%
SDG-16	शान्ति, न्याय र सबल संस्था	1	2015	0%
SDG-17	दिगो विकासको लागि साझेदारी	1	129042	17%
	कुल जम्मा	**61**	**741236**	**100%**

ङ) लैङ्गिक संकेतको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

लैङ्गिक संकेतको आधारमा गरिएको विनियोजित बजेट देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

लैङ्गिक सङ्केत	आयोजना संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
		रकम	प्रतिशत
निर्दिष्ट	2	16574	2.24%
सहयोगी	55	719262	97.04%
तटस्थ	4	5400	0.73%
कुल जम्मा	**61**	**741236**	**100%**

च) जलवायु संकेतको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

जलवायु संकेतको आधारमा गरिएको विनियोजित बजेट देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

जलवायू सङ्केत	आयोजना संख्या	२०८१/८२ को अनुमान	
		रकम	प्रतिशत
अत्यन्त सान्दर्भिक	9	465	0.1%
सान्दर्भिक	27	361865	48.8%
तटस्थ	25	378906	51.1%
कुल जम्मा	**61**	**741236**	**100%**

३.२ उपक्षेत्रगत विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा विभिन्न शाखा, उपशाखा, वडा कार्यालय र एकाइ केन्द्रबाट जम्मा ६१ वटा आयोजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछन् । विषय उपक्षेत्रका आधारमा रणनीतिक स्तम्भ, प्राथमिकताक्रम, दिगो विकास लक्ष्य, लैंगिक र जलवायु संकेत अनुसार कार्यक्रम तथा आयोजनाको संख्यात्मक विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

क्र.सं.	विषय उपक्षेत्र	रणनीतिक स्तम्भ					प्राथमिकताक्रम		लैंगिक संकेत			जलवायु संकेत		
		१	२	३	४	५	P1	P2	१	२	३	१	२	३
१	कृषि, खाद्य सुरक्षा तथा सिंचाइ						३			२	१		२	१
२	पशुपंक्षी सेवा						३			३			३	
३	उद्योग र व्यापार व्यवसाय						२			२				२
४	पर्यटन, सम्पदा तथा संस्कृति						३	१		४				४
५	भूमि व्यवस्था, सहकारी र वित्तसेवा						२	१		३			२	१
६	श्रम, रोजगारी तथा गरिबी निवारण						३			३			३	
७	जनस्वास्थ्य तथा पोषण						१	१		२			१	१
८	शिक्षा, कला, भाषा साहित्य						३	७		१०			१०	
९	खानेपानी तथा सरसफाई						२			२			१	१
१०	महिला, बालबालिका र समावेशी							६	२	४				६
११	युवा तथा खेलकुद							२		२				२
१२	बस्ती विकास भवन शहरी							४		३	१			४
१३	सडक तथा यातायात							१		१				१
१४	जलश्रोत विद्युत् र स्वच्छ ऊर्जा							३		३		२	१	
१५	सूचना, सञ्चार प्रविधि							२		२			२	
१६	वन हरियाली, भूसंरक्षण नदी						२			२		२		
१७	वातावरण फोहोरमैला व्यवस्थापन						३			३		३		
१८	विपद तथा जलवायु परिवर्तन						२			२		२		
१९	नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन							१		१			१	
२०	संगठन, जनशक्ती र क्षमता विकास							१		१				१
२१	राजस्व सुधार परिचालन							१			१			१
२२	तथ्याङ्क, योजना र विकास व्यवस्थापन							१			१		१	
	जम्मा						२९	३२	२	५५	४	९	२७	२५

विषय उपक्षेत्रका आधारमा दिगो विकास लक्ष्य अनुसार कार्यक्रम तथा आयोजनाको संख्यात्मक विवरण देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

क्र.सं.	विषय उपक्षेत्र	दिगो विकास लक्ष्य															
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१५	१६	१७
१	कृषि, खाद्य सुरक्षा तथा सिंचाइ		१						१	१							
२	पशुपंक्षी सेवा												३				
३	उद्योग र व्यापार व्यवसाय	१								१							
४	पर्यटन, सम्पदा तथा संस्कृति								४								
५	भूमि व्यवस्था, सहकारी र वित्तसेवा	१							१			१					
६	श्रम, रोजगारी तथा गरिबी निवारण	२										१					
७	जनस्वास्थ्य तथा पोषण			२													
८	शिक्षा, कला, भाषा साहित्य				१०												
९	खानेपानी तथा सरसफाई						२										

क्र.सं.	विषय उपक्षेत्र	दिगो विकास लक्ष्य															
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१५	१६	१७
१०	महिला बालिका समावेशी					५					१						
११	युवा तथा खेलकुद								१	१							
१२	बस्ती विकास भवन शहरी				१					२		१					
१३	सडक तथा यातायात									१							
१४	जलश्रोत विद्युत् र स्वच्छ ऊर्जा						१	२									
१५	सूचना, सञ्चार प्रविधि							१	१								
१६	वन हरियाली, भूसंरक्षण नदी													२			
१७	वातावरण फोहोरमैला व्यवस्थापन						२							१			
१८	विपद तथा जलवायु परिवर्तन													१	१		
१९	नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन															१	
२०	संगठन, जनशक्ती र क्षमता विकास																१
२१	राजस्व सुधार परिचालन								१								
२२	तथ्याङ्क, योजना र विकास व्यवस्थापन								१								
	जम्मा	4	1	2	11	5	5	3	10	6	1	3	3	4	1	1	1

परिच्छेद ४ : आर्थिक क्षेत्र

कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, सिंचाई, पशुपंक्षी विकास, उद्योग तथा व्यापार, पर्यटन तथा संस्कृति, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी, श्रम रोजगारी तथा गरिबी निवारण जस्ता उपक्षेत्रहरु यस परिच्छेदमा समेटिएको छ । यस परिच्छेदमा आर्थिक क्षेत्र अन्तर्गतका हरेक उपक्षेत्रको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण, अनुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएका छन् ।

४.१ कृषि, खाद्य सुरक्षा तथा सिंचाई

४.१.१ पृष्ठभूमि

कृषि क्षेत्रले यस पालिकामा कूल गार्हस्थ उत्पादनको सर्वाधिक योगदान गरेको पाइन्छ । कृषि क्षेत्र प्रचुर सम्भावना भएको पालिकामा करिव दुई तिहाइ खेतीयोग्य भूमि रहेको अवस्थामा उपलब्ध भूमिको वैज्ञानिक ढङ्गले समुचित प्रयोग गरी कृषि र कृषि उद्योगको विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । एकातर्फ जग्गाको खण्डीकरण रोक्नुपर्ने चुनौती छ भने अर्कोतर्फ जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्नु पर्नेछ । कृषि उत्पादनका क्षेत्रमा आत्मनिर्भर बनाई निर्यातमूलक अवस्थामा पुर्याउने सोचअनुरूप नै यस पालिकालाई विशेष प्राथमिकतामा राखिएको छ।उपलब्ध श्रम र सिपको पहुँच विस्तार गरी रोजगार सिर्जना गर्दै कृषिमा आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण र यान्त्रीकरणको माध्यमबाट कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने लक्ष्य लिइएको छ ।

४.१.२ समस्या तथा चूनौति

यस पालिकामा कृषिको विकास तथा व्यवसायीकरणका समस्याहरूमा मुख्यतः बजारको अभाव, लगानीको अभाव तथा आधुनिक उपकरण तथा गुणस्तरीय बिउबिजन, मलखाद एवं औषधीहरूको अभाव तथा विक्री वितरण गर्न सडक यातायात तथा ढुवानीको समस्या रहेको अवस्था छ । यसैगरी व्यावसायिक खेती तथा बजारीकरणका लागि सिप तथा पुँजीको अभाव, स्थानीय स्तरमा विमा गर्ने निकायको अभावले गर्दा पहिरो, असिना आदिका कारणबाट वाली उत्पादनमा भइरहेको क्षति प्रमुख समस्याको रूपमा रहेको पाइन्छ ।

४.१.३ सोच

“जैविक कृषि उत्पादनको प्रयासः दिगो आम्दानी र स्वस्थ जीवनको आभास”

४.१.४ उद्देश्य

१. जैविक कृषि उत्पादनको व्यावसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगिकीकरण गर्नु,
२. प्राविधिक ज्ञान, सीप र प्रविधिको विकास र विस्तार गर्नु
३. कृषि उपजको बजार व्यवस्थापन गर्नु

४.१.५ रणनीति

१. तुलनात्मक लाभका कृषि उत्पादनको व्यवसायीकरण, विविधिकरण तथा औद्योगिकीकरण गर्ने
२. नयाँ बालीको परीक्षण, विकास र विस्तार गर्ने
३. कृषि व्यवसायको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन विस्तार गर्ने
४. कृषि उपजलाइ मूल्य श्रृङ्खलामा आवद्ध गर्ने
५. स्थानीय विशिष्टिकृत उत्पादनको, ग्रेडिङ, प्रशोधन, ब्राण्डिङ र बजारीकरण गर्ने
६. वडालाई सेवा केन्द्रको रुपमा विकास र सुदृढीकरण गर्ने
७. कृषि प्रसार, हाइटेक प्रविधि, सामाग्री विस्तार गर्ने

४.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
प्रति व्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जी.	१९	२०	२२	२४	२५
सानास्तरका कृषक औसत वार्षिक आय	संख्या	२५०	२७५	३०३	३३३	३६६
कृषि क्षेत्रमा संलग्न समूह र सहकारी	प्रतिशत	८०	८१	८०	८२	८३
कुल कृषि भूमि मध्ये खेति गरिएको भूमि	मे.टन	३१	३१	३१	३२	३२
खाद्यान्न बालीको औसत उत्पादकत्व प्रति हेक्टर	संख्या	१८०	१८९	१९८	२०८	२१९
व्यावसायिक उत्पादनमा संलग्न कृषक	मे.टन	१५०	१५८	१६५	१७४	१८२
वार्षिक खाद्यान्न उत्पादन	मे.टन	४५०	४७३	४९६	५२१	५४७
वार्षिक तरकारी उत्पादन	मे.टन	०	१	१	२	२
१२ है महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	मे.टन	२०	२०	२१	२१	२२
कृषि फर्म	हेक्टर	२१५	२१९	२२४	२२८	२३३
अगुवा कृषक	संख्या	२००	२१०	२२१	२३२	२४३
कृषि पेशामा आवद्ध जनसंख्या	संख्या	२६०	२७३	२८७	३०१	३१६

स्रोतः कृषि शाखा

४.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	23009	14956	8053	0	1711	20676	622	0
२०८२/८३	24757	16092	8665	0	1870	22234	653	0
२०८३/८४	26635	17313	9322	0	2041	23908	686	0

४.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत अनुमान (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	लिफ्ट सिचाई योजना १,२ र ३	कृषि उपज भण्डारण तथा मूल्य श्रृंखलाबाट हुने लाभ बृद्धि गर्नु	२०७९/०८०-२०८१/०८२	2800	सम्पूर्ण वडा नं १, २ र ३ का कृषि गर्नका लागि सिचाई को माग पुरा गर्ने
२	कृषि प्रसार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कृषि सम्बन्धी सूचना, प्राविधिक सहयोग तथा प्रविधि हस्तान्तरण र प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	21059	वार्षिक ३० वटा उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धी कृषि उद्यम तथा व्यवसाय नयाँ स्थापना वा स्तरोन्नति वा सुचारू हुने
३	वैकल्पिक तथा साना सिंचाइ विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्नु	सालबसाली	50542	वार्षिक १० हेक्टर क्षेत्रफलमा १२ हैं सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहाय बमोजिम रहेका छन् :

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/ आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१	लिफ्ट सिचाई योजना १,२ र ३	स्लम्प वेल बनेको	सुबिधा सम्पन्न लिफ्ट सिचाई योजना बनाउने	सिचाई टंकी निर्माण, पाइपलाइन निर्माण र स्लंप वेल लाइ सुरक्षा
२	कृषि प्रसार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	६० जनालाइ व्यावसायिक कृषकको रूपमा विकास गरिएको तथा ४५ वटा कृषिमा आधारित व्यवसाय स्थापना तथा स्तरोन्नति भएको	४५ वटा उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धी कृषि उद्यम तथा व्यवसाय नयाँ स्थापना वा स्तरोन्नति वा सुचारू हुने	तरकारी, मसला, नगदे, फलफूल र खाद्यान्न बाली उत्पादन तथा बीउ प्रवर्द्धन, पुष्पखेती प्रवर्द्धन प्राङगारिक खेती प्रवर्द्धन, कृषि बजार संरचना निर्माण तथा प्रवर्द्धन, तालिम, प्रदर्शन, भ्रमण र क्षमता विकास, कृषी यान्त्रीकीकरण तथा आधुनिकीकरण, रैथाने बाली प्रवर्द्धन, नयाँ बाली (ड्रागन फ्रुट, किवी, मेकाडिमिया आदि) तथा प्रविधि विस्तार, नमूना फार्म स्थापना, उत्पादनमा आधारित अनुदान, सहकारी/समूह/करार खेती, युवा लक्षित कार्यक्रम, कृषि उद्योग तथा प्रशोधन, जलवायुमैत्री खेती प्रविधि प्रवर्द्धन, माटो परीक्षण, वाली संरक्षण सेवा, डिजिटल प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह, कृषी तथ्याङ्क व्यवस्थापन,
३	वैकल्पिक तथा साना सिंचाइ विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	२९४८ हेक्टर क्षेत्रफलमा सिंचाइ सुविधा उपलब्ध भएको	३० हेक्टर क्षेत्रफलमा १२ हैं सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने	कुलो निर्माण तथा मर्मत, सिंचाइ पोखरी निर्माण मर्मत, वाट लिफ्टिङ, पम्पसेट/मोटर/पाइप, इनार, वोरिङ जडान, पुनभरण पोखरी निर्माण, थोपा सिंचाइ प्रविधि, वर्षात पानी संक्लन (रेनवटार हार्वेष्टिङ)

४.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरपालिकामा रहेका व्यावसायिक तथा अन्य कृषकहरुको संख्या वृद्धि भई कृषि उत्पादन बढ्ने र कृषि उत्पादन प्रशोधन, विविधिकरण र बजारीकरण प्रणाली सुदृढ हुनेछ। कृषि उत्पादनमा उन्नत प्रविधि, मल, गुणस्तरीय बीउ, सिंचाइ सुविधा र संरक्षित कृषि प्रणाली, मुल्य श्रृंङ्खला र बजार अन्तरसम्बन्ध विकास गर्न नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन्छ। यसैगरी कृषिजन्य उत्पादनमा जलवायु परिवर्तन नकारात्मक असर तथा नयाँ प्रकोपहरुको समेत जोखिम रहको छ।

४.२ पशुपंक्षी सेवा

४.२.१ पृष्ठभूमि

पशुपक्षी क्षेत्रले यस पालिकामा कूल गार्हस्थ उत्पादनको सर्वाधिक योगदान गरेको पाइन्छ।दिगो विकास लक्ष्यअन्तर्गत भोकमरीको अन्त्य लगायतका लक्ष्य प्राप्त गर्न आदर्श उत्पादन र न्यायिक वितरण प्रणालीप्रति विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ। पोषण तथा खाद्य विविधता प्रवर्द्धन गर्नका लागि खाद्यान्नका अतिरिक्त दूध, माछा, मासु र अण्डाको महत्त्वपूर्ण भूमिकालाई मनन गरी पालिकामा पशुपक्षी पालनका माध्यमबाट पोषण तथा खाद्य सुरक्षा प्रवर्द्धन भई रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुनुका साथै आर्थिक उन्नतितर्फ अग्रसर हुनको लागि सहयोग पुग्ने देखिन्छ।

४.२.२ समस्या तथा चुनौती

पशुपंक्षीपालन व्यावसायीकरण तथा विविधकरण हुन नसक्नु, जलवायु परिवर्तन, युवाहरु विहिर देश जानु,उन्नत जातको स्रोत केन्द्र नहुनु, दाना र औषधी ढुवानी लागत बढी हुनु, कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व कमी हुनु, वन्यजन्तुबाट पशपंक्षीको हानी नोक्सानी हुनु मुख्य समस्याका रुपमा रहेका छन्। रोग तथा परजीविको प्रकोप बढ्दै जानु, तथ्याङ्कको आधार तयार तथा अद्यावधिक नहुनु, जनशक्तीको कमी हुनु, घाँस तथा दानाको उत्पादन र उपलब्धता कमी हुनु, प्रविधि र प्राविधिक सहयोगमा कमी हुनु प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

४.२.३ सोच

"व्यावसायिक पशुपालनमा वृद्धिः उत्पादनमा आत्मनिर्भरता र समृद्धि"

४.२.४ उद्देश्य

१. पशुजन्य उत्पादनको व्यावसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगिकीकरण गर्नु,
२. प्राविधिक ज्ञान, सीप र प्रविधिको विकास र विस्तार गर्नु
३. पशुपंक्षी उपचार सेवामा सहजता ल्याउनु,
४. पशुजन्य उत्पादनको प्रशोधन र बजार व्यवस्थापन गर्नु

४.२.५ रणनीति

१. दुध र मासुजन्य उपजको व्यवसायीकरण, विविधीकरण र औद्योगिकीकरण गर्ने,
२. पशुपंक्षीपालन तथा उत्पादन, प्रशोधन व्यवसायको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्ने,
३. पशुजन्य उत्पादनलाइ मूल्य श्रृङ्खलामा आवद्ध गर्ने,
४. पशुपंक्षी उत्पादनको प्रशोधन, व्राण्डिङ तथा बजारीकरण प्रवर्द्धन गर्ने,
५. पशुपंक्षीपालक किसान, समूह, सहकारी तथा ब्यवसायीहरुको क्षमता विकास गर्ने र
६. वडालाई सेवा केन्द्रको रुपमा विकास र सुदृढीकरण गर्ने ।

४.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
व्यावसायिक पशुपालनमा संलग्न कृषक घरपरिवार	संख्या	६६५	७२०	७४०	७८०	७५०
व्यावसायिक फर्मको संख्या	संख्या	३१	४०	५२	६०	७२
वार्षिक दुधको उत्पादन	हजारमा	३९७	४५०	४६०	४७१	४८०
वार्षिक मासु उत्पादन	मे.टन	३५४	४५०	४५५	४६१	४७२
सुधारिएको मासु पसल/कोल्डस्टोर	संख्या	२	४	५	७	९
घाँस रोपण गरिएको क्षेत्रफल	संख्या	७१	९५	१००	१०६	११६
व्यावसायिक माछापालन पोखरी, रेसवे र ब्लक	मे.टन	०	१	२	२	३

४.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	1597	1278	319	0	0	1597	0	0
२०८२/८३	1718	1375	344	0	0	1718	0	0
२०८३/८४	1849	1479	370	0	0	1849	0	0

४.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४	पशुपंक्षी व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पशुपंक्षीपालनलाई व्यावसायीकरण तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु	सालबसाली	1350	वार्षिक २५ वटा पशुपंक्षीपालन (१०), संकलन र प्रशोधन (१५) सम्बन्धी फर्म, उद्योग व्यवसाय सिर्जना, स्तरोन्नति र सञ्चालन हुने
५	पशुपंक्षीजन्य उत्पादन तथा बजारीकरण कार्यक्रम	पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको प्रशोधन, विविधिकरण र बजार प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	1570	वार्षिक १० वटा दुध, मासु, अण्डाको संकलन, प्रशोधन, वध, चिस्यान तथा विक्री केन्द्र स्थापना तथा व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन हुने
६	पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा, प्रसार र अन्य सालबसाली कार्यक्रम	पशुपन्छी उपचार सेवा, प्राविधिक ज्ञान, प्रविधि विकास र विस्तार गर्नु	सालबसाली	2244	वार्षिक ५०,००० जना कृषकले सहज रूपमा पशुपंक्षी उपचार सेवा, पशु प्रसार सेवा तथा टेवा प्राप्त गरेका हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८०/८१ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् :

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
४	पशुपंक्षी व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१६८ वटा व्यवसायिक पशुपंक्षीपालन तथा संकलन र प्रशोधन सम्बन्धी फर्म, उद्योग व्यवसाय स्थापना, स्तरोन्नति र सञ्चालनमा रहेका	४५ वटा व्यवसायिक पशुपंक्षीपालन तथा संकलन र प्रशोधन सम्बन्धी फर्म, उद्योग व्यवसाय स्थापना, स्तरोन्नति र सञ्चालनमा रहेका	पकेट विस्तार कार्यक्रम (बाख्रा, गाईभैसी, कुखुरा र माछा), उत्पादन तथा व्यवसायमा आधारित तथा अनुदान, कृत्रिम गर्भाधान तथा नश्ल सुधार बोका, साँढे, राँगो, वीर), गोठ, खोर तथा भकारो सुधार, पशुपंक्षी प्रविधि तथा नवप्रवर्तन कार्यक्रम, घाँस खेती तथा पशु आहार प्रवर्द्धन
५	पशुपंक्षीजन्य उत्पादन तथा बजारीकरण कार्यक्रम	१५० वटा दुध, मासु, अण्डाको संकलन, प्रशोधन, वध, चिस्यान तथा विक्री केन्द्र स्थापना तथा व्यवस्थित रूपमा सञ्चालनमा रहेका	१५ वटा दुध, मासु, अण्डाको संकलन, प्रशोधन, वध, चिस्यान तथा विक्री केन्द्र स्थापना तथा व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन हुने	मासु तथा दुग्धजन्य पदार्थ संकलन, प्रशोधन केन्द्र सञ्चालन, ढुवानी, औजार तथा उपकरण, प्रविधि हस्तान्तरण, संरचना निर्माण, मर्मत तथा सुधार
६	पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा, प्रसार र अन्य सालबसाली कार्यक्रम	वार्षिक ४२४०६ जना कृषकले पशुपंक्षी उपचार सेवा, पशु प्रसार सेवा तथा टेवा प्राप्त गरेका	वार्षिक ५०००० जना कृषकले सहज रूपमा पशुपंक्षी उपचार सेवा, पशु प्रसार सेवा तथा टेवा प्राप्त गरेका हुने	पशुपक्षीको रोग तथा परजीवि नियन्त्रण, पशुपंछी उपचार, बन्ध्याकरण तथा प्रयोगाशाला सेवा, पशुपंक्षी स्वास्थ्य शिविर, कृषक तालिम, प्रर्दशन तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम, कार्यालयमा पशु सेवा यन्त्र व्यवस्थापन, पशु शेवा करार प्राविधिक तलव भत्ता, पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा तथा प्रसार, योजना, तथ्याङ्क संकलन तथा कार्यविधि निर्माण, सामुदायिक पशु व्यवस्थापन, क्षमता विकास तथा तालिम, पशु पोषण

४.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरपालिकामा रहेका व्यावसायिक तथा अन्य पशुपन्छी कृषकहरुको संख्या वृद्धि भई पशुपन्छी उत्पादन बढ्ने र बजारीकरण प्रणाली सुदृढ हुनेछ । पशुपन्छी उत्पादनमा उन्नत प्रविधि, गुणस्तरीय औसधि र बजार अन्तरसम्बन्ध विकास गर्न नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन्छ । यसैगरी पशुपन्छी उत्पादनमा जलवायु परिवर्तन नकारात्मक असर तथा नयाँ प्रकोपहरुको समेत जोखिम रहको छ ।

४.३ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

४.३.१ पृष्ठभूमि

उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्र दिपायल सिलगढी नगरपालिका को अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण आधार हो । विकासको संरचना र प्रविधिहरूमा आएका प्रगतिहरूले नगरपालिकाका कुनै पनि बस्तीहरू, बाह्य क्षेत्र वा बजारबाट हुने आयात निर्यातबाट अलग रहन सकेको अवस्था छैन ।

स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने खाद्य तथा कच्चा पदार्थको बजार मूलतः सिलगढ़ी बजार क्षेत्र नै हो। कागती, सिमी, ताजा तरकारी र विभिन्न जडिबुटीहरू यहाँबाट निर्यात हुने गरेको छ । भौगोलिक हिसाबबाट विविधता रहेको यस पालिकाभित्र खाद्यान्नको विनिमयमा एक आपसमा आश्रित रहेको अवस्था छ । मुख्य रूपमा लत्ताकपडा, शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार तथा यातायातका साधनहरू र कृषि तथा पशुपक्षीका लागि चाहिने मल, विषादि दाना र औषधिहरू नै पालिकाभित्र आपूर्ति हुने प्रमुख वस्तुहरू हुन् । आयातलाई निर्यातले प्रतिस्थापन गर्न पालिकाभित्र वस्तुहरूको उत्पादन र विविधीकरण गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

उद्योग स्थापना गर्न विद्युत लगायत पूर्वाधार र सुविधामा कमी लगायत व्यावसायिक सोच, ज्ञान तथा सीपको कमी हुनु, निर्वाहामुखी प्रणाली अबलम्बन गरिनु, सामुहिक तथा सहकारी प्रणाली अवलम्बन हुन नसक्नु, बजारमुखी उत्पादनमा ध्यान नजानु, बजारको

विश्लेषण बिना वस्तु उत्पादन हुनु, नागरिकमा अनुदानमुखी प्रवृत्ती हुनु, वित्तीय साक्षरतामा कमी हुनु, पूर्वाधारको कमी हुनु, सबै व्यापार तथा व्यावसाय नगरपालिकामा दर्ता तथा नविकरण अभ्यासमा कमी यस क्षेत्रका समस्याका रुपमा रहेका छन्।

पूर्वाधार निर्माण गरी औद्योगिक वातावरण सृजना गर्नु, उद्यमशिलता विकास गर्नु, औद्योगिक जनशक्ति उत्पादन गर्नु, कृषि, पशु विकास र जडीवुट्टीको व्यावसायिक उत्पादन गर्नु, औद्योगिक ग्रामको निर्माण गर्नु, सडक, विद्युत आदि भौतिक पूर्वाधारको पहुँच वृद्धि गर्नु, बाह्य लगानी वातावरणको निर्माण गर्नु, प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको पहिचान र विकास गर्नु, युवा जनशक्तिलाई उद्यमशिलता तर्फ आकर्षित गराउनु, व्यापार व्यवसायको आकार सानो हुनु प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

४.४.३ सोच

"पर्यटनमा आधारित उद्यम व्यापारः दिगो विकासको आधार"

४.४.४ उद्देश्य

१. उद्यम तथा व्यावसायको सिर्जना, विकास र विस्तार गर्नु,
२. सीप, प्रविधि, पूँजी र व्यवसाय सेवा विकास र विस्तार गर्नु,
३. बजार सेवा तथा पूर्वाधारको विकास र स्तरोन्नति गर्नु,
४. पर्यटनमुखी वस्तु उत्पादन तथा मुल्य श्रृंखलामुखी वजार विस्तार गर्नु।

४.४.५ रणनीति

१. स्थानीय ज्ञान, सीप, श्रम तथा कच्चा पदार्थको अध्ययन तथा अनुसन्धान र सूचनाको आधार तयार गर्ने,
२. सडक लगायत औद्योगिक पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधाको विकास र विस्तार गर्ने,
३. उद्यमशीलता तथा व्यवसाय विकास सेवा केन्द्र मार्फत एकीकृत सेवा प्रवाह गर्ने,
४. उद्यम, व्यापार तथा व्यवसाय सिर्जना, विकास र विस्तारका नीतिगत तथा संस्थागत सहयोग र सहजीकरण गर्ने,
५. निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्न सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणा बमोजिम उद्योग तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने, र
६. ज्ञान, सीप, उद्यमशीलता, प्रविधि र नवप्रवर्तनको विकास र विस्तार गर्ने।
७. स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित वस्तु तथा सेवा उत्पादन गर्ने उद्योग स्थापना गर्ने।

४.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
उद्योग व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार व्यक्ति	जना					
सूचारू उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	संख्या					
दर्ता/सूचीकृत भएका उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	संख्या					
व्यावसायिक प्राविधिक सीपयुक्त दक्ष व्यक्ति	संख्या					
व्यवसाय करबाट संकलित राजस्व	रू.हजारमा					
उत्पादन र बजारीकरण सहकारी संस्था	संख्या					
उद्यम सृजना र विकास सम्बन्धी तालिम लिने उद्यमी	संख्या					
उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय क्षेत्रको वार्षिक कारोवार	रू.लाखमा					

४.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	11650	8155	3495	0	0	11650	0	0
२०८२/८३	12535	8775	3761	0	0	12535	0	0

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	13486	9440	4046	0	0	13486	0	0

४.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
११	उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा तथा बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	सेवा, उत्पादन र रोजगारी वद्धि गर्नु	सालबसाली	32921	वार्षिक ८९० वटा उद्यम व्यापार तथा व्यवसाय दर्ता, नविकरण र स्तरोन्नति हुने
१२	गरीबि निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेड्पा)	लघु उद्यमको सिर्जना र विकास द्धारा न्यून आय भएका तथा विपन्न वर्गको गरिबी घटाउनु	सालबसाली	4750	वार्षिक ७० वटा लघु उद्यम तथा व्यवसाय सिर्जना र स्तरोन्नति हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
११	उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा तथा बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७६१ वटा दर्ता तथा नविकरण भइ सञ्चालनमा रहेका	२,७४३ वटा उद्यम व्यापार तथा व्यवसाय दर्ता, नविकरण र स्तरोन्नति हुने	दर्ता, नविकरण तथा नियमन, बजार अनुगमन, उद्यम तथा सीप (फाइबर झोला, सिलाइकटाइ मेशिन मर्मत, ह्याण्डिक्राफ्ट, विकास तालिम), उपभोक्ता सचेतना प्रचार प्रसार, वैठक, अध्ययन तथा अनुगमन
१२	गरीबि निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेड्पा)	वार्षिक २१० वटा लघु उद्यम तथा व्यवसाय सिर्जना र स्तरोन्नति हुने	वार्षिक ९० वटा लघु उद्यम तथा व्यवसाय सिर्जना र स्तरोन्नति हुने	सामाजिक परिचालन, संभाव्यता अध्ययन, व्यवसाय छनौट, उद्यमशीलता तथा सीप विकास तालिम, वित्तीय पहुँच, गतिशिल प्रविधि हस्तान्तरण, बजार र बजारीकरण र स्तरोन्नति

४.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, नगरपालिका, निजी क्षेत्रको समन्वय, सहकार्यक र साझेदारमा उद्योग व्यापार र व्यवसाय सिर्जना, विकास र प्रवर्द्धनका लागि पुर्वाधार, सीप तथा प्रविधिको विकास हुनेछ। बस्तुको ढुवानो लागतमा अधिकता, आयातित वस्तुको बढ्दो प्रयोग, उत्पादनमुखी उद्योगमा लगानी र बजार मूल्यमा कडा प्रतिस्पर्धाका कारण स्थानीय उद्योग तथा व्यवसायीहरु पलायन हुन सक्ने जोखिम रहेको छ।

४.४ पर्यटन, सम्पदा तथा संस्कृति

४.४.१ पृष्ठभूमि

दिपायल सिलगढी नगरपालिका धार्मिक-सांस्कृतिक तथा जैविक विविधताको धनी, प्राकृतिक स्रोतको खानी र मनोरम सौन्दर्य स्थलको धनी छ। यस क्षेत्रमा पाइने जैविक विविधता, विविध सांस्कृतिक सम्पदा र प्राकृतिक मनोरम सुन्दरताले यस नगरपालिकाको महत्त्वलाई झनै बढाएको छ। सेती नदि, सैलेश्वारी मन्दिर, बसुधारा क्षेत्र, हरियो बनजङ्गल, आकर्षक दृश्य, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक धरोहर, प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा, रीतिरिवाज, भेशभूषा, कलाकौशल र शान्त एवम् स्वच्छ वातावरण नै यस क्षेत्रको पर्यटनका सम्भावित क्षेत्रहरू हुन्।

विभिन्न जातजाति, भाषाभाषीको मौलिक एवम् परम्परागत संस्कृतिको जगेर्नाका साथै भावी पुस्तालाई समयानुकूल हस्तान्तरण गर्नु आवश्यक छ भने पुरातात्विक र ऐतिहासिक सम्पदाको संरक्षण र संबर्द्धन गर्न पनि उत्तिकै जरुरी छ। साथै यसवाट धार्मिक पर्यटन प्रबर्द्धन गर्दै आर्थिक उत्थान पनि गर्न सकिन्छ।

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

धार्मिक स्थलहरूको मर्मत सम्भार, पर्यटकीय स्थलको पहिचान र प्रचार प्रसारमा कमी, पर्यटक स्तरका होटल तथा रेस्टुराँहरू सञ्चालनमा कमी, आधुनिक तथा आयातित संस्कृतिको बढ्दो प्रभाव रहेको एवं व्यावसायिक होमस्टे समेत प्रयाप्त नरहेको अवस्था छ

। यसैगरी, पर्यटकीय स्थलहरूमा पक्कि मोटरेबल बाटो पुग्न सकेको छैन। पालिका भित्र बाह्य संस्कृतिको प्रभावका कारण मौलिक वेशभूषा, भाषा तथा संस्कृतिको ह्रास हुँदै गएको छ। यस क्षेत्रमा रहेका ऐतिहासिक सम्पदा र भाषा तथा संस्कृतिको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा पर्याप्त ध्यान पुगेको छैन। पश्चिमी तथा आधुनिक संस्कृतिको प्रभाव रहेको छ। मौलिक सांस्कृतिक अभ्यास र मौलिक ज्ञानको संरक्षणमा कमी रहेकोछ।

पर्यटकहरूलाई आकर्षण गर्ने जैविक विविधता कायम गर्नु, विरुवाको संरक्षण गर्नु, पर्यटकीय मार्गमा होटल, खाजा पसलहरू सञ्चालन गर्नु चुनौतीका रूपमा रहेका छन्। त्यसैगरी पर्यटकीय पूर्वाधार विकास खर्चिलो हुनु, युवावर्ग विदेश जाने क्रम अत्यधिक हुँदा पर्यटन विकासका लागि आवश्यक मानव स्रोत संसाधन व्यवस्थापन गर्न गाह्रो हुनु, ठूला योजनामा लगानी गर्न स्थानीय निजी क्षेत्र सक्षम नहुँदा पर्यटकीय पूर्वाधार विकास अपुरो हुने अवस्था सृजना हुनु नगरपालिकाका पर्यटन पूर्वाधार विकासका चुनौतीहरू हुन्।

४.४.३ सोच

"समुदायमा आधारित दिगो पर्यटनः दिपायल सिलगढी नगरपालिकाको पहिचान"

४.४.४ उद्देश्य

१. १ पर्यटकलाई गुणस्तरीय सेवा तथा सुविधा प्रदान गर्नु,
२. पर्यटकीय सेवा सुविधाको व्यावसायीकरण, विविधीकरण र विशिष्टीकरण गर्नु,

४.४.५ रणनीति

१. पर्यापर्यटकीय पूर्वाधार तथा सुविधाको विकास, विस्तार र प्रवर्धन गर्ने,
२. पर्यटकीय सम्पदा र सेवा तथा सुविधाको विशिष्टिकरण गर्ने,
३. पर्यटन विकास सम्बन्धी उपयुक्त नीतिगत तथा संरचनाको विकास र परिचालन गर्ने,
४. अन्तर सरकार, स्थानीय तह, सामुदायिक तथा निजी क्षेत्रका समन्वय, सहकार्य र साझेदारी पूर्वाधार र सुविधाको संरक्षण, विकास र विस्तार गर्ने।

४.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
पर्यटन तथा संस्कृति क्षेत्रमा रोजगार	जना	100	120	200	250	300
प्रवर्द्धित र स्तरोन्नत पर्यटकीय सम्पदा र गन्तव्य	संख्या	10	12	15	16	18
भ्रमण गर्ने आन्तरिक पर्यटक	संख्या	3000	3200	4500	5000	6500
आगमन हुने वार्षिक वाह्य पर्यटक	संख्या	45	55	80	110	230

४.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	3700	1110	2590	0	0	3700	0	0
२०८२/८३	3981	1194	2787	0	0	3981	0	0
२०८३/८४	4283	1285	2998	0	0	4283	0	0

४.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
७	पर्यटन पुर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति तथा मर्मतसंभार कार्यक्रम	पर्यटकीय गन्तव्य र सम्पदाको संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्नु	सालबसाली	8100	विभिन्न १० वटा पर्यटकीय पूर्वाधारको निर्माण, स्तरोन्नति र मर्मतसंभार हुने
१०	संस्कृति तथा सम्पदा संरक्षण तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संस्कृति तथा सम्पदा संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी पर्यटनसँग जोड्नु	सालबसाली	3164	कम्तीमा १० प्रकार संस्कृति तथा सम्पदाको संरक्षण र व्यवस्थापन हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
७	पर्यटन पुर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति तथा मर्मतसंभार कार्यक्रम			
१०	संस्कृति तथा सम्पदा संरक्षण तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम			

४.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, नगरपालिका, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाजको साझेदारीमा पर्यटन पूर्वाधार विकास, पर्यटन प्रवर्द्धन तथा सेवा सुविधाको विकास र विस्तार हुन सक्नेछ। कोभिड १९ लगायतका महामारी, आर्थिक संकट र राजनीतिक अस्थिरताले पर्यटन क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन सक्दछ।

४.५ भूमि व्यवस्था, बैंक, वित्त तथा सहकारी

५.५.१ पृष्ठभूमि

यस नगरपालिकाको भूमीको नक्शाङ्कन, राष्ट्रिय भूउपयोग नीति अनुसार भूमीको वर्गीकरण गरी भूउपयोग योजना तर्जुमा गरिने छ। यस प्रकार तयार भूउपयोग योजना अनुसार कृषि क्षेत्र, आवास क्षेत्र, व्यापारिक तथा क्षेत्र, वन तथा संरक्षित क्षेत्रहरु पहिचान गरिने छन्। भूस्वरूपमा परिवर्तनको कारण कृषि क्षेत्र खुम्चदै गएको देखिएको यसको संरक्षणमा विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिएको छ।

४.५.२ समस्या तथा चुनौती

वैज्ञानिक आधारमा भूमिको वर्गीकरण अनुसार तयार भूउपयोग योजना कार्यान्वियन र यसको मापदण्डको नियमन भूमी व्यवस्थाको प्रमुख चुनौती रूपमा रहेको छ भने नगरपालिकामा क्षेत्रमा बसोबास गरी रहेका अव्यवस्थित बसोबासीहरूको लागि जग्गा व्यवस्था गरी आवासको अधिकार र बसोबासलाई व्यवस्थित बनाउनु अर्को प्रमुख चुनौति हो। वित्तीय साक्षरतामा कार्यक्रम सञ्चालनमा कमी, सहकारिता विकास र विस्तारमा कमी, भूमिको वर्गीकरण गरी भूउपयोग योजना तयार र सो अनुसार नियमनको कमी रहेको छ। वित्तीय सेवाको उपलब्धता बजार क्षेत्रमा मात्र रहनु र वित्तीय सेवाका निमित्त आवश्यक इन्टरनेट सुविधाको कमी प्रमुख समस्याहरू हुन। बैंकिङ्ग तथा वित्तीय सेवा विस्तार गर्नु, वैज्ञानिक भूउपयोगको अभ्यास थालनी गर्नु, सहकारी शिक्षा प्रदान गर्नु र सहकारी क्षेत्रले सार्वजनिक क्षेत्र र निजी क्षेत्र सँग सहकार्य बढाउनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्।

४.५.३ सोच

"भूमि तथा स्थानीय स्रोतको दिगो उपयोग: वित्तीय स्रोतको सदुपयोग"

४.५.४ उद्देश्य

१. भूउपयोग योजनाको परिपालनामा अभिवद्धि गर्नु
२. वित्तीय सेवा तथा लगानीमा वृद्धी गर्नु,
३. सहकारिता, स्थानीय उत्पादन र सेवा व्यावसायमा वृद्धि गर्नु,

४.५.५ रणनीति

उत्पादनशील क्षेत्रमा सहकारिताको विकास र विस्तार गर्ने

२. सहकारी, वित्तीय तथा बैंकिङ्ग सेवाको विस्तार गर्ने

३. उत्पादन र सेवामूलक व्यावसायिक गतिविधि केन्द्रित वित्तीय सेवाको पहुँच वृद्धि गर्ने

४.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
सेवा सुचारु वैक शाखा र वित्तीय सेवा प्रदायक	संख्या	९	१०	११	१२	१३
वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमबाट लाभान्वित संख्या	जना	९	९	१५	२०	२५
बैंक र वित्तीय संस्थाबाट औद्योगिक, व्यवसायिक क्षेत्रमा लगानी रकम	रू. लाखमा	९०	२५	३०	३५	५०

४.५.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	900	720	180	0	342	558	0	0
२०८२/८३	968	775	194	0	374	594	0	0
२०८३/८४	1042	833	208	0	408	634	0	0

४.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१३	सहकारी प्रबर्द्धन कार्यक्रम	उत्पादन, सेवा तथा वित्तीय सेवामा सहकारीको परिचालन अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	1605	सहकारीको क्षेत्रको विकास तथा विस्तार र वित्तिय सेवामा सर्वसाधारणको सहज पहुँच कायम हुनेछ।
१४	वित्तीय साक्षरता र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	वित्तिय संस्थाको क्षमता अभिवृद्वी, वित्तिय साक्षरता तथा नियम पालनामा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	500	वार्षिक ५२४ जनाले वित्तीय साक्षरता सहभागि भइ वित्तीय सेवामा पहुँच हुने
१५	भूमी व्यवस्थापन कार्यक्रम	सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण, परिचालन र अव्यस्थित बसोबासी व्यवस्थापनमा सहजीकरण गर्नु	सालबसाली	805	पहिचान तथा अभिलेखीकरण भएका १३,९०१ सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबासीका जग्गा तथा बसोबासको व्यवस्था भएको हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१३	सहकारी प्रबर्द्धन कार्यक्रम	२०३ वटा विभन्न प्रकारका सहभागि स्थापना भइ सञ्चालन रहेका	६ वटा उत्पादन, बजारीकरण र रोजगारी सिर्जना सहकारी स्थापना तथा स्तरोन्नति हुने	सहकारी तालिम (पल्स्, कोपोमिस, लेखा व्यवस्थापन, प्रस्ताव लेखन, कर्जा जोखिम, सहकारी व्यवस्थापन), सहकारी संस्था अनुगमन, निमयन, बैठक, समन्वय तथा साझेदारी,
१४	वित्तीय साक्षरता र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	उद्यम व्यवसाय सञ्चालन र स्तरोन्नति २१०० जनाले वित्तिय साक्षरता तथा पहुँच प्राप्त गरेका	१५२७ जना उद्यमी तथा व्यवसायीले वित्तीय साक्षरता र पहुँच प्राप्त गरेका हुने	वित्तिय साक्षरता कार्यक्रम, बैंक तथा वित्तिय संस्था र इच्छुक उद्यमी बीच अन्तरक्रिया, व्यवसाय योजना तयारी तथा नविकरण, विद्युतीय भुक्तानी प्रणाली
१५	भूमी व्यवस्थापन कार्यक्रम	अव्यवस्थित बसोबासी भूमिहिन दलित र सुकुम्बासी लाई बसोबास तथा जग्गा व्यवस्थाको लागि	पहिचान तथा अभिलेखीकरण भएका १४०० सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबासीका जग्गा	अव्यवस्थित बसोबासी, भूमिहिन दलित तथा सुकुम्बासी लागि जग्गा पहिचान, नक्शाङ्कन र सर्भेक्षणमा सहजीकरण, लाभग्राही रूजु र लगत

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
		लाभग्राही तथा स्थान पहिचान, लगत तयारी कार्य भैरहेको	तथा बसोबासको व्यवस्था भएको हुने	अद्यावधीकरण भूमी तया बसोबास व्यवस्थाका लागि संवाद तथा पैरवी

४.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

४.६ श्रम, रोजगारी तथा गरिवी निवारण

४.६.१ पृष्ठभूमि

श्रम तथा रोजगारीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित एवं उपलब्धिमूलक बनाउन र रोजगारबाट प्राप्त ज्ञान, सिप, पुँजी तथा अनुभवलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालनका लागि प्रोत्साहन गर्न सुरक्षित रोजगारीको सवाललाई पालिका ले आफ्नो योजनामा समेट्न आवश्यक रहेको छ। पालिका भित्र कूल जनसङ्ख्याको आधा भन्दा बढी आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या रहेकाछन्। आर्थिक रूपमा सक्रिय जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा पर्याप्त रोजगारीको अवसर प्राप्त नहुँदा यस पालिकाबाट वैदेशिक रोजगारमा जाने प्रवृत्ति बढ्दो। राज्यले आर्थिक तथा सामाजिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका विपन्न एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, आफ्नो हेरचाह आफैं गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिक, दलित आदिलाई लक्षित गरी स्वास्थ्य उपचार सेवा, स्वास्थ्य बिमा, दिवा खाजा, छात्रवृत्ति, निर्वाहमुखी भत्ता लगायत विशेष व्यवस्था सहित संरक्षणको व्यवस्था गर्दै आएको अवस्था छ। संघीय सरकारमा जस्तै पालिकामा पनि विद्यमान सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्रणालीलाई अझ सुदृढ, वित्तीय रूपले दिगो तथा प्रभावकारी बनाउन निकै आवश्यक भएको छ।

४.६.२ समस्या तथा चुनौती

श्रमशक्ति शहरी क्षेत्र तथा तेस्रो मुलुक पलायन हुँदै जानु, मौसमी रोजगारी, दक्ष तथा सीप भएका व्यक्तिहरुलाई पर्याप्त अवसर नहुनु तथा सीपमूलक एवम् राजगारमूलक कार्यक्रमहरु संचालन नहुनुजस्ता समस्या रहेको देखिन्छ। घरपरिवारले प्राप्त गर्ने आयको वितरण असमान हुनु र अनुत्पादक क्षेत्रमा लगानी गर्नुजस्ता समस्या विद्यमान रहेको छ । पर्यटनमा आधारित अस्थिर तथा मौसमी रोजगारी रहनु, ग्रामीण गरिबी कायम रहनु, आर्थिक र सामाजिक तथा विपद् जोखिमको हिसाबले जोखिम वर्गहरू गरिबी बन्दै जानु, युवाहरुमा पनि वेरोजगारी र पलायत बढ्दोदरमा कायम रहनु, स्थानीय उद्योग, व्यवसाय र निर्माण कार्यमा अन्यत्रका श्रमिकमा भर पर्नुपर्ने अवस्था रहनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्।

४.६.३ सोच

“श्रमको सम्मानः दिपायल सिलगढीको अभियान”

४.६.४ उद्देश्य

१. कच्चा श्रमलाइ सीप र दक्ष श्रममा रूपान्तरण गर्नु,
२. स्थानीय तहमा रोजगारीको अवसरमा वद्धि गर्नु, र
३. एकल, असहाय र जोखिम रहेका वर्गको संरक्षण गर्नु।

४.६.५ रणनीति

१. स्थानीय श्रम बजारलाई मर्यादित र दिगो बनाउन नीतिगत र संस्थागत सुधार गर्ने,
२. स्थानीय युवाहरूलाई श्रम बजारमा आकर्षित गर्न क्षमता विकास र जागरण अभियान सञ्चालन गर्ने,
३. स्थानीय क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिकहरूको विस्तृत विवरण सहितको लगत तयार गरी नियमित अद्यावधिक गर्ने,
४. स्थानीय श्रम बजारको अध्ययन र विश्लेषण गर्ने,

४.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालित आयोजना	संख्या	१९०५	१६२५	१४१०	१२००	१०००
कार्यक्रमबाट सिर्जित रोजगारी	कार्यदिन	३३	१२	२०	१६	१२
वार्षिक सीप, प्रविधि र सहयोग प्राप्त गर्ने युवा	जना	१६३	८५	१४०	१२०	११०

४.६.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	11085	5543	5543	0	0	11085	0	0
२०८२/८३	11927	5964	5964	0	0	11927	0	0
२०८३/८४	12832	6416	6416	0	0	12832	0	0

४.६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१६	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	विकास कार्यमा संलग्न गराइ सूचीकृत बेराजगारलाई रोजगारी प्रदान गर्ने	सालबसाली	27638	न्युन आय भएका वार्षियक १४१० जनाले वार्षिक १०० दिनको रोजगारी प्राप्त गर्ने
१७	सुरक्षित आप्रावासन कार्यक्रम	वैदेशिक रोजगारीमा जाने लागेकालाइ परामर्श उपलब्ध गराउनु	सालबसाली	7067	वैदेशिक रोजगारीमा जाने वार्षिक १८०० श्रमिकहरुले परामर्श सेवा प्राप्त गरेका हुनेछन्।
१८	श्रम, रोजगार, सुरक्षित आप्रावासन तथा गरिवी निवारण अन्य कार्यक्रम	सुरक्षित आप्रावसान सम्बन्धी सूचना, जानकारी प्रदान गर्नु तथा बेरोजगारलाई मौसमी रोजगार प्रदान गरी वार्षिक आयमा वृद्धि गर्नु	सालवसाली	1139	न्युन आय भएका वार्षिक ६० जनाले रोजगारी, व्यावसाय आयआर्जनको लागि सीप, उद्यमशीलता, परामर्श र पूँजी तथा प्रविधि प्राप्त गर्नछन्।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१६	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	सूचीकृत १६२५ जनाले विभिन्न कार्यक्रम र आयोजनाबाट रोजगारी प्राप्त गरेका	सूचीकृत १६२५ जनाले विभिन्न कार्यक्रम र आयोजनाबाट रोजगारी प्राप्त गरेका	वेरोजगारको सूची अद्यावधीकरण र प्रशासनिक खर्च, विकास आयोजना निर्माण
१७	सुरक्षित आप्रावासन कार्यक्रम	१६०० जनाले श्रम स्वीकृति प्राप्त गरेका	१६०० जनाले श्रम स्वीकृति प्राप्त गरेका	व्यक्तिगत विवरण तयारी र सूची अद्यावधीकरण, सुरक्षित आप्रावासन परामर्श, सीप हस्तान्तरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१८	श्रम, रोजगार, सुरक्षित आप्रावासन तथा गरिवी निवारण अन्य कार्यक्रम	१२०० जना न्यून आय भएका बेरोजगारले सम्मानजनक रोजगारी प्राप्त गरेका हुने	१२०० जना न्यून आय भएका बेरोजगारले सम्मानजनक रोजगारी प्राप्त गरेका हुने	घरपरिवार पहिचान तथा सामाजिक संरक्षण कार्यक्रम, समूह तथा व्यवसाय सञ्चालन तथा आयआर्जन कार्यक्रम,

४.६.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

रोजगारी सिर्जना सम्बन्धी व्यवहारिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नेछ। गरिबी निवारण सम्बन्धी व्यवहारिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा भई कार्यान्वयन हुनेछ। नगरपालिकामा रोजगारी तथा गरिबी निवारण सम्वन्धी अल्पकालीन, मध्यमकालीन र दीर्घकालीन योजना तर्जुमा हुनेछ। गरिबी निवारण नीति तथा कार्यक्रममा निरन्तरता नभएमा यसबाट अपेक्षा गरिएको नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहेको छ। अनौपचारिक क्षेत्रको रोजगारको स्वरुपमा परिवर्तन हुदै जाने भएकोले स्थानीय तबरमा तयार भएका दक्ष श्रमिकले बजार नपाउने जोखिम रहन सक्नेछ।

परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास क्षेत्र

यस परिच्छेदमा स्वास्थ्य तथा पोषण, शिक्षा, खानेपानी तथा सरसफाई, महिला, बालबालिका र सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद जस्ता उपक्षेत्रहरु समेटिएका छन् । प्रत्येक खण्डमा पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

५.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संबिधानले निशुल्क आधारभुत स्वास्थ्य सेवा र आकस्मिक स्वास्थ्य सेवालाई नागरिकको मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ | दिपायल सिलगढी नगरपालिकाका सबै नागरिकलाई नेपालको संबिधान २०७२ अनुरुप स्वास्थ्य,पोषण तथा सरसफाई सेवामा समान पहुँच र उपभोग सुनिस्चित गर्दै संघिय संरचनामा गुणस्तरीय आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको प्रवाह गर्नु दिपायल सिलगढी नगरपालिकाको दायित्व हो| यस नगरपालिका भित्र नवजात शिशु तथा मातृ स्वास्थ्यमा सुधार गर्दै शिशु र मातृमृतुलाई वान्छित तहसम्म घटाउनु,विद्यमान सर्ने र नसर्ने रोगको प्रकोप नियन्त्रण गर्ने र कुनै पनि बेला हुनसक्ने स्वास्थ्य सम्बन्धि विपत ब्यबस्थापन तत्काल गर्नु,जेष्ठ नागरिक,शारीरिक र मानसिक अपाङ्गता भएका,एकल महिला,गरिब,सिमान्क्रित,जोखिममा रहेका समुदाय,गर्भवती तथा सुत्केरी महिला,नवजात शिशु,पांच वर्ष मुनिका बालबालिका,किशोरकिशोरीलाई आधारभुत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य,सरसफाई तथा पोषण सेवा सर्वसुलभ र पहुँच योग्य बनाउन दिपायल सिलगढी नगरपालिकाले दायित्व बोध गरेको छ |

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

यस नगरपालिकामा विभिन्न रोगहरुबाट संक्रमितहरुको संख्या उल्लेख्य देखिन्छ । पछिल्लो समयमा आरामदायी जीवनशैली, मदिरा तथा सुर्तीजन्य पदार्थको सेवन, किटनाशक विषादीको प्रयोग लगायतका कारणले मुटु तथा स्वासप्रस्वास सम्बन्धी रोगहरु, क्यान्सर, मधुमेह जस्ता नसर्ने दिर्घकालीन रोगहरुको प्रकोप बढ्दो छ । नगरपालिका मातहतमा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा मापदण्ड अनुरुपको भौतिक पूर्वाधार, दक्ष जनसक्ति,औजार तथा उपकरण र औषधी तथा अन्य सामाग्रीहरुको आपूर्ति समयमा हुन नसक्नु, नगरपालिकाबासीहरुमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतनाको कमी, निशुल्क प्राप्त गर्ने बाहेकका अन्य खालका महत्वपूर्ण खोपको कमी, सडक सुबिधाको कमी, औजार उपकरणमा कमी र विशेषज्ञ सेवाको कमी समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

५.१.३ सोच

“स्वस्थ नागरिक: निरोगी दिपायल सिलगढी बासी”

५.१.४ उद्देश्य

आधारभूत, निशुल्क तथा विशिष्ठकृत स्वास्थ्य सेवामा नगरपालिकाबासीको पहुँच विस्तार गर्नु,

२. स्वस्थ जीवनशैली प्रवर्धन, ब्यबहार परिवर्तन र स्वास्थ्यमा प्रतिकुल असर पार्ने मानवीय तथा वातावरणीय कारक तत्वहरुलाई निरुत्साहित गर्न अनुकुल बाताबरण सृजना गर्नु,

३. पोषण अवस्थामा दिगो सुधार गर्नु ।

५.१.५ रणनीति

स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था, क्षमता विकास र स्वास्थ्य संस्थाको पूर्वाधार सामग्री तथा उपकरणको औषधीको व्यवस्था गरी आधारभूत, निशुल्क तथा विशिष्ठकृत स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर र पहुँचलाई सहज तुल्याउने,

२. स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय,जवाफदेही एवम् परिमाणममुखी बनाउने तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने,

३. विद्यालय तथा नागरिक शिक्षा, सूचना तथा सञ्चार मार्फत स्वास्थ्य तथा पोषण तथा स्वस्थ व्यवहार सम्बन्धमा सचेतना वृद्धि गर्ने,

४. वैकल्पिक स्वास्थ्य उपचार विधि, सचेतना वृद्धि तथा घरदैलो सेवा विस्तार गर्ने,

५. मातृशिशु स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा गुणात्मक सुधार ल्याउने।

५.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	१२९	१००	१००	१००	१००
बच्चालाई ६ महिलासम्म स्तनपान गराउने महिला	प्रतिशत	४९	६७	७०	७२	75
२३ महिना सम्मका नियमित वृद्धि अनुगमन गरिएका बालबालिका संख्या	संख्या	1282	886	900	950	1000
वृद्धि अनुगमन गरिएका मध्ये कुपोषित ५९ महिनाभन्दा कम उमेरका बालबालिका	प्रतिशत	1.24	2	1	1	1
परिवार नियोजनका आधुनिक साधन प्रयोगकर्ता दर	प्रतिशत	३५	४२	४५	५०	५५
कम तौल भएका नवजात शिशु	प्रतिशत	२	०	०.	०.	०.
प्रोटोकल अनुसार ८ पटक गर्भवती जाँच गराउने महिला (जीवित जन्ममा)	प्रतिशत	४४	५४	५५	६०	६५
प्रोटोकल अनुसार बच्चाको जन्मपछि तीन पटक उत्तर प्रसूति सेवा प्राप्त महिला	प्रतिशत	२७	४४	४५	५०	५५
डि.पि.टि.-हेप वि. १ दादुरा रूबेला दोश्रो बीचको ड्रपआउट दर	प्रतिशत	-५.	१.	१.	-५.	-५.
२३ महिना भित्र पूर्णखोप प्राप्त गरेका बालबालिका	प्रतिशत	८४.	६८	७०	८०	९०
कुष्ठरोगको प्रकोप दर (प्रति १०,०००)	जना	०.	०.	०.	०.	०.

५.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
2081/82	47054	39996	7058	0	0	46121	933	0
2082/83	50629	43035	7594	0	0	49650	979	0
2083/84	54470	46299	8170	0	0	53441	1028	0

५.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्रस	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१९	नगर अस्पताल निर्माण	नगरबासीमा उपरात्मक सेवा प्रवाह गर्नु	२०८०/०८१-२०८१/०८२	**900**	अस्पतालबाट मासिक ३०००० जनालाई उपचारात्मक सेवा प्राप्त हुने।
२०	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सालवसाली कार्यक्रम	नगरबासीमा प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपरात्मक, पुनर्स्थानात्क र प्रशासनिक सेवा सहज उपलब्ध गराउनु	सालबसाली	**151253**	१५०००० भन्दा बढीले वार्षिक आधारभूत सेवा सहज प्राप्त गरेका हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१९	नगर अस्पताल निर्माण	स्थल छनौट तथा जग्गा प्राप्ति भएको र भवन निर्माणको प्रक्रियामा रहेको	भवन तथा अन्य निर्माण सम्पन्न भई सेवा शुरू हुने	ठेक्का सम्झौता, भवनको आधार सरचना निर्माण
२०	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सालवसाली कार्यक्रम	३८ किसिमका औषधी निशुल्क उपलब्ध रहेको र	स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी हुने महिला सत प्रतिशत र	खोप कार्यक्रम (लाख) सुरक्षित मातृत्व, नवजात शिशु, बालस्वास्थ्य, परिवार नियोजन कार्यक्रम (लाख), पोषण कार्यक्रम (

क्र.सं.	कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वियन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
		नगरबासीलाई १० लाख सम्मको निशुल्क औषधी उपचार सेवा उपलब्ध गराइएको ।	कुपोषित बालबालिका संख्या शुन्य हुने ।	लाख), स्वास्थ्य सुशासन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम (लाख), महामारीजन्य रोग नियन्त्रण कार्यक्रम (लाख), नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा कार्यक्रम (लाख), घरदैलोमा स्वास्थ्य सेवा (लाख), विद्यालय स्वास्थ्य सेवा (लाख), औजार उपकरण खरिद (लाख), दीर्घ रोगी तथा विपन्न नागरिक निशुल्क औषधी वितरण (लाख) , विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर (....लाख), विपन्न, बैठक व्यवस्थापन, तालिम तथा क्षमता विकास (लाख), निशुल्क औषधी व्यवस्थापन (लाख) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन लगायत आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी प्रशासनिक तथा नियमन कार्य (लाख)

५.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

स्वास्थ्य संस्था तथा सेवा प्रवाह सम्बन्धी भौतिक संरचना र सुबिधा पर्याप्त भएको हुनेछ। दक्ष मानवीय श्रोत परिचालन भई सेवा विस्तार भएको हुनेछ । स्वास्थ्य पूर्वाधार, प्रयोगशाला, औषधि र खोप व्यवस्थापन जस्ता प्राविधिक पक्षमा सरोकारवालाबीच सहकार्य र साझेदारी हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन सक्दछ ।

५.२ शिक्षा, विज्ञान, कला, भाषा तथा साहित्य

५.२.१ पृष्ठभूमि

दिपायल सिलगढी नगरपालिकामा १९ वटा माध्यमिक सहित ४८ वटा विद्यालय तथा सिलगढी बहुमुखी क्याम्पस तथा दिपायल क्याम्पस बाट अध्ययन अध्यापन हुदै आएको छ । नगरपालिकाले विद्यालय शिक्षालाई श्रम तथा उत्पादनसँग जोड्ने र उत्पादन तथा आयमूलक शिक्षा दिने नीति लिएको छ। यस शैक्षिक सत्रबाट एक शिक्षक एक ल्यापटप, एक कक्षा कोठा एक प्रोजेक्टर सुरु गरिएको छ। माध्यमिक विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, खेलकुद मैदान, सामुदायिक पुस्तकालय, सूचनाप्रविधि तथा सञ्चार केन्द्रको स्थापना गर्न श्रोतको अध्ययन गरिएको छ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकामा उच्च तथा प्राविधिक शिक्षाको अध्ययनको अवसरको कमी रहेको छ। विद्यालय विद्यार्थी र शिक्षकको अनुपात मिलेको छैन भने दरवन्दी मिलानको कार्य व्यवस्थित रुपमा हुन सकेको छैन। केहि विद्यालयमा फर्निचर तथा कक्षा कोठा व्यवस्थापनमा कमी रहेकोछ। केहि विद्यालयमा तारवारको कमी, विद्यार्थीको संख्याको दोहोरोपना, विद्यार्थी तथा शिक्षकको नियमिततामा कमी, छिटोछिटो विद्यालय परिवर्तन गर्ने प्रवृति हुनु समस्याका रुपमा रहेको छ । शिक्षा शाखामा दक्ष जनशक्तिको कमी रहेको छ । पठनपाठन सहज र गुणस्तरीय बनाउनु, नगरपालिका बाहिरबाट आउने शिक्षकलाई टिकाइ राख्नु, विद्यालय शिक्षालाई व्यवहारसँग जोडनु र कला तथा संस्कृतिकोलाई जिवन्त रुपमा जोगाइ राख्नु चुनौतीका रुपमा रहेका छन्।

प्राविधिक उच्च शिक्षाका लागि क्याम्पसको अभाव छ । सबै तहको शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने, शिक्षालाई व्यावसायिक, रोजगारमूलक तथा जीवनपयोगी बनाउने, सबै तहको शिक्षालाई समतामूलक र समावेशी बनाउने, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमलाई आम नागरिकको पहुँचसम्म पुर्याउने, शिक्षकहरूको माग र आपूर्तिबीच सन्तुलन कायम गर्ने, लगानीअनुरूपको प्रतिफल सुनिश्चित गर्ने, संविधान प्रदत शिक्षासम्बन्धी हकहरूको उपभोग गर्ने साथै समग्र शैक्षिक क्षेत्रको व्यवस्थापनमा सुधार गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने आदि यस नगरपालिकाका शिक्षा क्षेत्रकका प्रमुख चुनौतिको रूपमा रहेका छन्।

५.२.३ सोच

"गुणस्तरीय शिक्षाको आधार: सामुदायिक विद्यालय सुधार"

५.२.४ उद्देश्य

१. विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर प्रवर्द्धन गर्नु।
२. प्रारम्भिक बाल विकासलाई सुबिधायुक्त र बालमैत्री तुल्याउनु।

५.२.५ रणनीति

१. प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको व्यवस्थापन र जनशक्तिलाई चुस्त तुल्याइ सिकाइ प्रकृयालाई सिकारुमैत्री बनाउने।

२. विद्यालयको पूर्वाधार तथा संस्थागत संरचना सुदृढ गराइ गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्ने ।

३. क्षमता विकास र आधुनिक सिकाइ पद्धतिको उपयोगलाई प्रभाबकारी गराइ विद्यालय शिक्षालाई व्यावहारिक तथा जीवनउपयोगी गराउने ।

५.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कक्षा १-५ मा भर्ना हुने छात्रा	संख्या	2000	2100	2200	2300	2500
कक्षा ६-८ मा भर्ना हुने छात्रा	संख्या	950	1000	1200	1300	1500
आधारभूत तहमा महिला शिक्षक	प्रतिशत	31	35	40	45	50
माध्यमिक तहमा महिला शिक्षक	प्रतिशत	1	2	10	20	30
सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा सहभागि आयआर्जन समूह	संख्या	20	20	40	45	50
सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा सहभागि आयआर्जन समूहमा संगठित लाभग्राही	संख्या	400	400	500	600	800
पुस्तकालय भएका विद्यालय	संख्या	25	25	30	31	33
इन्टरनेटमा पहुँच भएका विद्यालय	संख्या	31	31	33	35	35
अपाङ्गमैत्री विद्यालय	संख्या	10	10	15	20	25
खानेपानी सरसफाई र स्वच्छता सुबिधा उपलब्ध भएको विद्यालय	संख्या	12	12	15	20	30

५.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	268030	227826	40205	0	0	267408	622	0
२०८२/८३	288395	245135	43259	0	0	287742	653	0
२०८३/८४	310271	263730	46541	0	0	309586	686	0

५.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२१	प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	४-५ वर्षका सबै बालबालिका लागि गुणस्तरीय प्रारम्भिक सिकाइ र बालविकास शिक्षा अवसर सुनिश्चित गर्नु	सालबसाली	58840	४-५ बर्ष उमेर समूहका ६०८० जना बालबालिकाले बालविकास शिक्षाको अवसर प्राप्त हुने र बालकक्षाको अनुभब सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने विद्यार्थी सतप्रतिशत पुग्ने
२२	आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको समतामूलक तथा गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु,	सालबसाली	462807	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका ३८०० जना बालबालिका आधारभूत तहमा भर्ना हुने

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२३	माद्यामिक शिक्षा कार्यक्रम	गुणस्तरीय तथा जीवनपयोगी माद्यामिक शिक्षामा सबै बालबालिकाको निशुल्क पहुँच सुनिश्चत गर्नु,	सालबसाली	203775	माद्यामिक तहमा विद्यालय छाड्ने विद्यार्थीको संख्या ५० पुगेको हुने
२४	माद्यामिक र उच्च शिक्षा अन्तरसम्बन्ध विकास कार्यक्रम	उच्चस्तरीय, प्रतिस्पर्धी, प्रविधिमैत्री, रोजगारमूलक र उत्पादनमुखी जनशक्ती उत्पादन गर्न समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्नु	सालबसाली	1300	माद्यामिक शिक्षा उतिर्ण गर्ने वार्षिक ६००० भन्दा बढी विद्यार्थीले उच्च शिक्षा अध्ययनको अवसर प्राप्त गर्ने
२५	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम	आधारभूत सक्षमता सहित सकारात्मक सोच, सिर्जनशील, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिवद्ध र रोजगारीउन्मुख नागरिक तयार गर्न सहयोग गर्नु	सालबसाली	30000	वार्षिक ४८ विद्यार्थीले प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा प्राप्त गरेका हुने
२६	निरन्तर तथा अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ कार्यक्रम	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइलाइ पूर्ण साक्षरता र उत्पादनमूलक रोजगारीसँग आवद्ध गर्नु	सालबसाली	6252	हरेक वडामा १ सामुदायिक अध्ययन केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन भइ ५० जनाले निरन्तर शिक्षा, आयमूलक तथा रोजगारमूलक व्यवसाय आवद्ध हुने
२७	शिक्षक व्यवस्थापन तथा शैक्षिक प्रशासन कार्यक्रम	शिक्षक व्यवस्थापन गर्नु तथा प्रशासनिक निरीक्षण, अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्यलाई चुस्त, व्यवस्थित तथा नतिजामूलक बनाउनु	सालबसाली	33800	सक्षम र पेशाप्रति अभिप्रेरित ४९७ शिक्षक व्यवस्था हुने र शैक्षिक योजना तथा प्रशासन व्यवस्थित तथा नतिजामूलक हुने
२८	अनुसन्धान, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामाग्री व्यवस्थापन	विद्यार्थीको सिकाइ सक्षमतामा सुधार गर्नु	सालबसाली	21192	५० हजार भन्दा बढी विद्यार्थीहरूमा आधारभूत सक्षमता अभिबृद्धि हुने
२९	आवासीय नमूना विद्यालय आयोजना	पिछडिएका वर्ग तथा समुदाय र जोखिममा रहेका बालबालिका शिक्षाको अवसर प्रदान गर्नु	सालबसाली	45000	१००० जना समस्या तथा जोखिममा रहेका बालबालिका लाभान्वित हुने
३०	मौलिक भाषा तथा कला संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कला, भाषा तथा साहित्य संरक्षण र विकास गर्नु।	सालबसाली	3730	कला, भाषा र साहित्यको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
२१	प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	प्रारम्भिक बाल विकासको अनुभब सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बाल बालिका संख्या९३७ जना रहेको	बालकक्षाको अनुभब सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने विद्यार्थी ९९ प्रतिशत पुग्ने	बालबालिकाको अभिलेखीकरणा, प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र पूर्वाधार स्तरोन्नति, जनशक्ति व्यवस्थापन, सिकाई सामग्री व्यवस्थापन, खेल सामग्री व्यवस्था र कक्षा कोठा व्यवस्थापन,

क्र.सं	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
				पोषणयुक्त दिवा खाजा, बाल उद्यान निर्माण र सञ्चालन
२२	आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका ३७७४ जना बालबालिका आधारभूत तहमा भर्ना भएका	५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका ३८०० जना बालबालिका आधारभूत तहमा भर्ना हुने	विद्यालय नक्शाङ्कन र पुनर्वितरण, शिक्षक तथा प्रधानाध्यापक व्यवस्थापन, भर्ना अभियान, दिवा खाजा, पोषणा तथा स्वास्थ्य सेवा, छात्रवृत्ती, सिकाइ कुना सञ्चालन, वहुकक्षा तथा वहुस्तर शिक्षण, परिक्षा सञ्चालन, विद्यार्थी प्रतिभा पहिचान, सीप, खेलकुद र संगित प्रशिक्षण,
२३	माद्यामिक शिक्षा कार्यक्रम	वार्षिक एसइइ पुरा गर्ने विद्यार्थी संख्या १५० जना रहेको	५ सामुदायिक विद्यालयका भौतिक सुविधा सयानुकुल विकास हुने र शैक्षिक गुणस्तरमा वृद्धि हुने	विद्यालय नक्शाङ्कन र पुनर्वितरण, दरबन्दी मिलान र शिक्षक व्यवस्थापन, भर्ना कार्यक्रम, विद्यार्थी प्रतिभा पहिचान, उत्कृष्ट विद्यालय अनुदान, निशुल्क पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्य सामाग्री व्यवस्थापन, भर्चुअल सिकाइ तथा क्षा सञ्चालन, योग तथा ध्यान अभ्यास, छात्राको लागि निशुल्क स्यानीटी प्याड व्यवस्थापन, ल्याव र पुस्तकालय सञ्चालन
२४	माद्यामिक र उच्च शिक्षा अन्तरसम्बन्ध विकास कार्यक्रम	माद्यामिक शिक्षा उतिर्ण गर्ने २१,६०० भन्दा बढी विद्यार्थीले उच्च शिक्षा अध्ययनको अवसर प्राप्त गरेका	माद्यामिक शिक्षा उतिर्ण गर्ने वार्षिक १०८०० भन्दा बढी विद्यार्थीलाइ उच्च शिक्षा अध्ययनको अवसर प्राप्त हुने	स्वयंसेवक शिक्षक व्यवस्थापन, न्यूनतम पूर्वाधार विकास, सूचना प्रविधिमैत्री शिक्षणको लागि सहयोग, समन्वय र सहजीकरण, उच्च प्राविधिक शिक्षा छात्रवृत्ती, खुल्ला शिक्षा मार्फत अध्ययन र अध्यापन
२५	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम	१४४ जना विद्यार्थीले प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षा हासिल गरेका	२८८ जना विद्यार्थीले प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षा हासिल गरेका हुने	सामुदायिक विद्यालयलाई वहुप्राविधिक शिक्षालयमा रूपान्तरण, छोटो अवधिका सीप तथा व्यावसायिक तालिम सञ्चालन, खोज र नवप्रवर्तनका लागि प्रोत्साहन, प्रयोगशाला सञ्चालन, प्राविधिक विषय अध्ययरत विद्यार्थीका लागि उद्यमशिलता विकासमा सहजीकरण, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदायक संस्थाहरूको अनुगमन तथा नियमन, उत्कृष्ट शिक्षालय पुरस्कार
२६	निरन्तर तथा अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ कार्यक्रम	५ वटा सामुदायिक अध्ययन केन्द्र सञ्चालन भइ ५० जना औपचारिक तथा निरन्तर शिक्षामा सहभागि रहेको	१० वटा सामुदायिक अध्ययन केन्द्र सञ्चालन भइ २०० जना औपचारिक तथा निरन्तर शिक्षामा सहभागि हुने	निरक्षरहरूको तथ्याङ्क संकलन र अद्यावधीकरण, एक वडा एक सामुदायिक अध्ययन केन्द्र स्थापना र सञ्चालन, सार्वजनिक तथा इ-पुस्तकालय, वाचानालय सञ्चालन, आजिवन सिकाइका लागि छापा तथा डिजिटल सामाग्रीको विकास, युवाहरूको लागि सीपमूलक तालिम, जोखिमयुक्त बालश्रमिकको पहिचान, पुनर्स्थापना सञ्चालन
२७	शिक्षक व्यवस्थापन तथा शैक्षिक प्रशासन कार्यक्रम	पेशाप्रति अभिप्रेरित तथा सक्षम ४९७ शिक्षक व्यवस्था हुने र शैक्षिक योजना तथा प्रशासन व्यवस्थित हुने	शैक्षिक योजना तथा प्रशासन व्यवस्थित र नतिजामूलक हुने	शिक्षा तथा खेलकुद शाखा सुदृढीकरण, शिक्षक तालिम तथा व्यवस्थापन, तथ्याङक योजना तथा अनुगमन/ मूल्याङकन, आयआर्जन समूहको गठन तथा परिचालन
२८	अनुसन्धान, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामाग्री व्यवस्थापन	५० हजार भन्दा बढी विद्यार्थीमा आधारभूत सक्षमता अभिबृद्धि भएको	३० हजार भन्दा बढी विद्यार्थीमा आधारभूत सक्षमता अभिबृद्धि हुने	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण, शिक्षक तालिम तथा प्रोत्साहन, व्यावहारिक तथा जीवन उपयोगी ज्ञानका लागि अतिरिक्त कक्षा सञ्चालन, शिक्षण सामग्री व्यवस्था, पूर्वाधार मर्मत सुधार, कक्षा कोठा व्यवस्थापन
२९	आवासीय नमूना विद्यालय आयोजना	कार्यविधि तथा ढाँचा निर्धारणा भइ संभाव्यता अध्ययन र विद्यालय छनौटको प्रक्रिया रहेको	नगरपालिकाबाट नमूनाको रूपमा १ आवासीय विद्यालय स्थापना हुने	विद्यालय छनौट, स्थलगत सर्भेक्षण गरी शैक्षिक र भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि गुरूयोजना तर्जुमा, आवासीय सुविधा निर्माण, प्रयोगशाला, पुस्तकालय निर्माण, शिक्षक तालिम, बालमैत्री शिक्षणमा आधारित शिक्षण सिकाइ, शैक्षिक सामाग्री व्यवस्थापन, कक्षाकोठा, खानेपानी तथा स्वच्छता, वैकसल्पक विद्युत, इन्टेनेट सेवा पुस्तकालय,

क्र.सं	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
				अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन, प्राथमिक उपचार तथा परामर्श, खेलमैदान,
३०	मौलिक भाषा तथा कला संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५ विधाका कला, भाषा र साहित्यको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुने	विभिन्न ३ विधाका कला, भाषा र साहित्यको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुने	मातृभाषा कक्षा सञ्चालन, कला, भाषा तथा साहित्य अध्ययन, प्रकाशन, मेला, प्रदर्शनी, प्रवर्चन तथा प्रतियोगिता

५.२.९ अनुमान तथा जोखिम

विद्यालय शिक्षामा अन्तर सरकार तथा गैसस प्राप्त हुने सहयोग तथा सहकार्य निरन्तर रहेको हुनेछ । शैक्षिक क्षेत्रमा पर्याप्त पूर्वाधार विकास, आवश्यक जनशक्ति व्यवस्था, क्षमता विकासका अवसरमा बृद्धि र नवीनतम प्रविधिको उपयोग भएको हुनेछ । शैक्षिक क्षेत्रमा लगानीको मात्रा प्रयाप्त बढाउन राजनीतिक प्रतिवद्धता तथा बजेट कमी हुन सक्ने जोखिम रहन्छ ।

५.३ खानेपानी तथा सरसरफाई

५.३.१ पृष्ठभूमि

दिपायल सिलगढी नगरपालिकामा हाल सम्म परम्परागत मुल बाट विभिन्न खानेपानी आयोजना मार्फत खानेपानीको सुविधा उपलब्ध भएका छन् । नगरपालिकाको बृहत खानेपानी अनुसार नगरपालिकालागि मुख्य तीनवटा आयोजनालाई पहिचान गरि अगाडी बढाईएको छ । ५० प्रतिशत जनसंख्याले एकघर एक धाराको सेवा लिएका छन ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

पाइपबाट वितरित तथा मापदण्ड अनुसार परीक्षण भएका खानेपानी सुविधामा पहुँच पुग्न सकेको छैन । चालु खानेपानी आयोजनाको दिगोपनामा कमी रहेको छ । बाढीले खानेपानी आयोजनामा क्षति पुर्याउने प्रवृतिले खानेपानीको आयोजनाको लागत बढने र निरन्तरतामा कठिनाइ हुने गरेको छ । पाइपबाट वितरित खानेपानी सुबिधा ६० प्रतिशत घरपरिवारमा पुग्न सकेको छैन् । जाडो समयमा व्यक्तिगत सरसफाइको समस्या हुने गरेको छ । प्लास्टिक तथा शिशाजन्य वस्तुको अधिक उपयोग हुनु, जलवायु परिवर्तनको असरले स्वच्छ खानेपानी सुबिधामा उपलब्ध गराउनु चुनौतीका रुपमा रहेको छ ।

५.३.३ सोच

"घरघर धारा: हाम्रो अभिभारा"

५.३.४ उद्देश्य

१. खानेपानीको गुणस्तर र पहुँचमा सुधार गर्नु ।
२. सरसफाईजन्य आनिवानीमा गुणात्मक सुधार गर्नु ।

५.३.५ रणनीति

१. एक घर एक धारा कार्यक्रम मार्फत स्वच्छ खानेपानीमा सबैको पहुँच कायम गर्ने ।
२. नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, समुदाय र गैसससँगको साझेदारीमा सरसफाइको अभ्यासलाई दिगो तुल्याउने ।

५.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
पाइपबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच भएका परिवार	प्रतिशत	२०	३०	४५	७०	८५
एक घर एक धारा हुने घरपरिवार	प्रतिशत	५०	७०	७५	८०	८५
नियमित गुणस्तर परीक्षण तथा उपचार भएका खानेपानी आयोजना	संख्या	३	४	१०	१५	२०
सुरक्षित शौचालय सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	६०	७५	८०	९०	१००

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
फोहोर विसर्जनको स्थल (खाडल) हुने घरधुरी	प्रतिशत	५	६	१०	१५	२०
शौचालय प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्याको अनुपात	प्रतिशत	८०	८५	९०	१००	१००
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	२०	२५	३०	४०	४५

५.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	137575	27515	110060	0	0	134466	3109	0
२०८२/८३	148028	29606	118422	0	0	144763	3265	0
२०८३/८४	159257	31851	127405	0	0	155829	3428	0

५.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम नथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३१	खानेपानी क्षेत्रगत सुधार तथा पूर्वाधार आयोजना		२०८०/०८१ - २०८३/८४	**396150**	२ वटा महत्वपूर्ण बृहत खानेपानी योजना निर्माण हुने
३२	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता संरचना निर्माण, मर्मत र दिगो सञ्चालन अन्य सालबसाली कार्यक्रम	खानेपानी तथा सरसफाइ सुबिधाको प्रवर्द्धन गर्नु ।	सालबसाली	**48710**	१० आयोजना निर्माण, मर्मत संभार भइ २०० घरधुरीमा खानेपानी सुबिधा,९ वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण र खानेपानी तथा सरसफाइ संरचनाको नियमित मर्मतसंभार सुचारू हुनेछन् ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८२/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
३१	बृहत खानेपानी आयोजना	यस नगरपालिकामा खानेपानी को DPR सम्पन्न भएको	सम्पूर्ण नगर भरि एक घर एक धारा निर्माण हुने	२ वटा महत्वपूर्ण बृहत खानेपानी योजना निर्माण हुने
३२	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता संरचना निर्माण, मर्मत र दिगो सञ्चालन अन्य सालबसाली कार्यक्रम	सञ्चालनमा रहेका खानेपानी आयोजनाका मर्मत सम्भार हुने गरेको ।	थप १०० घरधुरीमा खानेपानी सुबिधा, २ वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण र सञ्चालित खानेपानी तथा सरसफाइ संरचनाको नियमित मर्मतसंभार भई सुचारू हुनेछन् ।	विद्यमान खानेपानी आयोजना तथा सार्वजनिक शौचालय मर्मत गरिनेछ ।

५.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

योजनाको प्रस्ताव अनुसार बजेट सुनिश्चितता भई आयोजना संचालन तथा मर्मतसंभार र स्तरोन्नति भएमा खानेपानीको सेवा प्रवाहमा विस्तार तथा गुणस्तरमा सुधार आउने देखिन्छ । सुख्खा खडेरी जस्ता जलवायु परिवर्तबाट खानेपानीको स्रोत सुक्न तथा फोहारमैलाको उचित व्यवस्थापन, प्रदूषण नियन्त्रण आदि बहुक्षेत्रगत विषय भएकोले खानेपानी तथा ससरफाई सम्बन्धी अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न जोखिम पर्न सक्ने हुन्छ ।

५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

५.४.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकास्तरमा महिला तथा विभिन्न सामाजिक समूह, लक्षित वर्ग र समुदायको आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक सशक्तीकरण गर्ने लक्ष्यका साथ काम भइरहेको छ । यस्तै बालबालिका लागि बाल बचावट, संरक्षण, सहभागिता र विकास सम्बन्धी विभिन्न

कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएका छन् । आर्थिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका, क्षेत्रगत विकास नीतिहरू, विपन्न एकल महिला, अपाङ्गता भएका, बालबालिका, आफ्नो हेरचाह आफै गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिक, दलित लगायतका समुदाय उत्थान, सचेतीकरण तथा आर्थिक सामाजिक सशक्तीकरणका कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन् ।

महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपांगता भएका तथा अन्य अल्पसंख्यक र सीमान्तकृत वर्गको संरक्षण तथा जीवन निर्वाह सहज बनाउन बनाउन विशेष ध्यान दिनु आवश्यक देखिन्छ ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

नगरपालिका भित्र बालश्रमको अवस्था कायमै रहेको छ । वडा तथा नगरपालिकास्तरमा लक्षित वर्ग सञ्जालहरुको कमी रहेको छ । दलित तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि आत्मनिर्भरताका अवसरमा कमी रहेको छ । लक्षित वर्गको लागि क्षमता विकासको अवसरमा कमी रहेको छ । बालमैत्री स्थानीय शासनका आधारहरू तयार हुन सकेको छैन । राजनीतिक, आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको सहभागिता कमजोर रहेको छ । दलित, महिला, अपाङगता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक र बालबालिकालाई हेर्ने दृष्टिकोण परम्परागत र विभेदपूर्ण रहेको छ । दलित, महिला, अपाङगता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक र बालबालिकालाई आफ्नो अधिकार र कर्तब्यको सम्बन्धमा जानकारीको कमी रहेको छ । बालबालिका तथा अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारमा कमी रहेको छ ।

५.४.३ सोच

“सुखी जेष्ठ नागरिक, सम्मानित दलित, खुसी बालबालिका: विभेदमुक्त तथा समावेशी नगरपालिका”

५.४.४ उद्देश्य

१. लक्षित वर्गको क्षमता विकास गर्नु,
२. लक्षित वर्गको आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि गर्नु,
३. विभेदमुक्त नगरपालिकाका रुपमा परिचित गराउनु ।

५.४.५ रणनीति

१. दलित, महिला, अपाङगता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक र बालबालिका लागि क्षमता विकास र अर्थपूर्ण सहभागिताका अवसर उपलब्ध गराउने ।
२. सीप तथा दक्षता विकास र रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गरी लक्षित वर्गको आत्मनिर्भरताका अवसर सिर्जना गर्ने ।
३. बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा जेष्ठ नागरिकमैत्री र विभेदमुक्त नगरपालिकाका रुपमा परिचित गराउनु ।

५.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
लक्षित वर्गको कार्यक्रममा विनियोजन बजेट	रु. हजारमा	१५००.	१५००.	२०००.	४०००.	५०००.
सीपमुलक तालिम प्राप्त गरी व्यवसाय सञ्चालन गरेक अपाङ्गता भएका व्यक्ति	संख्या	२१	२१	३०	४०	६०
जेष्ठ नागारिक दिवा सेवा केन्द्र तथा वृद्धश्रम	संख्या	१	३	७	१०	१२
बस्तीस्तरको योजना तर्जुमा छलफलमा सहभागी लक्षित वर्ग	प्रतिशत	२०	२५	३०	३५	४०
वार्षिक लैंगिक तथा बाल हिंसाका घटना	संख्या	५१	४८	४५	४०	३५
सहयोग वा अनुदानमा महिला, दलित तथा अपाङ्गद्धारा सञ्चालित व्यवसाय	संख्या	४०	२७	५०	६०	८०
नगरपालिका स्तरीय समिति तथा संरचनामा महिलाको सहभागिता	प्रतिशत	२०	२५	३०	४०	४५

५.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	18574	15788	2786	0	0	18263	311	0
२०८२/८३	19985	16987	2998	0	0	19659	326	0
२०८३/८४	21501	18276	3225	0	0	21158	343	0

५.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३३	महिला विकास कार्यक्रम	महिलाको क्षमता विकास आत्मनिर्भरता र सहभागिताका अवसरहरु तयार गर्नु।	सालबसाली	**3100**	८ महिला समूह/समिति तथा ११ वटा सहकारी शसक्तिकरण र लैंगिक हिंसा न्यूनीकरण, महिला तथा उद्यमशीलतामा क्रियाशील हुने
३४	बालबालिका विकास कार्यक्रम	बालमैत्री नगरपालिकाका रुपमा विकास गर्नु।	सालबसाली	**2200**	सम्पूर्ण विद्यालयमाबालक्लब, ९ वटै वडामा बालक्लब, वडा तथा नगरपालिका स्तरीय समिति गठन भइ क्रियाशिल र बालमैत्री स्थानीय शासनको आधार तयार हुने
३५	अपाङ्गता भएका व्यक्ति हित प्रवर्द्धन कार्यक्रम	अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि क्षमता विकास आत्मनिर्भरता र सहभागिताका अवसरहरु तयार गर्नु।	सालबसाली	**950**	२४ जना अपाङ्कता भएका व्यक्तिहरु स्वरोजगारमूलका कार्यमा संलग्न भएको हुने
३६	ज्येष्ठ नागिरक तथा असहाय व्यक्ति संरक्षण कार्यक्रम	ज्येष्ठ नागिरक तथा असहाय व्यक्तिको जीवनयापनलाई सहज तुल्याउनु।	सालबसाली	**810**	१६ वटा ज्येष्ठ नागिरक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन तथा जेष्ठ नागरिकको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण र वार्षिक रुपमा जेष्ठ व्यक्ति घोषणा एवम् सम्मान भएको हुने
३७	दलित वर्ग उत्थान कार्यक्रम	जातिय विभेद र छुवाछुतको अन्त्य गरी जीवस्तरमा सुधार गर्नु।	सालबसाली	**4250**	१ वटा लोक सेवा तयारी कक्षा सञ्चालन भएको हुनेछ। जसबाट नगरपालिका क्षेत्रमा बसोवास गर्ने नागरिक सरकारी सेवामा प्रवेश वृद्धि भएको हुनेछ।
३८	महिला, बालबालिका तथा समावेशीकरण अन्य सालवसाली कार्यक्रम	लक्षित वर्गको हित प्रवर्द्धन गर्नु।	सालबसाली	**48750**	७४२५ जना महिला, ४२७ जना बालबालिका २००९ जना अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ४०० जना ज्येष्ठ नागरिक तथा २४० जना जोखिम तथा विशेष अवस्थामा रहेका वर्ग लाभान्वित हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आगामी तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि	आ.व. २०८१८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू
३३	महिला विकास कार्यक्रम	नगरपालिका स्तरीय समिति तथा संरचनामा महिलाको सहभागिता २५ प्रतिशत रहेको ।	महिला हिंसाका घटना शुन्य भएको हुने ।	लोक सेवा प्रवेश तयारी कक्षा सञ्चालन, महिला स्वरोजगार तथा व्यवसाय विकास, सीप विकास तालिम, महिला समिति तथा सहकारी संस्थागत क्षमता विकास तालिम, नेतृत्व विकास, स्वरोजगार प्रवर्द्धन, लैंगिक हिंसा न्यूनीकरण वडास्तरमा सचेतना कार्यक्रम
३४	बालबालिका विकास कार्यक्रम	बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको	बालमैत्री स्थानीय शासनको कार्यान्वयन भएको हुने	बालमैत्री स्थानीय शासनको आधार तयारी, वडा तथा नगरस्तरीय बाल अधिकार समिति गठन र परिचालन, बाल अधिकार सचेतना, बाल क्लब गठन तथा परिचालन, बालश्रम न्यूनीकरण कार्यक्रम, बाल अधिकार तथा श्रम उन्मुलन सचेतना कार्यक्रम
३५	अपाङ्गता भएका व्यक्ति हित प्रवर्द्धन कार्यक्रम	सीपमुलक तालिम प्राप्त गरी व्यवसाय सञ्चालन गेरका अपाङ्गता भएका व्यक्ति ६ जना रहेको ।	सीपमुलक तालिम प्राप्त गरी व्यवसाय सञ्चालन गेरक अपाङ्गता भएका व्यक्ति संख्या १५ पुगेको हुने ।	लोक सेवा प्रवेश तयारी कक्षा सञ्चालन, सीप विकास तालिम, क्षमता विकास तालिम, नेतृत्व विकास, स्वरोजगार प्रवर्द्धन, मनोसामाजिक परामर्श र मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका स्याहारकर्ता बीच संवाद कार्यक्रम
३६	ज्येष्ठ नागिरक तथा असहाय व्यक्ति संरक्षण कार्यक्रम	असक्त ज्येष्ठ नागिरक तथा असहाय व्यक्तिका लागि घरमै सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध गराइएको ।	ज्येष्ठ नागिरक दिवा सेवा केन्द्र संख्या १२ पुगेको हुने	१ वटा जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र स्थापना, जेष्ठ नागरिक सहयोगी सामग्री वितरण, जेष्ठ नागरिक सम्मान, जेष्ठ व्यक्ति घोषणा तथा सम्मान
३७	दलित वर्ग उत्थान कार्यक्रम	दलित वर्गको हितका लागि आयआर्जन कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको ।	सहयोग वा अनुदानमा अपांगता भएका व्यक्तिद्धारा सञ्चालित व्यवसाय १५ पुगेको हुने ।	सरकारी सेवा प्रवेश तयारी कक्षा सञ्चालन, सीप विकास तालिम, क्षमता विकास तालिम, नेतृत्व विकास, स्वरोजगार प्रवर्द्धन
३८	महिला, बालबालिका तथा समावेशीकरण अन्य सालवसाली कार्यक्रम	बस्ती तथा वडा तहमा महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित वर्गको सहभागिता वृद्धि भैरहेको	लक्षित वर्गको दैनिक जीवनमा गुणात्मक सुधार भएको हुने ।	सामुदायिक भवन निर्माण, ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र, अन्तरक्रिया, महिला जनप्रतिनिधि, सामाजिक कार्यकर्ताका रूपान्तरणकारी नेतृत्व निर्माण तालिम, साथी सहयोग, नीति संवाद

५.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्गका लागि प्राथमिकताका साथ बजेट विनियोजन गरी व्यवहारिक कार्यक्रम लागू भएको हुनेछ । लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यक्रम हरेक विषय क्षेत्रसँग अन्तरसम्बन्धित रही कार्यान्वयन गर्नुपर्ने भएकोले सम्बन्धित निकाय तथा संरचनाको क्षमता विकास तथा प्रतिवद्धता नभएमा अपेक्षित नतिजा प्राप्त नहुने जोखिम रहन सक्दछ ।

५.५ युवा तथा खेलकुद

५.५.१ पृष्ठभूमि

५.५.२ समस्या तथा चुनौती

यस क्षेत्रमा स्तरीय खेल मैदान लगायतका पूर्वाधार, खेल सामग्री र कवर्डहलको कमी रहेको छ । खेलको प्रशीक्षणको कमी रहेको यस क्षेत्रमा खेलमा व्यावसायिकताको समेत कमी रहेको छ । खेलाडीका लागि प्रोत्साहनको कमी रहेको छ । युवाका लागि सीप विकास तथा दिगो रोजगारीका अवसरको कमी रहेको छ । खेलका लागि न्यून पूर्वाधार र प्रशिक्षण हुनु, युवा पलायन बढनु तथा युवाको लागि मौसमी रुपमा रोजगारीका अवसर उपलब्ध हुन चुनौतीका रुपमा रहेको छ ।

५.५.३ सोच

“स्वास्थ्यका लागि खेलकुदः राष्ट्रका लागि युवा”

५.५.४ उद्देश्य

१. युवा रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्नु ।

२. खेल क्षेत्रमा पूर्वाधार र खेलाडीको क्षमतामा वृद्धि गर्नु।

५.५.५ रणनीति

१. खेल क्षेत्रको विकासका लागि पूर्वाधार र खेलाडीको प्रतिस्पर्धी क्षमता विकासका अवसर उपलब्ध गराउने।
२. सीप तथा दक्षता विकास र रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गरी लक्षित वर्गको आत्मनिर्भरताका अवसर सिर्जना गर्ने।

५.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कभर्ड हल र खेल मैदान	संख्या	३	४	५	६	७
अन्तराष्ट्रिय/राष्ट्रियस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	जना	२०	२५	३०	४०	५०
प्रदेशस्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडी	जना	१००	१५०	१६०	१८०	२००

५.५.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	5175	2588	2588	0	856	4319	0	0
२०८२/८३	5568	2784	2784	0	935	4633	0	0
२०८३/८४	5991	2995	2995	0	1021	4970	0	0

५.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्रस	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
३९	खेलकुद पूर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति तथा खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	खेलकुदको गुणस्तर तथा खेलाडीमा व्यवासायिकता अभिवृद्धि गर्नु।	सालबसाली	13000	एउटा कवर्ड हल तथा ९ वटै वडामा खेलमैदान स्तरोन्नती भइ वार्षिक रुपमा खेल प्रशिक्षणमा सहभागि हुने खेलाडी संख्या ५००भएको हुने।
४०	युवा उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	युवाहरुमा स्वरोजगारीका अवसर वृद्धि गर्नु।	सालवसाली	3734	वार्षिक रुपमा स्वरोजगारमूलक तालिममा सहभागि हुने युवा संख्या २००० र व्यवसाय सञ्चालन सहयोग प्राप्त गरी व्यवसाय सञ्चालन गर्ने युवा संख्या ५०० पुगेको हुने।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्रस	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख कृयाकलापहरु
३९	खेलकुद पूर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति तथा खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३खेल मैदान, १० जना अन्तराष्ट्रिय खेलाडी र ३० जना राष्ट्रिय खेलाडी रहेको	खेलकुद पूर्वाधार व्यवस्थित भए ५० जना व्यवसायिक खेलाडीको विकास हुने	३ गुणस्तरीय खेलमैदान स्तरोन्नती, खेल आयोजना, खेल प्रशिक्षण, खेलाडी प्रोत्साहन तथा सम्मान, खेल पोषाक तथा सामग्री वितरण, युवा तथा खेलकुद समिति गठन
४०	युवा उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	वार्षिक रुपमा २०० जना युवाले व्यावसायिक सीप विकास तालिम हासिल गरेको	५०० जनाले सीप प्रविधि प्राप्त गरी उद्यम सिर्जना र विकास हुने	युवाका लागि पर्वतारोहण, बेकरी तथा कफी तयारी सम्बन्धी तालिम, लोक सेवा तथा शिक्षक सेवा सम्बन्धी कक्षा सञ्चालन, युवा स्वरोजगार तालिम तथा व्यावसाय सञ्चालन सहयोग

५.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

खेलकुदको विकासमा अन्तरसरकार तथा गैससँगको साझेदारी तथा सहकार्यमा वृद्धि भएको हुनेछ। खेलकुद तथा प्रशिक्षणा कार्यक्रम मार्फत उनीहरुको श्रृजनशिलता तथा उद्यमशिलता प्रति आकर्षण बढेको हुनेछ। खेलकुद, उद्यम र क्षमता विकास, सम्मानित रोजगारीको अवसर लगायत युवालाई प्रोत्साहन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहन सक्छ।

परिच्छेद ६ : पूर्वाधार विकास क्षेत्र

यस क्षेत्र अन्तर्गत आवास, भवन तथा सार्वजिनक निर्माण, सडक, पुल तथा यातायात, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा, सूचना, सञ्चार तथा विद्युतीय सुशासन लगायतका विषय क्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ।

६.१ आवास, भवन तथा शहरी विकास

६.१.१ पृष्ठभूमि

दिपायल सिलगढी नगरपालिकालाई जम्मा ९ वटा वडामा बिभाजन गरिएको छ। यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १२६.२६ बर्ग किलोमिटर रहेको छ। नगरपालिकाका क्षेत्रमा वस्तिहरु छरिएर रहेका छन्।

यस दिपायल सिलगढी नगरपालिकाका मुख्य प्रशासनिक भवन बन्न प्रकृयामा रहेकोले हाल केहि शाखाहरु भाडाको भवनमा केहि शाखाहरु अस्थायी भवनबाट र केहि शाखाहरु मुख्य कार्यालय भन्दा टाढाको भवनबाट सेवा दिदै आएका छन्। यस नगरपालिका तथा सबै शाखा तथा वडाहरुमा कम्प्युटर तथा प्रिन्टर, टेबुल, कुर्सी, सोफा, दराज लगायत कार्यालय सामग्रीहरु रहेका छन्। यस नगरपालिका कार्यालय प्रयोजनका लागि आवश्यक अन्य न्यूनतम कार्यालय सामग्रीहरू रहेका छन्।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

बस्तीहरू छरिएर रहनु, सरकारी, निजी तथा सार्वजनिक संरचना तथा भवनहरु भूकम्प प्रविधि हुन नसक्नु, कतिपय स्थानमा आवासीय घरहरु असुरक्षित र जोखिमयुक्त स्थानमा रहेका कारण पहिरोको जोखिममा रहनु, स्थानीय भवन संहिता तर्जुमा भए पनि पुर्णरुपमा लागु हुन नसक्नु, मौलिक शैलीका भवनहरु विस्थापित हुंदै जानु, स्थानीय दक्ष कामदारको कमी हुनु, बस्ती विकास योजना नहुनु, जोखिमयुक्त घना बस्ती, बजार तथा पानी जम्ने स्थानमा ढल निकास नहुनु आदि प्रमूख समस्या हुन्।

छरिएका बस्तीलाई एकीकृत गरी बस्ती विकास गर्नु, माणदण्ड र भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि अनुसार भवन, बस्ती र संरचना पुनर्निर्माण सम्पन्न गर्नु, विपद तथा महामारीमा उपयोग गर्न आइसोलेसन सेन्टर निर्माण गर्नु, भवन संहिताको कार्यान्वयन गर्नु, मौलिक सस्कृतिको संरक्षण गरी संरचना निर्माण गर्नु, व्यवस्थित बस्ती विकास गर्नु, स्थानीय स्तरमा दक्ष जनशक्ति तयार गर्नु, गुणस्तरीय निर्माण सामाग्री व्यवस्थापन गर्नु, पुनर्निर्माणमा संलग्न संस्थाहरु वीच समन्वय गर्नु आदि प्रमूख चुनौती रहेका छन्। नगरपालिकाको भूउपयोग क्षेत्र निर्धारण समेत भूउपयोग योजना तर्जुमा नहुँदा बस्ती तथा भौतिक विकासलाई व्यवस्थित र भवन निर्माण मापदण्ड पालना गर्न गराउन कठिनाई देखिएको छ। यसबाट व्यवस्थित र सुरक्षित बस्ती तथा आवासको निर्माणमा चूनौति थपिएको छ। यस नगरपालिकामा पनि सार्वजनिक जगाको नितान्त अभाव रहेको छ। यसका साथै आगामी २५ बर्षमा दोब्बर हुनसक्ने अनुमान गरिएको जनसंख्यालाई ब्यबस्थित गर्नुपर्ने चुनौति पनि रहेको छ।

६.१.३ सोच

“भू उपयोग योजनामा आधारित भवन, आवास र सार्वजनिक पुर्वाधारः नगरपालिकावासीको जीवनस्तरमा दिगो सुधार”

६.१.४ उद्देश्य

१. सुरक्षित तथा व्यवस्थित आवास, बजार तथा सार्वनिक पूर्वाधारको विकास गर्नु,
२. भवन, आवास तथा बस्ती विकासलाई, एकीकृत, सुरक्षित तथा व्यवस्थित बनाउनु,

६.१.५ रणनीति

१. सुरक्षित तथा सुविधायुक्त भवन, आवास र एकिकृत बस्तीको विकास गर्ने,
२. वडा कार्यालयलाई सेवा प्रवाह केन्दको रुपमा विकास गर्ने,
३. भू–उपयोग नीति तथा योजनाको कार्यान्वयन गर्ने,
४. भूउपयोग क्षेत्र र भौतिक विकास गुरुयोजना तयार गरी सार्वजनिक निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने।

६.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवास घर	प्रतिशत	२०	३०	३५	४०	४५
चट्याङ रहित घर निर्माण	प्रतिशत	३०	४०	५०	६०	९०
भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवास घर	प्रतिशत	२०	३०	३५	४०	४५

६.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	45555	2278	43277	0	2139	41861	1555	0
२०८२/८३	31510	1575	29934	0	2338	27539	1632	0
२०८३/८४	33900	1695	32205	0	2552	29634	1714	0

६.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरू र समाप्ति)	अनुमानित लागत (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४१	प्रशासकीय भवन निर्माण आयोजना समपुरक	स्थानीय शासन, विकास निर्माण र सेवा प्रवाहलाई सहज र व्यवस्थित बनाउनु	२०७९/८०–२०८१/८२	2000	प्रशासकीय भवन निर्माण सम्पन्न भई एकीकृत सेवा सुचारु हुने
४२	सुनादेबी माध्यामिक बिद्यालय भवन निर्माण	सेवा प्रवाहलाई एकीकृत गरी सहज बनाउनु	२०८०/८१–२०८१/८२	9000	य भवन निर्माण सम्पन्न भई नया भवन बाट सैक्षिक गतिबिधि सुचारु हुने
४३	कबर्डहल निर्माण	खेलकुदमा विकास गर्नु	२०८०/८१–२०८१/८२	27200	खेलकुद विकासमा बृद्धि हुने
४४	भवन, आवास र बस्ती विकास र सार्वजनिक निर्माण अन्य सालबसाली कार्यक्रम	भवन, आवास र बस्ती विकासलाई योजनाबद्ध, उत्थानशील र मौलिक बनाउनु	सालबसाली	72765	वार्षिक १० भन्दा बढी भवन, आवास र बस्ती विकास सम्बन्धी नयाँ निर्माण, प्रबलीकरण, मर्मत संभार तथा स्तरोन्नति हुनेछन्

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वियन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
४१	प्रशासकीय भवन निर्माण आयोजना	ठेक्कापट्टा भइ २० प्रतिशत भन्दा निर्माण कार्य सम्पन्न भएको	प्रशासकीय भवन निर्माण सम्पन्न भई एकीकृत सेवा व्यवस्थित र सुचारु हुने	भवनको निर्माण कार्य सम्पन्न हुने
४२	सुनादेबी माध्यामिक बिद्यालय भवन निर्माण	निर्माण कार्य शुरू भइ ५० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको	यस भवन निर्माण सम्पन्न भई नया भवन बाट सैक्षिक गतिबिधि सुचारु हुने	भवनको निर्माण कार्य सम्पन्न हुने
४३	कबर्डहल निर्माण	निर्माण कार्य शुरू भइ २० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको	खेलकुद विकासमा बृद्धि हुने	भवनको Structure part सम्पन्न हुने

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
४४	भवन, आवास र बस्ती विकास र सार्वजनिक निर्माण अन्य सालबसाली कार्यक्रम	प्रशासकीय भवन, वडा कार्यालय भवन र सार्वजनिक सम्पत्तीको मर्मत संभार र सुविधा थप भएको	वडा कार्यालय, हाल सञ्चालित प्रशासकीय कार्यालय र अन्य सरकारी भवन र सार्वजनिक संरचना मर्मतसंभार तथा निर्माण हुने	प्रशासकीय भवन, वडा कार्यालय, सामुदायिक भवन अन्य सार्वजनिक संरचना निर्माणा तथा मर्मत संभार गर्ने

६.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरपालिकामा भूमिको वर्गीकरण सहित भूउपयोग योजना र आवास, बस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड तर्जुमा भइ सोको परिपालनामा अभिवृद्धि हुनेछ । आवास, बस्ती विकास तथा शहरीकरणका कारण फोहोरमैलाको विसर्जन अव्यवस्थित हुने र वातावरणीय प्रदूषणमा वृद्धि हुने जोखिम हुन सक्छ । व्यवस्थित आवास, बस्ती विकास तथा शहरीकरण प्रभावकारी कार्यान्वयनमा आउन नसकेको कारण आवास, बस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

६.२ सडक, पुल तथा यातायात

६.२.१ पृष्ठभूमि

यस नगरपालिकाका सवै ९ वटै वडाहरु सडक सञ्जालमा जोडिएका छन् । नगरपालिका भित्र ५ वटा रुटमा नियमित सञ्चालन हुदै आएका छन् । यसैगरी कुल घरपरिवार मध्ये १५ मिनेटको हिडाइको दुरीमा सार्वजनिक यातायातमा पहुँच भएका घरपरिवार ८० प्रतिशत रहेको छ । यस नगरपालिकामा कुल ४० कि.मि. पक्की सडक रहेको छ र बाह्रै महिना सवारी साधन चल्ने सडक २०० कि.मि. र मौसमी रूपमा सडक ८० कि.मि. सडक नगरपालिकाको अभिलेख देखाएको छ ।

नगरपालिकाभित्र रहेका अधिकांश वस्तीहरुको आवागमनको अवस्थालाई सुदृढ गर्न कम्तीमा ८ वटा सडकहरुको स्तरोन्नति तथा नियमित मर्मत सम्भारका लागि प्राथमिकतामा राखिएको छ ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकामा निर्माण भएका र निर्माणाधिन सडक पुल, कल्भर्ट लगायतका संरचनामा कमी हुनु, निर्माण भएका सडकहरु कम चौडा हुनु, सडक लाइनको ज्यामिती नमिल्नु तथा यातायात सञ्चालन नहुनु, सडकमा काम गर्ने दक्ष कामदारहरुको कमी हुनु, पदमार्गहरु, घोडेटोहरु, गोरेटोहरुको स्तरोन्नति र ब्यवस्थापन हुन नसक्नु, सरोकारवाला निकाय बीच समन्वयको कमी हुनु आदि प्रमुख समस्या हुन्।

पालिकको केन्द्र र वडा कार्यालयहरु बीच सडक सञ्जलामा जोड्नु, निर्माण भएको सडकको स्तरउन्नति गरी यातायात सर्वयाम चल्ने बनाउनु, सडक निर्माणमा सहभागितात्मक र वातावरणमैत्री अवधारणा अनुसार सडकहरुको निर्माण कार्य सम्पन्न गर्नु, आवश्यक पदमार्गहरुको, गोरेटोहरुको निर्माण गर्नु, मापदण्ड अनुरुपको दुरीको फेरोमा सडक पुल तथा झोलुङ्गे पुलहरु निर्माण गर्नु प्रमुख चुनौतीहरु हुन् ।

६.२.३ सोच

"सुलभ, सुरक्षित, गुणस्तरीय, वातावरणमैत्री र दिगो सडक पूर्वाधार र अन्तरआवद्धता"

६.२.४ उद्देश्य

१. सडक, पुल तथा संरचनाको विकास, विस्तार र स्तरोन्नति गर्नु,
२. स्थानीय यातायातलाई सर्वसुलभ, भरपर्दो, सुरक्षित, समावेशी र व्यवस्थित बनाउनु,
३. आवागमन तथा ढुवानीलाई सहज व्यवस्थित बनाउनु,
४. स्थानीय उत्पादन र बजार बीच अन्तरआवद्धता कायम गर्नु ।

६.२.५ रणनीति

१. अन्तर–सरकार साझेदारी र सहकार्यमा सडक पूर्वाधार निर्माण, विस्तार तथा स्तरोन्नति गर्ने,

२. नगरपालिका केन्द्र र बजारसम्म पहुँच हुने गरी पक्की सडकको सञ्जालको विस्तार गर्ने,

३. सडक तथा संरचना निर्माणलाई वातावरणमैत्री, उत्थानशील र दिगो बनाउने,

४. सडक गुरुयोजना अनुसार रणनीतिक सडकको पहिचान, मापदण्ड निर्धारण, नामाकरण तथा प्राथमिकता निर्धारण गर्ने र

५. सडक तथा संरचना निर्माण र मर्मतसंभारलाई नियमित र व्यवस्थित गराउने

६. यातायात संचालन र व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ बनाउने,

६.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
नगरपालिका केन्द्रमा पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	१२०	९०	६०	४५	४०
नियमित यातायात सञ्चालन हुने रुट	संख्या	१०	१५	२०	२५	३०
पक्की पुल	संख्या	७	७	७	८	९
वायोइञ्जिनिरिङ्ग प्रविधी प्रयोग र सडक किनार वृक्षारोपण सडक लम्बाई	कि.मि.	१५	१५	२०	३०	५०
कुल सडक लम्बाई	कि.मि.	१५२	१५५	१८०	२००	२२०

६.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	35210	1056	34154	0	31872	-1326	4664	0
२०८२/८३	37885	1137	36749	0	36660	-3673	4897	0
२०८३/८४	40759	1223	39536	0	42228	-6611	5142	0

६.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरू र समाप्ति)	कुल लागत (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४५	सडक, पुल तथा यातायात सालबसाली कार्यक्रम	सडक पूर्वाधार संरचनाको स्तरोन्नति भई सेवा सुविधा सहज बनाउनु	सालबसाली	113854	६८ कि.मि. सडक र संरचना निर्माण, मर्मतसंभार र स्तरोन्नति हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

क्र.सं.	कार्यक्रम आयोजना वा विषय उपक्षेत्र	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आगामी तीन वर्षको अपेक्षित उपलब्धि	आ.व. २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
४५	सडक, पुल तथा यातायात सालबसाली कार्यक्रम	२०० कि.मि. सडक मर्मत संभार, संरचना निर्माण र स्तरान्नति भएको	६८ कि.मि. सडक र संरचना निर्माण, मर्मतसंभार र स्तरोन्नति हुने	४-५ कि.मि. नयाँ ट्र्याक खोल्ने, चौडा बनाउने, संरचना निर्माण गर्ने, मर्मत संभार गर्ने

६.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारका योजना, नीति तथा कार्यक्रम बीच अन्तरसम्बन्ध, समन्वय र सहकार्य हुने गरी आयोजना कार्यक्रम छनौट र कार्यान्वयन हुनेछ। नगरपालिकाले चालु तथा क्रमागत, वहुवर्षीय, विस्तृत आयोजना प्रस्ताव तयार भएका, कार्यान्वयनका लागि तयारी अवस्थामा रहेका आयोजना तथा कार्यक्रममा प्राथमिकतासाथ बजेट विनियोजन गरी कार्यान्वयन गर्नेछन्। सडक पुर्वाधार दक्ष प्राविधिकबाट विस्तृत संभाव्यता, आर्थिक तथा वातावरणीय अध्ययन हुन नसकेमा तथा आयोजना प्रभावकारी व्यवस्थापन नहुने जोखिम रहन्छ।

६.३ जलस्रोत, विद्युत तथा उर्जा

६.३.१ पृष्ठभूमि

दिपायल सिलगढी नगरपालिकामा रहेको सेती नदि लगायत साना खोला, जलाधार क्षेत्र तथा पानी मुहानहरु रहेका छन् । यस क्षेत्रमा उपयोग हुने उर्जाको श्रोतका रुपमा विद्युत दाउरा पेट्रोलियम पदार्थ सोलार रहेका छन् । यस क्षेत्रमा व्यवसाय संचालन तथा औद्योगिकरणका लागि आवश्यक उच्च क्षमताको विद्युतका लागि बजार र राजमार्ग क्षेत्रमा राष्ट्रिय प्रशारण लाइन उपलव्ध रहेको छ । नगरपालिकाको १०० प्रतिशत विद्युत विस्तार भईसकेको छ भने थप विस्तार योजना रहेको छ । नगरपालिकाको बजार क्षेत्रमा सडक वत्ती जडान गर्ने योजना सुरु गरिएको छ ।

बजार क्षेत्र लगायतका वडा वस्तिहरुमा घरायसी प्रयोजनका लागि प्रयोग हुने विद्युतमा समेत सामान्य हावाहुरी चल्दा तथा बर्षा हुने संकेत मिल्नासाथ विद्युत सेवा अवरुद्ध हुने गरेको छ । घरायसी खाना पकाउन प्रयोग गरीने इन्धनको स्रोतको रूपमा मूलतः काठ दाउरामा निर्भर यस नगरपालिकामा विद्युत, बायोग्याँस, एलपी ग्यासको प्रयोग सिमित मात्रामा मात्र गरेको पाइन्छ । काठ दाउराको प्रयोगका थुप्रै नकारात्मक पक्षहरू मध्ये स्वास्थ्यमा पर्ने असर र वनजङ्गलको विनाश प्रमुख हुन् । अतः यस नगरपालिकामा अल्पकालीन रूपमा सौर्य उर्जा र वायो ग्याँसलाई तथा दीर्घकालीन रूपमा जलविद्युत ऊर्जालाई जोड दिनु आवश्यक छ ।

६.३.२ समस्या तथा चुनौती

यस नगरपालिकामा अझै पनि ७० प्रतिशत घरपरिवारले खाना पकाउन मुख्य इन्धनको रुपमा दाउराको प्रयोग गर्ने गरेका छन् । विद्युत, वायोग्यास तथा स्वस्थ उर्जा प्रयोगको अवस्था न्यून रहेको देखिन्छ । नगरपालिकाको केही छरिएका वस्तीहरुमा विद्युत लाईनसमेत पुग्न नसकेको, पुगेको स्थाहरुमा समेत ट्रान्समिटरको क्षमता र ट्रान्समिसन लाईन गुणस्तरीय बनाई विद्युत प्रसारण र वितरण हुन सकेको छैन । ग्रामीण क्षेत्रहरुमा उद्योग व्यवसाय सञ्चालन, सिंचाईको लागि प्रयोग गर्न आवश्यक पर्ने थ्रिफेजको विद्युत लाईनको कमी रहेको छ । नगरपालिकाको प्रमुख सडक, चोक र स्थानमा सोलार प्रणालीमा आधारित सडक वत्तीको सुविधा उपलब्ध हुन सकेको छैन । दिगो बिद्युत सेवा उपलब्ध गराउनु, बिद्युतको प्रयोग उद्योग क्षेत्रमा बिस्तार गर्नु, स्वच्छ र किफायती उर्जामा सबैको पहुँच पुर्याउनु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

६.३.३ सोच

"उज्यालो र समुन्नत दिपायल सिलगढी नगरपालिका"

६.३.४ उद्देश्य

१. विद्युतको उत्पादन, उपलब्धता, गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि गर्नु,
२. स्वच्छ उर्जाको प्रवर्द्धन, विस्तार र उपयोगमा वृद्धि गर्नु,
३. जलस्रोतको संरक्षण र उपभोगमा वृद्धि गर्नु

६.३.५ रणनीति

१. विद्युत उत्पादन तथा उपभोग बढाउने
२. स्वच्छ उर्जाको उत्पादन तथा उपयोग वृद्धि गर्न संघ र प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकायहरूसँग सहकार्य तथा साझेदारी गर्ने
३. वैकल्पिक उर्जाको उपयोग विस्तार गर्दै आयातित इन्धनमाथिको निर्भरता कम गर्ने,
४. जलस्रोत संरक्षण र उपयोगमा समुदाय, निजी क्षेत्र र गैसस परिचालन गर्नेविद्युत लाइन तथा क्षमता वृद्धि गर्ने,

६.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विद्युतमा पहुँच भएका जनसङ्ख्याको अनुपात	प्रतिशत	९५	९८	१००	१००	१००
खाना पकाउनका निम्ति ऊर्जाको प्राथमिक स्रोतको रूपमा कोइला, दाउरा, गुइँठालगायतका ठोस इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	५०	५०	४०	३०	२०
खाना पकाउन र कोठा तातो राख्नका लागि एलपी ग्याँस प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या	प्रतिशत	३०	४०	५०	४०	३०
खाना पकाउन विद्युतको उपयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	२	३	१०	३०	४०
सोलार उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	४	५	३	१	०

६.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	0	0	0	0	0	0	0	0
२०८२/८३	798	40	758	0	0	798	0	0
२०८३/८४	858	43	815	0	0	858	0	0

६.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४६	जलस्रोत व्यवस्थापन कार्यक्रम	जलस्रोत संरक्षण र उपयोग वृद्धि गर्नु	सालबसाली	410	जलाधार क्षेत्र तथा उपयोग सम्बन्धी तथ्याङ्क विवरण तयार र जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र उपयोग दिगो रुपमा भएको हुने
४७	विद्युत विस्तार तथा उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	केन्द्रिय विद्युत प्रणालीको विद्युतको उपभोगमा वद्धि गर्नु	सालबसाली	335	केन्द्रिय विद्युत प्रसारण प्रणालीबाट स्थानीयस्तरमा विद्युत सुबिधा उपलब्ध तथा विस्तार हुने
४८	वैकल्पिक तथा स्वच्छ उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	स्वच्छ उर्जाको उपयोगमा बृद्धि गर्नु	सालबसाली	911	१०० घरपरिवार लाभिन्वत हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
४६	जलस्रोत व्यवस्थापन कार्यक्रम	टोल, बस्ती तथा बजारमा जल प्रदुषण नियन्त्रणको लागि ढल व्यवस्थापन आयोजना कार्यान्वयन गर्न लागिएको	५ वटा बस्ती, टोल र बजारको ढल व्यवस्थापन हुने	पानीमूहान र जलस्रोतको नक्शाकंन र तथ्याङ् तयारी, मुहान दर्ता तथा संरक्षण, जल प्रदूषण नियन्त्रण
४७	विद्युत विस्तार तथा उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	९५ प्रतिशत घरपरिवार र व्यवसायमा स्थानीय स्तरमामा उत्पादित विद्युतको प्रयोग भएको	नगरपालिकामा केन्द्रिय प्रशारण लाइन जोडिने र १५ प्रतिशत घरपरिवार लाभान्वित हुने	केन्द्रिय विद्युत प्रसारण प्रणालीको विद्युत लाइन विस्तार, विद्युत नपुगेका घरपरिवारमा विद्युत सुबिधा विस्तार, र विद्युतीय चुल्होमा अनुदान, स्थानीय जलविद्युत आयोजना मर्मत सहयोग
४८	वैकल्पिक तथा स्वच्छ उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४५ प्रतिशत घर परिवारमा स्वच्छ तथा वैकिल्पक उर्जाको प्रयोग भएको	६ बस्ती तथा १०० घर- परिवार लाभान्वित हुने	मुख्य बजार क्षेत्रमा सोलार सडक वत्ती जडान, स्वच्छ उर्जा प्रयोग सम्बन्धी सचेतना, स्वच्छ उर्जा प्रणाली जडान अनुदान

६.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनूमान

केन्द्रिय विद्युत प्रसारण प्रणालीको विद्युत सुबिधा विस्तार भई विद्युत तथा स्वच्छ उर्जाको उपलब्धता र उपयोग सहज भएको हुनेछ। जलाधार क्षेत्रको संरक्षणमा अन्तर सरकार सहकार्य तथा समुदायस्तरको जागरुकतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ। उपरोक्त परिवेश तयार हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुनमा जोखिम रहन सक्छ।

६.४ सूचना तथा सञ्चार

६.४.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकाको सेवा प्रवाहमा इन्टरनेट सेवाको पहुँच बढाउनुको साथै अन्य सूचना तथा संचारमा सुविधाको विकासलाई बढोत्तरी गर्ने कार्यक्रम तयार भइ कार्यान्वयन गरिएका छन्। नगरपालिकामा इन्टरएक्टिभ वेवसाइट,र विभिन्न प्रकारका सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तथा सफ्टवयर जडान भई शासन सञ्चालन र सेवा प्रवाहलाई विद्युतीय प्रणालीमा आधारित बनाउँदै लाने प्रयास गरिएको छ। इन्टरएक्टिभ वेवसाइट, स्थानीय रेडियो तथा टेलिभिजन तथा राष्ट्रियस्तरका रेडियो र टेलिभिजन, पत्रपत्रिका र अनलाईन मार्फत सूचनाहरु नियमित रुपमा अद्यावधिक, प्रकाशन र प्रसारण भैरहेको छ।

६.४.२ समस्या तथा चूनौती

नगरपालिका केही घरपरिवारका सदस्यहरुसँग मोबाइल फोनमा समेत पहुँच नभएको अवस्था छ भने ८० प्रतिशत घरपरिवारमा कम्प्युटर तथा इन्टरनेटको पहुँच नभएको देखिन्छ। कतिपय बस्ती र स्थानहरुमा मोबाइल टेलिफोन सेवाको गुणस्तर कमजोर रहेको छ। नगरपालिका क्षेत्रभित्र सबै वडा कार्यालय, सामुदायिक, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, बजार र पर्यटकीय तथा टोलहरुमा इन्टरनेट सुविधा तथा सेवाको गुणस्तर कमजोर रहेको छ। विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र वडा कार्यालयहरुमा पावर व्याकअप सहित सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा सुचारु हुन सकेको छैन। हालसम्म नगरपालिकामा सबै वडा, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था, बजार र पर्यटकीय तथा टोलहरुमा ल्याण्डलाइन टेलिफोन र केबल प्रणालीमा आधारित इन्टरनेट र टेलिफोनको व्यवस्था हुन सकेको छैन। नगरपालिकामा एफ.एम रेडियो स्टेशन र सञ्चारका साधनको विस्तार हुन सकेको छैन।

यस प्रकार ल्याण्डलाइन टेलिफोन सेवाको पहुँच कम हुनु, मोवाइल तथा इन्टरनेट सेवाको पहुँच कमजोर हुनु, इन्टरनेट प्रदायक संस्थाहरुको सेवा विश्वसनीय नहुनु, स्थानीय पत्रपत्रिका प्रकाशन नहुनु, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालहरूमा इन्टरनेट सुचारु हुन नसक्नु आदि प्रमूख समस्या रहेका छन्। सवै खाले संचार माध्यमहरुको पहुँच विस्तार गर्नु, मोवाइल, इन्टरनेट र वाइफाईको क्षमता विस्तार गर्नु, नगरपालिका र वडाहरु वीच सूचना सञ्जालीकरण गर्नु, सवै तथ्यांक र सूचनालाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गर्नु, अनलाईन प्रणाली मार्फत सेवा प्रवाह गर्नु, स्थानीय पत्रिका प्रकाशन र एफ.एम संचालन गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमूख चुनौती हुन्।

६.४.३ सोच

"सूचना प्रविधिमैत्री सेवाः सुशासनमा टेवा"

६.४.४ उद्देश्य

१. आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा सबैको पहुँच स्थापित गर्नु,
२. सूचना प्रविधिलाई सुरक्षित, उपयोगी र भरपर्दो सहज बनाउनु,
३. स्थानीय सेवा प्रवाहलाइ सूचना प्रविधि मैत्री बनाउनु।

६.४.५ रणनीति

१. नगरपालिकाको शासन सञ्चालन, सेवा प्रवाह र विकास कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गर्ने
२. स्वास्थ्य, शिक्षा, सुरक्षा, पर्यटन, रोजगारी, प्रकोप लगायतका विषयमा पहुँच अभिवृद्धि गर्न सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गर्ने
३. सूचना तथा सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधिसँग आवद्ध गर्ने
४. नगरपालिकाको सुचना तथा सञ्चार प्रणालीलाई सबल र प्रभावकारी बनाउने
५. पर्टकीय सेवा तथा सुविधालाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाउने

६.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कम्प्युटर, इन्टरनेट र इमेल लगायत सूचना प्रविधिमा पहुँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	५०	७०	८०	१००	१००

६.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	0	0	0	0	0	0	0	0
२०८२/८३	957	144	814	0	0	957	0	0
२०८३/८४	1030	154	875	0	0	1030	0	0

६.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
४९	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	स्थानीय शासन सञ्चालन, विकास व्यवस्थापन र सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको प्रयोग वृद्धि गर्नु	सालबसाली	**800**	विभिन्न थप ३ प्रकारका सेवाहरू सूचना प्रविधि प्रणालीबाट प्रवाह हुने
५०	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	स्थानीय विकास निर्माण र सेवा प्रवाह सूचना प्रविधिमैत्री र सहज बनाउनु	सालबसाली	1187	कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा र ८ वटै वडा कार्यालयमा विद्युतीय सुशासनको अभ्यास सुचारु हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् ।

क्रस	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
४९	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	८ वटा सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालनमा रहेका	थप ३ प्रकारका सफ्टवयर तथा सूचना व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना भइ सेवा सुचारू हुने	सूचना प्रविधिमैत्री सेवा प्रवाह, सफ्टवयर र सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तथा उपकरण खरिद र सञ्चालन, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थामा सूचना प्रविधि जडान र सञ्चालन, जिआइएस नक्शाकन सञ्चालन, विद्युतीय हाजिरी प्रणाली, विद्युतीय प्रोफाइल तयारी तथा अद्यावधीकरण,
५०	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वेवसाइट नियमित रूपमा अद्यावधिक भएको, पर्यटन सूचना प्रणाली तयार भएको	विभिन्न थप विषयमा सूचना प्रविधि तथा डिजिटल प्रणालीमा आधारित सेवाहरू सञ्चालन हुनेछन्	तथ्याङ्क, योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा प्रतिवेदन प्रणाली व्यवस्थापन तथा सञ्चालन, तथ्य तथा अनुसन्धानमूलक रिपोर्टिङ्ग डिजिटलाईजेसन ईबुलेटिन तथा छपाइ, टुरिजम पोर्टल निर्माण र सञ्चालन, सर्भर व्यवस्थापन

६.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

सूचना प्रविधिको उपयोगबाट सेवा प्रवाहमा थप प्रभावकारिता वृद्धि हुनेछ । प्रविधि खर्चिलो र दक्ष मानविय श्रोतको आवश्यक पर्ने भएको तथा साइवर सुरक्षाको दृष्टिकोणले सुचना तथा दस्तावेजहरु असुरक्षित हुने तथा अनधिकृत प्रसारण तथा सम्प्रेषण हुने जोखिम रहन सक्छ।

परिच्छेद ७ : वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र

यस परिच्छेद अन्तर्गत वन तथा भूसंरक्षण, वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन लगायतका उप–क्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ।

७.१ वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा नदि नियन्त्रण

७.१.१ पृष्ठभूमि

वन तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण र व्यवस्थापनलाइ नीति, योजना तथा कार्यमा मूलप्रवाहीकरण गर्न नगरपालिकामा वन तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण तथा व्यवस्थपन ऐन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। यसगरी नगरपालिकाको अधिकार क्षेत्रिभित्रका सामाजिक, आर्थिक विकास, पूवार्धार वकास, वातावरण तथा जलवायु न्यूनीकरण र अनुकलन कार्यकबाट वातावरण पर्ने प्रभाव अध्ययन गरी न्यूनीकरणका लागि संक्षिप्त तथा प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिएको छ। यस नगरपालिकामा कुल क्षेत्रफलमा ७०% ले वन तथा हरियाली क्षेत्रले ढाकेको छ।

७.१.२ समस्या तथा चुनौती

नगरपालिका क्षेत्रमा वन डढेलो लाग्नु, मानव तथा वन्यजन्तु बीच द्वन्द्व निरन्तर हुनु जसका कारण मानविय र वालीनालीमा क्षति तथा जंगली जनावरहरु समेत घाईते हुनु, वनक्षेत्र अतिक्रमण, चोर शिकारी आदि मुख्य समस्या रहेका छन्। जलवायु परिवर्तन लगायत विभिन्न कारणबाट वन डढेलो लाग्नु, भूक्षय तथा तापक्रम वृद्धि हुनु, बाढी तथा नदी कटान आदि चुनौतीका रुपमा रहेका छन्। समस्याहरुमा डढेलो, चरिचरण तथा वन क्षेत्रको अतिक्रमण वन क्षेत्रमा रहेका प्रमुख प्रमुख रहेका छन्। यस नगरपालिकामा करिब ४१ स्थानमा बाढी, पहिरो तथा नदी कटानको समस्या रहेको छ।

७.१.३ सोच

"दिपायल सिलगढीको वनः आयमुलक धन"

७.१.४ उद्देश्य

१. वन, हरियाली, जलाधार र जैविक विविधता एकीकृत संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्नु,
२. हिमालय क्षेत्र तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गर्नु,
३. मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व रुपान्तरण गरी क्षति न्यून गर्नु,
४. बाढि, नदि तथा पहिरोबाट हुने क्षति न्यून गर्नु।

७.१.५ रणनीति

१. वन हरियाली र भूसंरक्षणका लागि सरोकारवालाहरु बीच सहकार्य र सहजीकरण गर्ने,
२. जलाधार तथा उपजलाधार क्षेत्रको संरक्षण, भूक्षय, नदी कटान र पहिरो नियन्त्रण गर्ने,
३. वन तथा वन्यजन्तुबाट मानव तथा कृषि उत्पादन सुरक्षित गर्ने,
४. नदि तथा पहिरो नियन्त्रणका लागि कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने।

७.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कुल भूमिमा वन तथा हरियाली क्षेत्र	प्रतिशत	५०	६०	६५	६८	७०
वनमा आधारित उद्यम र आयआर्जनमा संलग्न घरपरिवार	संख्या	१५०	२००	२५०	३००	४५०
वृक्षरोपणबाट वृद्धि भएको हरित क्षेत्र	रोपनी	१५०	२००	३५०	५००	८००
नियमित रुपमा वन कार्ययोजना तयार र पूर्णरुपमा कार्यान्वयन गर्ने तथा नगरपालिकासँग नियमित समन्वयमा रहने वन उपभोक्ता समितिको हिस्सा	संख्या	२१	२१	२१	२१	२१

७.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	200	20	180	0	0	200	0	0
२०८२/८३	3605	360	3244	0	0	3605	0	0
२०८३/८४	3878	388	3490	0	0	3878	0	0

७.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५१	वन तथा हरीयाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वन, हरियाली क्षेत्र विस्तार, वनको दिगो व्यवस्थापन र जैविक विविधता संरक्षण गर्नु	सालबसाली	**630**	१० हजार विरुवा रोपिएको हुने
५२	जलाधार व्यवस्थापन, भूसंरक्षण तथा नदी नियन्त्रण कार्यक्रम	जलाधार व्यवस्थापन, भूसंरक्षण र नदी नियन्त्रणलाई प्रभावकारी गराउनु	सालबसाली	**7053**	७५० मि. लम्बाइमा बाँध तथा स्पर निर्माण भई नदी, ५० स्थानमा गल्छी र खहरे नियन्त्रण भइ जग्गा, बस्ती र विकासका पूर्वाधार संरक्षण हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
५१	वन तथा हरीयाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	हालसम्म १४४९८ हेक्टर क्षेत्रफल वन तथा हरियाली क्षेत्र ढाकेको	६ हेक्टर क्षेत्रफल वृक्षरोपण गरी हरियाली कायम गरिने	२००० हजार विरुवा रोपण, सडक किनारा वृक्षरोपण, विरूवा उत्पादन तथा वितरण,वन डडेलो नियन्त्रण, उद्यान विस्तार तथा संरक्षण, वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम, जडीबुटी खेती प्रवर्द्धन
५२	जलाधार व्यवस्थापन, भूसंरक्षण तथा नदी नियन्त्रण कार्यक्रम	नगरपालिकाको विभिन्न २०-२५ स्थान गरी १८०० मिटर लम्बाइ गल्छी, खहरे, पहिरो तथा नदी नियन्त्रण भएको	४५० मि. लम्बाइमा बाँध तथा स्पर निर्माण भई नदी, गल्छी तथा जग्गा र बस्ती संरक्षण हुने	आकासे पानी संकलन तथा जलपुनर्भरण पोखरी निर्माण, गल्छी, खहरे तथा पहिरो नियन्त्रण, बाँध तथा तटबन्ध निर्माण, वायोइञ्जिनियरिङ तथा विकासका पूर्वाधार संरक्षण, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण

७.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

वन तथा जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा तीनै तहका सरकार, समुदाय तथा नागरिक समाजको सहकार्य साझेदारी बढोत्तरी हुनेछ । वायोइञ्जिनियरिङ, वृक्षरोपण, समुदायको सहभागितालाई पूर्वाधार विकास, मर्मत संभार आत्मसात गरिनेछ । उल्लिखित परिस्थिति निर्माण हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुन कठिन हुन सक्छ ।

७.२ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

७.२.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकाले फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि स्थानीय साझेदारहरुसँग सम्झौता गरी नगरपालिका स्तरमा स्यानीटरी ल्याण्डफिल साइट निर्माणको प्रयास अघि सारेको छ। हरेक वडा तहमा ल्याण्डफिल साइट बनाउने योजना बनाएको छ। नगरपालिकाले विकास निर्माण कार्यमा हरित प्रविधि र वातावरणमैत्री विकासलाई प्रोत्साहन गरी हरित अर्थतन्त्रको विकासमा लगानीलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति लिएको छ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकामा फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि छुट्टै शाखा नहुनु तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन हेर्ने कर्मचारी/मानवीय श्रोतको कमी हुनु, फोहोरमैला व्यवस्थापनमा साझेदारहरु प्रति निर्भर हुनु, बजार क्षेत्र भन्दा बाहिर फोहोरमैला व्यवस्थापन व्यवस्था नहुनु तथा बजार क्षेत्र तथा सार्वजिनक क्षेत्रमा सार्वजनिक शौचालयको कमी हुनु, फोहोर जलाउँने समस्या निराकरण हुन नसक्नु आदि समस्या रहेका छन् । नगरपालिका क्षेत्रमा प्रवेश गर्ने पर्यटक तथा बटुवा, घुमन्ते र अस्थायी व्यापारीबाट फोहोरमैला संकलन, भण्डारण, पुन:प्रयोग तथा सफाई लगायत फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्न आदि चुनौती रहेका छन्।

७.२.३ सोच

"सन्तुलित, सफा, स्वच्छ वातावारण र हरियालीयुक्त दिपायल सिलगढी नगर"

७.२.४ उद्देश्य

१. जल, वायु, माटो लगायत सवै प्रकारका प्रदूषणको नियन्त्रण र रोकथाम गर्नु
२. पुर्वाधारको विकास र प्राकृतिक वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्नु,
३. व्यवसायी तथा स्थानीयवासीबाट सिर्जित घरेलु, व्यवासयिक र अस्पतालको फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्नु,
४. नीति, कानून कार्यान्वियनको प्रभावकारी संरचना निर्माण, अध्ययन अनुसन्धान तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।

७.२.५ रणनीति

१. जल, वायु, माटो, ईन्धन लगायत सवै प्रकारका प्रदुषणको नियन्त्रण र रोकथाम गर्ने।
२. पुर्वाधार निर्माण र वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्न वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनलाई कार्यान्वयन गर्ने।
३. फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि गैसस तथा नीजि क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई परिचालन गरी नविनतम प्रविधिको अवलम्वन गर्ने।
४. नगरपालिका क्षेत्रमा ढल व्यवस्थापन तथा हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने।

७.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
सफा चर्पीको प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	७५.	७५	९०	१००	१००
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	९	१०			
विसर्जन हुने फोहोरमैलामा कुहिने फाहोरको अंश	प्रतिशत	५०	५०	७०	१००	१००

७.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	0	0	0	0	856	-856	0	0
२०८२/८३	10368	5184	5184	0	935	9433	0	0
२०८३/८४	11155	5577	5577	0	1021	10134	0	0

७.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं	उपक्षेत्र/कार्यक्रम आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५३	एकीकृत फोहोरमैला प्रशोधन र स्यानीटरी ल्याण्डफिल साइट निर्माण आयोजना	फोहोरमैलाको दिगो तथा वातावरणमैत्री र एकीकृत रूपमा वर्गीकरण, ढुवानी प्रशोधन तथा विसर्जन गर्नु	२०८०/८१ देखि २०८५/८६	५३	एकीकृत फोहोरमैला प्रशोधन र स्यानीटरी ल्याण्डफिल साइट निर्माण आयोजना
५४	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	स्रोतमै फोहोरको वर्गीकरण, पुनःप्रयोग, मल बनाउने कार्य द्वारा फोहोरमैलाको विसर्जन न्यूनीकरण गर्नु	सालबसाली	५४	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम
५५	वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	प्रदूषण न्यूनीवकरण तथा वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्नु	सालबसाली	५५	वातावरण संरक्षण कार्यक्रम

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/ आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
५३	एकीकृत फोहोरमैला प्रशोधन र स्यानीटरी ल्याण्डफिल साइट निर्माण आयोजना	दैनिक ५० टन फोहोर प्रशोधन हुन सक्ने एकीकृत फाहोरमैला प्रशोधन र विसर्जन केन्द्र निर्माण तथा सञ्चालन भई फोहोरमैलाको संकलन, ढुवानी, वर्गीकरण, पुनप्रयोग र विसर्जन व्यवस्थित हुने	एकीकृत फोहोरमैला प्रशोधन तथा ल्याण्डफिल साइट निर्माण आयोजनाको डिपिआर तयार निर्माणको प्रक्रिया शुरू भएको	दैनिक १०० टन फोहोर प्रशोधन हुन सक्ने एकीकृत फाहोरमैला प्रशोधन र विसर्जन केन्द्र निर्माण सम्पन्न हुने
५४	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	५० प्रतिशत घरपरिवार स्रोतमै फोहोरको वर्गीकरण, पुनःप्रयोग, मल बनाउने कार्य द्वारा फोहोरमैलाको विसर्जन न्यूनीकरणका सहभागी तथा लाभान्वित हुने	निजी क्षेत्रको साझेदारीमा कुहिने फोहोर प्रशोधन केन्द्र सञ्चालन भइ दैनिक १ मे.टन फोहोर प्रशोधन भैरहेको र १२ वटा वडाबाट फोहोर संकलन, ढुवानी, प्रशोधन र विसर्जन भैरहेको	३० प्रतिशत घरपरिवार ले स्रोतमै फोहोरको वर्गीकरण, पुनःप्रयोग, मल बनाउने र विसर्जन लगायत कार्यमा सहभागी भइ लाभान्वित हुने
५५	वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सूचक पुरा भइ वातावरणमैत्री नगरपालिका घोषणा हुने	वातावरणमैत्री स्थानीय शासनको अभ्यास थालनी भएको	वातावरणमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम सञ्चालन हुने

७.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

वन तथा जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा तीनै तहका सरकार, समुदाय तथा नागरिक समाजको सहकार्य साझेदारी बढोत्तरी हुनेछ। वायोइञ्जिनियरिङ, वृक्षरोपण, समुदायको सहभागितालाई पूर्वाधार विकास, मर्मत संभार आत्मसात गरिनेछ गरिएको हुनेछ। उल्लिखित परिस्थिति निर्माण हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुन कठिन हुन सक्छ।

७.३ विपद जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन

७.३.१ पृष्ठभूमि

दिपायल सिलगढी नगरपालिकाले विपद पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि स्वास्थ्य संकट एवम् विपद पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । यस नगरपालिका क्षेत्रमा मानव जनजीवनलाई प्रभावित पार्ने प्रकोपहरुमा भुकम्प, पहिरो, मानव वन्यजन्तु द्वन्द, हावाहुरी, खडेरी, आगलागी र महामारी मुख्यरुपमा रहेका छन् ।

यस नगरपालिकामा प्राकृतिक प्रकोप मध्ये सवै भन्दा बढी अविरल बर्षाका कारण धेरै क्षति भएको छ । गत आर्थिक बर्षमा मात्र ८८ परिवारको घरमा क्षति पुगेको थियो । विपद्का घटनाबाट बार्षिक ५ जना जतिको ज्यान जाने गरेको र औषतमा ५० घरपरिवार विस्थापित हुने गरेको तथ्याङ्कले देखाउँछ ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौती

स्थानीयस्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी आधिकारिक तथ्यांक कायम गर्नु, स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना लागू गर्नु, जलवायु अनुकुलन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन संरचना निर्माण गर्नु, नगरपालिकामा विपद् पूर्वानुमान, पूर्व चेतावनी प्रणाली विकास गरी निरन्तर कार्यान्वयन गर्नु आदि चुनौती रहेका छन् ।

७.३.३ सोच

“प्राकृतिक प्रकोप विपद र जलवायूवाट सुरिक्षत र उत्थानशिल दिपायल सिलगढी नगर”

७.३.४ उद्देश्य

१. जलवायु परिवर्तन र विपद सम्वेदनशील योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नीति योजना कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु,
२. जोखिम नक्सांकन विपद जोखिम पूर्वानुमान पुर्वतयारी र प्रतिकार्य र पुनर्लाभ सम्बन्धी क्षमता विकास गर्नु,
३. जलवायू परिवर्तनको प्रतिकुल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्दै अनुकुलन क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,
४. जलवायु परिवर्तन र विपद व्यवस्थापनका लागि सार्वजनिक र नीजि क्षेत्रको सहभागिता वृद्धि गर्नु, र
५. जलवायु परिवर्तन र विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतना क्षमता वृद्धि र आवश्यक पूर्वाधार कार्यान्यवन गर्नु ।

७.३.५ रणनीति

१. जलवायु परिवर्तन र विपद व्यवस्थापनका लागि आवश्यक नीतिगत र संस्थागत संरचना निर्माण सुधार एवम् क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
२. विषय शाखागत आयोजना कार्यक्रममा विपद र जलवायुलाई मुलप्रवाहीकरण गर्ने ।
३. पूर्वतयारी प्रतिकार्य र पुनर्लाभ सम्बन्धी क्षमता विकास र श्रोत साधनको व्यवस्था गर्ने ।
४. जलवायु परिवर्तनका क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धान तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

७.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विपदबाट वार्षिक रूपमा हुने मानवीय क्षति	संख्या	१	२	०	०	०
वार्षिक विपदबाट प्रभावित हुने घरपरिवार	संख्या	१००	१५०	८०	५०	१०
विपदबाट हुने वार्षिक क्षति	रू. हजारमा	१५०००	१००००	५०००	२०००	१०००
विपद् व्यवस्थापन कोषको वार्षिक रकम	रू. हजारमा	2000	28000	40000	50000	60000

७.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	265	106	159	0	1711	-1446	0	0
२०८२/८३	1880	752	1128	0	1870	10	0	0
२०८३/८४	2023	809	1214	0	2041	-19	0	0

७.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५६	विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	विपद् जोखिम न्यूनीकरण, अल्पीकरण, पूर्व तयारी र प्रतिकार्य र पूनर्लाभलाइ योजनाबद्ध र प्रभावकारी बनाउनु ।	सालबसाली	2565	विपदबाट हुने क्षतीमा १० प्रतिशतले कमी आउने ।
५७	जलवायु परीवर्तन अनुकुलन तथा समयानुकुलन कार्यक्रम	जलवायु परिवर्तको असर न्यूनीकरण, अनुकुलन र उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।	सालबसाली	1603	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना तर्जुमा भइ लागु भएको हुने

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् ।

क्र.सं.	उपक्षेत्र कार्यक्रम आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वियन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
५६	विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	स्थानीय सुरक्षा निकायको सहयोगमा विपदमा उद्दार राहत तथा क्षतिपुर्ति दिदै आएको ।	स्वास्थ्य क्षेत्रको विपद लगायत प्राकृतिक विपदमा तत्काल उद्दार राहत क्षतिपुर्ति तथा प्रतिकार्य योजना कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ ।	स्थानीय प्रहरी परिचालन, टोल विकास समितिको क्षमता विकास र परिचालन, विपद तथा जलवायु परिवर्तन अभिमुखीकरण, विपद पूर्व तयारी तथा विपद व्यवस्थापन योजना तर्जुमा, उद्धार, राहत र पुनर्लाभ
५७	जलवायु परीवर्तन अनुकुलन तथा समयानुकुलन कार्यक्रम	हाल ताल पोखरी संरक्षण गरिएको । रैथाने जातका फलफुल लगायत बहु बर्षिय बालीलाई प्राथमिकता दिइएको ।	स्थानीय अनुकुलन योजना अनुसार बार्षिक नीति योजना कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।	स्थानीय अनुकुलन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन, टोल, संरक्षण शिक्षा तथा सचेतना, ताल, पोखरी निर्माण तथा संरक्षण, विद्यालयमा इको क्लव गठन, सचेतना तथा परिचालन

७.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नगरपालिकाले विपद जोखिम तथा व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील योजना तयार गर्ने र उपयुक्त प्रविधि, स्रोत साधन परिचालन गरी विपद न्यूनीकरणको लक्ष्य हासिल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । मानवीय कारणले हुने विपद बढ्दो अवस्थामा रहेकोले यसको प्रतिकार्य तथा पुनर्लाभमा श्रोत तथा समयको लगानी बढाउनु पर्ने हुन्छ । भूक्षय, कटान र वाढी लगायत प्रकोपबाट जुनसुकै बेला जस्तोसुकै विपद पर्न सक्ने जोखिम रहन्छ ।

परिच्छेद ८ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

यस विषय क्षेत्रमा नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन, संगठन, मानव संशाधन तथा क्षमता विकास, स्रोत सुदृढीकरण तथा परिचालन, तथ्याङ्क तथा योजना व्यवस्थापन जस्ता उपक्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएका छन् ।

८.१ नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन

८.१.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकाले आफ्नो कार्य व्यवस्थापन गर्न कानून नीति निर्देशिका कार्यविधिहरु निर्माण गरेको छ । नगरपालिकामा स्थानीय सञ्चित कोष स्थापना भई सुत्र (SuTRA) मा आधारमा वित्तीय कारोवार सञ्चालन भइरहेको छ । न्यायिक निरुपण र मेलमिलापका लागि नगरपालिकामा कानुन शाखा स्थापना गरिएको छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा, वस्तुगत विवरण संकलन आदि कार्य विद्युतीय माध्याम प्रयोग गरि सम्पादन हुदै आएको छ । नगरपालिकाले सेवाग्राहीको गुनासो सुनुवाइ संस्थागत प्रबन्धहरु समेत गरेको छ । नगरपालिकाले कार्यालयहरूमा नागरिक वडापत्रको व्यवस्था, इन्टरनेट नेटवर्किङ मार्फत वडालाई नगरक्षेत्रसँग जोड्ने कार्य, कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता अभिवृद्धि तालिम, नागरिक भेला, सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक परीक्षण, अनुगमन तथा नियन्त्रण कार्यप्रणालीलाई चुस्त, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउनु आवश्यक छ ।

यस नगरपालिकाले अफ्नो सेवा प्रवाहमा संस्थागत सुशासन कायम राखी चुस्त, छीटो छरीतो तथा जनमुखी सेवा प्रवाह गर्न प्रदान गर्न समायानुकुल विभिन्न नितिगत व्यवस्था गर्दै आएको छ । चालु आर्थिक बर्षमा पारित भएका कानुनहरुलाई राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने र सार्वजनिक गर्ने तथा कानुन संग्रह प्रकाशन गर्ने तयारि गरेको छ ।

८.१.२ समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकामा आवधिक योजना तर्जुमा हुन नसक्नु, तर्जुमा भएका नीति कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसक्नु, वडा कार्यालयहरुले मासिक रुपमा खर्चको विवरण सार्वजनिक गर्न नसक्नु, समिति तथा संस्थागत जिम्मेवारी बाँडफाँड व्यवस्थित गर्न नसक्नु तथा समय सापेक्ष नागरिक बडापत्र अद्यावधिक हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्या रहेका छन् । वडा कार्यालयहरू सँग विद्युतीय तथा ईन्टरनेट सञ्जाल कायम गर्नु, आन्तरिक राजस्व वढाउनु, सेवा र विकास कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्नु, सूचना तथा अभिलेखहरूलाई विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गर्नु, योजना अनुशासनको पालना र गुणस्तरीय कार्यसम्पादन गर्नु आदि प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

८.१.३ सोच

"सुशासनयुक्त स्थानीय सरकार: समृद्ध दिपायल सिलगढीको आधार"

८.१.४ उद्देश्य

१. नीति तथा योजना प्रक्रियामा नागरिक सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु ।
२. स्थानीय सेवा प्रवाहलाई जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउनु ।
३. नगरपालिकाको कार्यप्रणालीमा पारदर्शीता सुनिश्चित गर्नु ।

८.१.५ रणनीति

१. नीति निर्माणमा नागरिक सहभागिता अभिवृद्धि गर्न प्रस्तावित नीतिहरु स्वीकृत गर्नु अघि सार्वजनिक रुपमा आह्वान गर्ने,
२. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन प्रणालीलाई सहभागितामूलक बनाउने,
३. सार्वजनिक जवाफदेहिताका औजारहरुको नियमित रुपमा उपयोग गर्ने,
४. सूचना तथा गुनासो व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने,
५. नीति, कानून, योजना तथा निर्णयहरु नियमित रुपमा वेभसाइट मार्फत सार्वजनिक गर्ने,
६. नगरपालिकाको खरीद प्रणालीलाई पारदर्शी बनाउने ।

८.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
स्वीकृत नीति, कानून र कार्यविधि तथा मापदण्ड	संख्या					
१. नीति	विषय	४	४	५	६	७
२. ऐन	विषय	२२	२३	२५	२८	३२
३. नियम तथा विनियम	विषय	८	९	१०	१२	१४
४. निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड	विषय	३८	४०	४८	५४	६०

८.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	2015	1914	101	0	2015	0	0	0
२०८२/८३	2168	2060	108	0	2168	0	0	0
२०८३/८४	2333	2216	117	0	2333	0	0	0

८.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५८	नीति, कानुन, सुशासन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	नीति, कानुन, सुशासन तथा न्याय प्रवर्धन गर्नु।	सालबसाली	**6516**	नीति, कानून तथा कार्यविधि तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा थप ३० प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख कृयाकलापहरु
५८	नीति, कानुन, सुशासन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	ऐन सहित कानून पास भएको।	कानुनी दस्तावेजहरु राजपत्रमा प्रकाशन भई जारी भएका कानुनहरु बारे छलफल प्रशिक्षण तथा सार्वजनिक भएको हुने।	कानुनी दस्तावेजहरु राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने जारी भएका कानुनहरु बारे छलफल प्रशिक्षण कानुनको सार्वजनिक गर्ने।

८.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

स्थानीय नीति र कानून तर्जुमा, न्यायिक समिति तथा मेलमिलाप केन्द्रको माध्यमबाट साना विवादहरु सजिलै छोटो समयमा कम खर्चिलो तरिकाबाट समाधान हुन सक्ने हुन्छ। दक्ष जनशक्तिको कमिका कारण तर्जुमा गरिएका नीति कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुने सक्छ। न्यायिक समितिको कार्यबोझ र विवादको जटिलताको कारण समयमा मेलमिलाप वा निरुपणबाट विवाद समाधान नहुने जोखिम रहन सक्छ।

८.२ संगठन, मानव संशाधन र सेवा प्रवाह

८.२.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकाको मुख्य प्रशासनिक कार्यालय भवन हाल सिलगढीमा अवस्थित रहेको छ। विगतमा वहालको भवनबाट आरम्भ गरेको कार्यालय भवन हाल अस्थायी र स्थायी भवनबाट कार्यालय अन्तगर्गतका शाखाहरु अलग अलग भवनबाट सेवा प्रदान गर्दै आएकोमा आगामि आर्थिक बर्षबाट नगरपालिकाको मुख्य प्रशासनिक भवन निर्माणको काम थालिनेछ। नगरपालिकाको कार्यसम्पादनमा सहजताका लागि क्षमता विकास, कम्प्युटर सफ्टवेयर प्रणालीको उपयोग र प्रयोगमा ल्याइएको छ। हाल नगरपालिकामा विषय क्षेत्रगतमा स्थाइ तथा करार गरी १९५ जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन्। सेवा प्रबाहका लागि आवश्यक आधाभूत नीति, कानून, कार्यविधिहरु स्वीकृत भएका छन् भने सेवा प्रबाहमा सहजीकरणका लागि सूचना प्रविधिमा आधारित पद्धति उपयोगमा ल्याइएको छ।

८.२.२ समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकामा उपलब्ध जनशक्तिको दिगो व्यवस्थापन गर्न नसक्नु योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन पद्धतिमा कमी, स्विकृत दरवन्दी र कार्यरत जनशक्ति बीच सामन्जस्यतामा कमि, नगरपालिकाको क्षमता विकास योजना पुर्ण रुपमा कार्यान्वयन हुन नसक्नु कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली लागु हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्या हुन्। संस्थागत स्वमूल्यांकन कार्यसम्पादन मूल्यांकन तथा लैससास परीक्षणका कार्ययोजनालाई कार्यान्वयन पूर्णरुपमा कार्यान्वयन गर्नु नगरपालिकाको सेवा व्यवस्थापन प्रक्रियामा सुधार गर्नु आदि चुनौति रहेका छन्।

८.२.३ सोच

प्रशासनमा व्यवसायिकता र प्रतिबद्धता: प्रभावकारी सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता"

८.२.४ उद्देश्य

१. नगरपालिकाको संगठन संरचना र जनशक्ति व्यवस्थापनलाई समयसापेक्ष तुल्याउनु।
२. कर्मचारी संयन्त्रलाई कार्य जिम्मेवारी प्रति प्रतिबद्ध र उत्प्रेरित बनाउनु।
३. सेवा प्रवाहमा नागरिकको पहुँच अभिवृद्धि गर्नु।

८.२.५ रणनीति

१. संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण आवश्यकता अनुरुप पुनरावलोकन गर्ने।
२. जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि आवश्यक नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थाको प्रबन्ध गर्ने।
३. कर्मचारी प्रोत्साहन प्रणालीलाई कार्यसम्पादनमा आधारित बनाउने।
४. आवश्यकता पहिचान गरी कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधीको क्षमता विकास कार्यक्रमलाई नियमित रुपमा सञ्चालन गर्ने।
५. सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाउँदै लैजाने।
६. सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण गरी सेवा प्रवाहमा निरन्तर सुधार गर्ने

८.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
नगरपालिकामा कार्यरत मानव संशाधन	संख्या	१८३	१९२	१९३	१९५	१९५
नगरपालिकामा कार्यरत प्राविधिक जनशक्ति	संख्या	१३	१५	१५	१५	१५

८.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	129042	116138	12904	0	129042	0	0	0
२०८२/८३	138846	124962	13885	0	138846	0	0	0
२०८३/८४	149379	134441	14938	0	149379	0	0	0

८.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
५९	संगठन, मानव संशाधन, क्षमता विकास र सेवा प्रवाह सुदृढीकरण कार्यक्रम	संगठन, मानव संशाधन, क्षमता विकास र सेवा प्रवाह सुदृढीकरण गर्नु।	सालबसाली	417267	

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् ।

क्र. सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
५९	संगठन, मानव संशाधन, क्षमता विकास र सेवा प्रवाह सुदृढीकरण कार्यक्रम			सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण, नागरिक सर्वेक्षण, सामाजिक परिक्षण, नागरिक बडापत्र

८.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

नगरपालिकाले प्रदेश, संघ तथा सरोकारवालाहरुको सहकार्यमा स्थानीय नीति, कानून, योजना तर्जुमा, दक्ष मानव संशाधनको सीप र दक्षतामा अभिवद्धि गरी अपेक्षित नतिजा हासिल हुन सक्नेछ । स्थानीय सरकारमा वृत्ति तथा क्षमता विकास र उत्प्रेरणाको कमीका कारण कर्मचारीको कार्यसम्पादनबाट अपेक्षित नतिजा आउन नसक्ने पनि जोखिम रहन सक्छ ।

८.३ राजस्व तथा स्रोत परिचालन

८.३.१ पृष्ठभूमि

राजस्वको श्रोतका रुपमा आन्तरिक राजस्व, संघीय तथा प्रदेश सरकारको अनुदान र राजश्व बाँडफाँटको रकम नै मुख्य रुपमा रहेको छ । स्थानीय राजस्वको दर तथा दायरा वृद्धिका लागि नगरपालिका निरन्तर रुपमा कृयाशिल रहेको छ । नगरपालिकाको वित्तीय स्रोत बढ्दै गएको र संस्थागत सवलीकरण र क्षमता विकासमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा विकास साझेदारहरूको सहयोग पनि क्रमशः बढ्दै गएको भएता पनि यस चालु आर्थिक वर्षमा घटने संकेत देखिएको छ ।
राजश्व परामर्श समितिको बैठकबाट हरेक बर्ष पुष मसान्त भित्रमा आगामि बर्ष राजश्व प्रक्षेपण गर्नुपर्ने ब्यवस्थालाई निरन्तरता दिइएको छ ।

८.३.२ समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकाको राजस्व संकलनको सम्भावना प्रचुर रहेपनि राजश्व असुली प्रकृयालाई सेवा सँग जोड्न नसक्नु, राजश्व सुधार योजना अद्यावधिक हुन नसक्नु प्रमुख समस्या हुन् । नीतिगत व्यवस्था र कर्मचारीको कमीले गर्दा सम्भावनाको अधिकतम राजस्व संकलन लक्ष्य प्राप्त गर्न समस्या देखिएको छ । राजश्व लक्ष्य प्राप्त गर्न गर्नुपर्ने अभियान तथा प्रचारात्मक कार्यहरु निरन्तरता दिनुपर्ने भएको छ ।

८.३.३ सोच

"स्वावलम्बनको आधार: स्थानीय स्रोतमा सुधार"

८.३.४ उद्देश्य

१. राजश्वका नयाँ स्रोतको खोजी गरी राजश्वको आधार फराकिलो तुल्याउनु ।
२. राजश्वको दायरा फराकिलो बनाई कर प्रशासनलाई न्यायोचित बनाउनु
३. राजश्व प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाई प्रभावकारी तुल्याउनु ।

८.३.५ रणनीति

१. राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
२. सेवा प्रवाहलाई राजश्व परिचालनसँग आबद्धता गर्ने ।
३. करका दरलाई प्रगतिशिल बनाउने ।
४. कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारको नीति अवलम्बन गर्ने ।
५. राजश्व प्रशासनमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।
६. कर प्रशासनलाई सेवाग्राही मैत्री बनाई सहज पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।

८.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
बार्षिक आन्तरिक आय रकम	रु.लाखमा	१६६	१५३	१५८	१८०	२०१
कुल बार्षिक बजेट	रु.लाखमा	६२६२	६४२५	७४१२	७९७६	८५८१
बेरुजु रकम	रु. हजारमा	६६५२३	७५०००	९१०००	१०५०००	११६०००

८.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	0	0	0	0	0	0	0	0
२०८२/८३	399	359	40	0	399	0	0	0
२०८३/८४	429	386	43	0	429	0	0	0

८.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
६०	राजस्व सूचना व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	आन्तरिक तथा बाह्य स्रोत परिचालनमा वृद्धि गर्नु र	सालबसाली	827	इ–ट्याक्स सिस्टम लागु भई आन्तरिक आय तथा राजस्वमा बार्षिक रुपमा २० प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन्।

क्र.सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
६०	राजस्व सूचना व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	नगरपालिकाको कार्यालय र केहि वडाबाट अनलाईन सेवा प्रवाह भएपनि सवै वडाबाट सेवा दिन गुणस्तरीय ईन्टरनेट सेवाको कमि	अनलाईन प्रणाली लागु भई आन्तरिक आय तथा राजस्वमा बार्षिक रुपमा २० प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ।	अनलाइन राजश्व भुक्तानी प्रणाली, राजश्व सुधारका लागि नागरिक सचेतना कार्यक्रम ईन्टरनेट सेवा सुदृढ गर्ने।

८.३.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

प्रचलित कानुन तथा स्थानीय आवश्यकताको आधारमा आन्तरिक तथा वाह्य पर्यटन एवम् पर्वतारोही र यससँग सम्वन्धित व्यवसाय र व्यवसायीलाई करको दायरामा ल्याउने तथा करको दर र दायरा तय गरी राजस्व संकनल बृद्धि गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। स्थानीय बासिन्दामा कर तथा शुल्क वाध्यकारी अवस्थामा बाहेक अरु बेला सालवसाली रुपमा मात्र तिर्ने वानी भएको र पर्यटक र पर्वतारोहीको संख्या अस्थिर रहने भएकोले लक्ष्य अनुसारको राजश्व संकलन गर्न नसकिने जोखिम रहन सक्छ।

८.४ तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन

८.४.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकाको खानेपानी सरसफाई गुरुयोजना तयार भएको र आगामि दिनमा आवधिक योजना, सडक गुरुयोजना, पर्यटन गुरुयोजना लगायतका रणनीतिक दस्तावेज तयारी गर्नु पर्ने देखिएको छ। कुनै पनि विकास योजनालाई सफल रुपमा कार्यान्वयन गर्न वस्तुनिष्ठ सूचनाको अनिवार्यता हुन्छ। नगरपालिकामा गरिने हरेक किसिमका कृयाकलापहरू र समग्र वस्तुस्थितिलाई कतिपय अवस्थामा परिमाणमा प्रतिविम्वित गर्न मिल्दछ। तसर्थ हरेक कृयाकलापलाई परिमाणमा देखाउँदा विकास र सम्वृद्धिको मापन गर्न सहज हुनुका साथै यथार्थमा नगरपालिकाको स्थिति वारे थाहा पाउन सकिन्छ। यसका लागि हरेक सूचनालाई अध्यावधिक गर्ने, सूचना तथा तथ्याङ्क प्रणालीको आवश्यकता रहन्छ। अर्को तर्फ राजश्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन र लेखा व्यवस्थापन नियमित र वैज्ञानिक नहुँदा राज्यको श्रोत र साधनको दुरुपयोग हुन सक्ने जोखिम रहन्छ।

८.४.२ समस्या तथा चुनौती

अद्यावधिक तथ्याङ्कको कमी, योजनागत अनुभवको कमी, दक्ष जनशक्तिको कमि, कमजोर संस्थागत पूर्वाधार, अन्तर सरकार र अन्तर निकाय वीच समन्वयको कमी आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन । तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नु, आवधिक योजना र वार्षिक योजना वीच तादाम्यता कायम गर्नु, नतिजामुखी योजना तर्जुमा गर्नु, योजनाको कार्यान्वयन क्षमता वढाउनु, संस्थागत क्षमताको विकास गर्नु, निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्नु, विकासमा सबै लिङ्ग, वर्ग र समुदायको समतामूलक पहुँच स्थापित गर्नु, वाल, महिला, अपाङ्गता एवम् वातावरण मैत्री विकास गर्नु, श्रोतको समुचित व्यवस्थापन गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन ।

८.४.३ सोच

“वस्तुनिष्ठ सूचना र तथ्याङ्कको उपलब्धता: नतिजामूलक योजना तर्जुमाको सुनिश्चितता”

८.४.४ उद्देश्य

१. योजना तर्जुमा पद्धतिलाई नतिजामूलक बनाउनु,

२. उपलब्ध स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन गर्नु,

८.४.५ रणनीति

१. सुदृढ सूचना अभिलेख प्रणालीको विकास गर्ने,

२. प्रमाणमा आधारित तथा नतिजामुखी योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्ने,

८.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७९/८० सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८०/८१ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
नगरपालिकामा क्रियाशिल र साझेदार गैसस, सहयोगी र नागरिक समाज संस्था	संख्या	१२	१४	१६	१८	२०
सबै तहमा जवाफदेही, सहभागितामूलक र प्रतिनिधिमूलक निर्णयको अभ्यास	प्रतिशत	८०	९०	१००	१००	१००
समयमा सम्पन्न आयोजना तथा कार्यक्रम	प्रतिशत	९०	९०	९५	९८	१००

८.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको स्रोत			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८१/८२	600	480	120	0	600	0	0	0
२०८२/८३	646	516	129	0	646	0	0	0
२०८३/८४	695	556	139	0	695	0	0	0

८.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	उपक्षेत्र/कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
६१	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	नगरपालिकाको योजना तथा विकास प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित, समावेशी, सहभागिताममूलक तथा नतिजामूलक बनाउनु,	सालबसाली	1940	आवधिक योजना, विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, आयोजना बैंक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जमा तथा अद्यावधिक हुने र सो बमोजिम मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा हुनेछ ।

उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनाको हालसम्मको प्रगति स्थिति, आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित उपलब्धि सूचक र आ.व. २०८१/८२ सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलाप देहायबमोजिम रहेका छन् ।

क्र. सं.	उपक्षेत्र /कार्यक्रम/आयोजना	हालको प्रगति स्थिति	आगामि तीन बर्षको अपेक्षित उपलब्धी	आ व २०८१/८२ मा कार्यान्वयन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु
६१	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	आवधिक योजना, वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा भइ कार्यान्वयन भइरहेको	आवधिक योजना, विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, आयोजना बैंक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जमा तथा अद्यावधिक हुने र सो बमोजिम मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा हुनेछ।	आवधिक योजना, वस्तुस्थिति विवरण तयारी, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका अतिरिक्त सेवा र परामर्श, सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तयारी।

८.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

नगरपालिकाले संघ तथा प्रदेशसँगको समन्वय र सहकार्यमा तथ्याङ्क व्यवस्थापन, दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन योजना, नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्न गर्नेछ। संघ तथा प्रदेश सम्बन्धित निकायहरूबाट स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका विषयमा तथ्याङ्क व्यवस्थापन, दीर्घकालीन तथा मध्यमकालीन योजना, वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नीतिगत, क्षमता विकार र प्राविधिक सहयोग उपलब्ध हुनेछ। सो अनुसार संङ तथा प्रदेशबाट सहयोग र सहजीकरणा उपलब्ध नभएमा स्थानीय विकासलाइ नतिजामूलक र प्रभावकारी नहुने जोखिम हुन सक्दछ।

अनुसूची १: मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यदल

क्र.सं.	समितिका पदाधिकारी	जिम्मेवारी
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत – शंकर सुचिकार	संयोजक
२	प्रमुख, शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा – लक्ष्मी राज ओझा	सदस्य
३	प्रमुख, स्वास्थ्य शाखा – तेज बहादुर खड्का	सदस्य
४	प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा- भक्त राज भट्ट	सदस्य
५	प्रमुख, कर्मचारी प्रशासन शाखा – बिष्णु राज जोशी	सदस्य
६	प्रमुख, सामाजिक विकास / वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन शाखा – रमेशचन्द्र जोशी	सदस्य
७	प्रमुख, कृषि शाखा – हिक्मत साउद	सदस्य
८	प्रमुख, पशु सेवा शाखा - सत्य सुन्दर राज भण्डारी	सदस्य
९	प्रमुख, सूचना प्रविधि शाखा – किरण बोगटी	सदस्य
१०	प्रमुख, राजश्व शाखा – टंक प्रसाद श्रेष्ठ	सदस्य
११	कानुनी सल्लाहकार– कैलाश सिंह साउद	सदस्य
१२	प्रमुख, सामाजिक सुरक्षा पञ्जीकरण शाखा – राधिका भण्डारी	सदस्य
१३	प्रमुख, उद्योग शाखा – राज बहादुर खड्का	सदस्य
१४	प्रमुख, सहकारी शाखा – डिल बहादुर महरा	सदस्य
१५	प्रमुख, योजना तथा अनुगमन शाखा – शिब बहादुर माझी	सदस्य सचिव

अनुसूची २: मध्यमकालीन खर्च संरचना र आगामी आर्थिक वर्षको बजेट सीमा निर्धारण र बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०८०

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले परिकल्पनाको गरेको संङ्घीय लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्था अन्तर्गत स्थानीय तहमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिले नीति, कानून निर्माण एवम् व्यवस्थापकीय क्षेत्रमा महत्वपूर्ण उपलब्धी हासिल गर्दै पहिलो कार्यकाल पुरा गरी दोस्रो कार्यकालमा सेवा प्रवाह, विकास उपलब्धि र सुशासनमा तिब्रता प्रदान गर्न प्रयासरत छन् । राजनीतिक संक्रमण अन्त्यको संघारमा वर्तमान अवस्था स्थानीय शासन ञ्चासलन, सेवा प्रवाह र विकास उपलब्धी हासिल गर्ने गति तिब्र बनाउँदै जनअपेक्षालाई सम्बोधनका लागि अनुकूल वातावरण बन्दै गएको छ । संविधानले परिकल्पना अनुसार तीनवटै तह बीचको सहकारीता, समन्वय र सहअस्थित्वको मर्मलाई आत्मसात गर्ने प्रयास भैरहेको छ । स्थानीय सरकाले अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र, सहकारी र समुदाय तथा नागरिक बीचको साझेदारी र सहकार्यलाई प्रभाबकारी बनाउँदै लगेका छन् ।

यस सन्दर्भमा स्थानीय सरकारले जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारका रूपमा नागरिकको जीवनस्तरमा गुणस्तरीय परिवर्तनको वस्तुपरक मार्गचित्र तयार गर्नु जरुरी देखिन्छ । संवैधानिक, नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था बमोजिम स्थानीय सरकारले स्थानीय धरातलिय विशिष्टता तथा नागरिकको वास्तविक आवश्यकता र चाहना प्रतिबिम्बित हुने आफ्ना प्रयास अगाडि बढाउनु पर्ने देखिन्छ । स्थानीय आवश्यकताको सम्बोधन गर्दै जनअपेक्षा बमोजिम राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा प्राविधिक परिस्थितिले सिर्जना गरेको अवसरहरूको पूर्ण सदुपयोग हुने गरी नीति, योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमालाई योजनाबद्ध, व्यवस्थित र नतिजामूलक बनाउन आवश्यक छ । स्थानीय सरकारले विकास प्रक्रियालाई निदृष्ट गन्तब्यतर्फ उन्मुख गराई अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न नागरिक तथा सरोकारवाला समेतको सहभागितामा सहभागितामूलक तथा समावेशी विकासको अवधारणा बमोजिम नीति, योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया अबलम्बन गर्न आवश्यक हुन्छ । नीति तथा दीर्घकालीन, आवधिक र विषयगत रणनीतिक/गुरुयोजनाले दिशानिर्देश गरेअनुसारको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र प्राथमिकताको आधारमा वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरी स्थानीय समस्याको सम्बोधन गर्ने, जनताको मनोभावना बुझ्ने र चाहना सम्बोधन गर्ने गर्नुपर्दछ । नीति, योजना तथा कार्यक्रमले उपलब्ध हुन सक्ने सम्भाव्य श्रोत साधन परिचालन गरी अनुमानित र विनियोजन बजेट बीचको खाडलको पूर्तिलाई सुनिश्चित गर्न सक्नु पर्दछ।

नेपालको संविधान तथा कानून प्रदत्त अधिकार बमोजिम स्थानीय सरकारलाई योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको महत्वपूर्ण जिम्मेबारी रहेको छ । अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा (२१) को उपदफा (३) बमोजिम नगर कार्यपालिकाले प्रत्येक वर्षको असार १० गते भित्र आगामी आर्थिक बर्षको राजस्व र व्ययको अनुमान सम्बन्धित स्थानीय सभामा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसैगरी ऐनले राजस्व र व्ययको अनुमान नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसै गरी ऐनको दफा १६ को उपदफा (१) ले स्थानीय तहले आफ्नो कार्य क्षेत्रभित्रका विषयमा सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपणसहित मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने पनि व्यवस्था गरेको छ ।

यस मार्गदर्शनको उद्देश्य स्थानीय शासन संचालन ऐन तता स्थानीय तहको योजना तयोजना तर्जुमा दिग्दर्शन अनुसार मध्यमकालीन खर्च तथा वार्षिक विकास कार्यक्रम तर्जुमा गर्न अधिकतम प्रयास गर्नु रहेको छ ।आगामी तीन आर्थिक बर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रियामा श्रोत अनुमान ताथ बजेट सीमा निर्धारण समिति, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, विषयगत समिति, कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत शाखा, वडा समिति र स्थानीय सरोकारवालाहरुलाई उपलब्ध गराउन यो मार्गदर्शन तयार गरिएको छ । नगर कार्यपालिकाबाट प्राप्त बजेट सीमा तथा प्राथमिकता निर्धारणको आधार तथा प्रक्रिया बमोजिम यस मार्गदर्शन अनुसार आगामी आर्थिक बर्षको बजेट तथा कार्यक्रम समेत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रस्ताव तयार गर्नुपर्नेछ ।

कार्यक्रम तथा उपलब्धिको संक्षिप्त समीक्षा

चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट कार्यक्रम, अस्थिर राजनीति सन्तुलन तथा नीति, तरल राष्टिय अर्थतन्त्र र विश्वव्यापी आर्थिक शीथिलताको परिवेशमा प्रदेश तथा संङ्घीय सरकार र विकास साझेदार निकायसँग समन्वय, साझेदारी र सहकार्य गरी लक्ष्य अनुसार कार्यान्वयन तर्फ उन्मुख गराउने प्रयास गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्षका स्वीकृत केही कार्यक्रम तथा आयोजना सम्पन्न हुने अवस्थामा, केही कार्यान्वयन भैरहेका र केही शुरू हुने अवस्थामा रहेका छन् । स्वीकृत नीति, कार्यक्रम तथा बजेट कार्यान्वयनमा समय तालिका पालना, प्रक्रिया तथा नतिजा अनुगमन गरी कार्यतालिका र निर्धारित मापदण्ड र अपेक्षित नतिजा अनुसार कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गर्न अनुभव, सीप तथा क्षमता, कार्यविधि तथा मापदण्डको कमी महशुस गरिएको छ । आगामी बर्षको बजेट

तथा कार्यक्रम तर्जुमा देखी नै कार्यान्वयन कार्ययोजना, खरिद योजना र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना बनाई यसलाई व्यवस्थित गर्ने सिकाई समेत भएको छ । विषयगत योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाको लक्ष्य तथा प्रगति र चालु आर्थिक बर्षको प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको अवस्था र हालसम्मको उपलब्धी समेतलाई मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षका लागि यथाशक्य आयोजना र कार्यक्रमगत रूपमा नभएमा उपक्षेत्रगत रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्ने प्रयास गरिएको छ।

योजना तथा बजेट तर्जुमाका आधारहरू

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेत आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्दा देहायअनुसारका नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थालाई आधारका रुपमा लिइनेछ :

१. नेपालको संविधानका सान्दर्भिक धाराहरू (भाग ३: मौलिक हक र कर्तव्य, भाग ४: राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व, भाग ५: राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड, भाग १७: धारा २१४ देखी २३०)
२. नगरपालिकाको कार्य सम्पादन तथा कार्य विभाजन नियमावली ।
३. प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद ४: प्राकृतिक श्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँट र अनुदान)
४. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद ६: दफा २४ र २५, परिच्छेद ९: दफा ५४ देखी ६८ र परिच्छेद १०: दफा ६९ देखी ८०)
५. अन्तर–सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद २: राजस्वको अधिकार, परिच्छेद ३: राजस्वको बाँडफाँड, परिच्छेद ४: अनुदानको अवस्था, परिच्छेदः वैदेशिक सहायता र आन्तरिक ऋण, परिच्छेद ६: सार्वजनिक खर्च व्यवस्था, परिच्छेद ७: राजस्व र व्यवको अनुमान, परिच्छेद ८: वित्तीय अनुशासन)
६. आर्थिक कार्यविधि वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७ का सान्दर्भिक दफा तथा नियमहरू (बजेट निर्माण, निकासा, खर्च, रकमान्तर र नियन्त्रण, बजेट र कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यक्रम स्वीकृती र संशोधन, प्रगति समीक्षा)
७. सावर्जनिक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावलीका सान्दर्भिक दफाहरू (ऐनको परिच्छेद २: खरिद कार्यको जिम्मेवारी र खरिद विधीसम्बन्धी व्यवस्था, नियमको परिच्छेद २: खरिद कारवाहीको तयारी, खरिद योजना र लागत अनुमान)
८. दिगो विकास लक्ष्य (लक्ष्य १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १५, १६ तथा १७)
९. दीर्घकालीन सोच तथा पन्ध्रौ योजनाको सान्दर्भिक बुँदाहरू
१०. नगरपालिकाको आवधिक योजना, दीर्घकालीन नीति तथा कार्यक्रमको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता र विषयगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना
११. समपुरक तथा विशेष अनुदानसम्बन्धी कार्यविधि, २०७६

बजेट सीमा

बजेट वर्ष आ.व. २०८१/८२ सहित ३ आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाको लागि आयोजना तथा उपक्षेत्रगत रूपमा बजेट सीमा देहायअनुसार निर्धारण गरिएको छ ।

क्रस	विषयक्षेत्र/उपक्षेत्र	आर्थिक बर्ष	बजेट सिमा रु हजारमा				बजेटको श्रोत रु हजारमा			
			कूल	चालु	पुंजीगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत तथा राजश्व वाँडफाड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
१	**आर्थिक विकास**	2081/82	**51941**	**31761**	**20180**	**0**	**2054**	**49265**	**622**	**0**
		2082/83	**55887**	**34174**	**21713**	**0**	**2245**	**52990**	**653**	**0**
		2083/84	**60127**	**36766**	**23360**	**0**	**2450**	**56991**	**686**	**0**
क	**कृषि तथा खाद्य सुरक्षा**	2081/82	23009	14956	8053	0	1711	20676	622	0
		2082/83	24757	16092	8665	0	1870	22234	653	0
		2083/84	26635	17313	9322	0	2041	23908	686	0
ख	**पशु सेवा**	2081/82	1597	1278	319	0	0	1597	0	0
		2082/83	1718	1375	344	0	0	1718	0	0

क्रस	विषयक्षेत्र/उपक्षेत्र	आर्थिक बर्ष	बजेट सिमा रु हजारमा				बजेटको श्रोत रु हजारमा			
			कूल	चालु	पुंजीगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत तथा राजश्व वाँडफाड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
		2083/84	1849	1479	370	0	0	1849	0	0
ग	उद्योग ब्यापार ब्यवसाय	2081/82	11650	8155	3495	0	0	11650	0	0
		2082/83	12535	8775	3761	0	0	12535	0	0
		2083/84	13486	9440	4046	0	0	13486	0	0
घ	पर्यटन तथा संस्कृति	2081/82	3700	1110	2590	0	0	3700	0	0
		2082/83	3981	1194	2787	0	0	3981	0	0
		2083/84	4283	1285	2998	0	0	4283	0	0
ङ	भूमि ब्यवस्था सहकारी तथा वित्तिय व्यवस्था	2081/82	900	720	180	0	342	558	0	0
		2082/83	968	775	194	0	374	594	0	0
		2083/84	1042	833	208	0	408	634	0	0
च	श्रम रोजगारी र गरिवि निवारण	2081/82	11085	5543	5543	0	0	11085	0	0
		2082/83	11927	5964	5964	0	0	11927	0	0
		2083/84	12832	6416	6416	0	0	12832	0	0
२	सामाजिक विकास	2081/82	**476408**	**313712**	**162696**	**0**	**856**	**470577**	**4975**	**0**
		2082/83	**512605**	**337547**	**175058**	**0**	**935**	**506446**	**5224**	**0**
		2083/84	**551489**	**363152**	**188337**	**0**	**1021**	**544984**	**5485**	**0**
क	शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य	2081/82	268030	227826	40205	0	0	267408	622	0
		2082/83	288395	245135	43259	0	0	287742	653	0
		2083/84	310271	263730	46541	0	0	309586	686	0
ख	स्वास्थ्य तथा पोषण	2081/82	47054	39996	7058	0	0	46121	933	0
		2082/83	50629	43035	7594	0	0	49650	979	0
		2083/84	54470	46299	8170	0	0	53441	1028	0
ग	खानेपानी तथा सरसफाई	2081/82	137575	27515	110060	0	0	134466	3109	0
		2082/83	148028	29606	118422	0	0	144763	3265	0
		2083/84	159257	31851	127405	0	0	155829	3428	0
घ	महिला बालबालिका सामाजिक समावेशीकरण	2081/82	18574	15788	2786	0	0	18263	311	0
		2082/83	19985	16987	2998	0	0	19659	326	0
		2083/84	21501	18276	3225	0	0	21158	343	0
ङ	यूवा खेलकुद तथा नवप्रवर्तन	2081/82	5175	2588	2588	0	856	4319	0	0
		2082/83	5568	2784	2784	0	935	4633	0	0
		2083/84	5991	2995	2995	0	1021	4970	0	0
३	पूर्वाधार विकास क्षेत्र	2081/82	**80765**	**3334**	**77431**	**0**	**34011**	**40535**	**6219**	**0**
		2082/83	**71150**	**2895**	**68254**	**0**	**38998**	**25622**	**6530**	**0**
		2083/84	**76547**	**3115**	**73432**	**0**	**44780**	**24911**	**6856**	**0**
क	बस्ती विकास, आवास तथा भवन	2081/82	45555	2278	43277	0	2139	41861	1555	0
		2082/83	31510	1575	29934	0	2338	27539	1632	0
		2083/84	33900	1695	32205	0	2552	29634	1714	0
ख	सडक तथा यातायात	2081/82	35210	1056	34154	0	31872	-1326	4664	0
		2082/83	37885	1137	36749	0	36660	-3673	4897	0
		2083/84	40759	1223	39536	0	42228	-6611	5142	0
ग	जलश्रोत, विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा	2081/82	0	0	0	0	0	0	0	0
		2082/83	798	40	758	0	0	798	0	0

क्रस	विषयक्षेत्र/उपक्षेत्र	आर्थिक बर्ष	बजेट सिमा रु हजारमा				बजेटको श्रोत रु हजारमा			
			कूल	चालु	पुंजीगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत तथा राजश्व वाँडफाड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
		2083/84	858	43	815	0	0	858	0	0
घ	सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि	2081/82	0	0	0	0	0	0	0	0
		2082/83	957	144	814	0	0	957	0	0
		2083/84	1030	154	875	0	0	1030	0	0
४	वन तथा वातावरण क्षेत्र	2081/82	**465**	**126**	**339**	**0**	**2567**	**-2102**	**0**	**0**
		2082/83	**15853**	**6297**	**9557**	**0**	**2806**	**13048**	**0**	**0**
		2083/84	**17056**	**6774**	**10281**	**0**	**3062**	**13994**	**0**	**0**
क	वन, भूसंरक्षण र जैविक विविधता	2081/82	200	20	180	0	0	200	0	0
		2082/83	3605	360	3244	0	0	3605	0	0
		2083/84	3878	388	3490	0	0	3878	0	0
ख	वातावरण तथा फाहोरमैला व्यवस्थापन	2081/82	0	0	0	0	856	-856	0	0
		2082/83	10368	5184	5184	0	935	9433	0	0
		2083/84	11155	5577	5577	0	1021	10134	0	0
ग	विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलता	2081/82	265	106	159	0	1711	-1446	0	0
		2082/83	1880	752	1128	0	1870	10	0	0
		2083/84	2023	809	1214	0	2041	-19	0	0
५	संस्थागत विकास क्षेत्र	2081/82	**131657**	**118532**	**13125**	**0**	**131657**	**0**	**0**	**0**
		2082/83	**142059**	**127897**	**14162**	**0**	**142059**	**0**	**0**	**0**
		2083/84	**152835**	**137599**	**15236**	**0**	**152835**	**0**	**0**	**0**
क	नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन	2081/82	2015	1914	101	0	2015	0	0	0
		2082/83	2168	2060	108	0	2168	0	0	0
		2083/84	2333	2216	117	0	2333	0	0	0
ख	संगठन, मानव संशाधन र क्षमता विकास	2081/82	129042	116138	12904	0	129042	0	0	0
		2082/83	138846	124962	13885	0	138846	0	0	0
		2083/84	149379	134441	14938	0	149379	0	0	0
ग	राजस्व तथा श्रोत परिचालन	2081/82	0	0	0	0	0	0	0	0
		2082/83	399	359	40	0	399	0	0	0
		2083/84	429	386	43	0	429	0	0	0
घ	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास परिचालन	2081/82	600	480	120	0	600	0	0	0
		2082/83	646	516	129	0	646	0	0	0
		2083/84	695	556	139	0	695	0	0	0
	जम्मा	2081/82	**741236**	**467465**	**273771**	**0**	**171145**	**558275**	**11816**	**0**
		2082/83	**797554**	**508810**	**288744**	**0**	**187043**	**598105**	**12407**	**0**
		2083/84	**858054**	**547407**	**310647**	**0**	**204148**	**640879**	**13027**	**0**

क्रमागत र प्राथमिकता क्षेत्रका देहायमा उल्लिखित कार्यक्रम तथा आयोजनामामा श्रोतको सुनिश्चितता हुने गरी बजेटको सीमामा रही उपक्षेत्रगत रूपमा कार्यक्रम तथा आयोजना छनौट गर्नुहुन अनुरोध छः

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कुल लागत	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा खानेपानी सरसफाई भवन, आवास तथा शहरी विकास र यातायात पूर्वाधार	लिफ्ट सिचाई योजना १,२ र ३	२८००	२८००		
	खानेपानी क्षेत्रगत सुधार तथा पूर्वाधार आयोजना	३९६१५०	१३००००	१४००००	१२६१५०
	प्रशासकीय भवन निर्माण आयोजना समपुरक	२००००	२००००		
	नगर अस्पताल निर्माण	९०००	९०००		
शिक्षा तथा विज्ञान	सुनादेबी माध्यामिक बिद्यालय भवन निर्माण	९०००	९०००		
	कबर्डहल निर्माण	१००००	१००००		
वातावरण तथा फोहोरमैला	स्यानीटरी ल्याण्डफिल साइट व्यवस्थापन आयोजना	१८५००		९०००	९५००
	कुल जम्मा	४६५४५०	१८०८००	१४९०००	१३५६५०

बजेट तर्जुमा मार्गदर्शन

आगामी आर्थिक वर्ष २०८१/८२ सहित आगामी दुई आर्थिक वर्षको लागि उपलब्ध बजेट सीमा भित्र रही नगरपालिकाको विषयगत क्षेत्र रणनीतिक तथा गुरुयोजना, प्रस्तुत वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको आधारमा देहायमा उल्लिखित विषयहरूलाई मध्यनजर गरी आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको छनौट, प्राथमिकता निर्धारण, बजेट अनुमान तथा सांकेतीकरण र आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण समेत तयार गरी तोकिएको समय सीमाभित्र पेश गर्नु हुन अनुरोध छ :

१. नेपालको संविधानको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व र अनुसुची ८ र ९ मा उल्लेखित अधिकारहरूसँग तालमेल हुने आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्नेछ।

२. मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा सार्वजनिक खर्च विवरणमा उल्लिखित खर्चलाई ध्यान दिई आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण र छनौट गर्नुपर्नेछ।

३. नगरपालिकाको तर्जुमा हुने आवधिक योजना, बार्षिक नीति कार्यक्रम, विषयक्षेत्र रणनीतिक गुरुयोजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, विषयगत लक्ष्य तथा उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्नेछ।

४. चालु आर्थिक बर्षमा संचालित स्थानीय गौरव/स्वर्णीम, रूपान्तरणकारी, क्रमागत, बहुवर्षीय र अधुरा आयोजना तथा कार्यक्रमलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी बजेट अनुमान गर्नुपर्नेछ।

५. आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्दा साना, टुक्रे र संख्यात्मक रूपमा धेरै आयोजना छनौट भन्दा ठोस, उपलब्धीमूलक र कार्यान्वयन योग्य आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको छनौट गर्नु पर्नेछ।

६. नगरपालिका स्तरीय योजना छनौट गर्दा आयोजना बैंक तथा मध्यमकालीन खर्च संरचना समावेश भएका वा कानून अनुसार वातावरण प्रभाव अध्ययन् लगायत सम्भाव्यता अध्ययन भई डिजाईन, लागत अनुमान तथा विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन तयार भएका तथा स्रोत सुनिश्चतता भएका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई छनौट गर्नुपर्नेछ।

७. आम नागरिकको आधारभूत स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसरफाई, सशक्तीकरण, रोजगारी र उद्यमशिलता विकास हुने तथा सामाजिक आर्थिक पुनर्लाभिका कार्यक्रमलाई समावेश गर्नु पर्नेछ।

८. स्थानीय तहमा राजस्व अभिवृद्धि गर्ने र आयमूलक आयोजना तथा कार्यक्रमलाई अनिवार्य रूपमा समावेश गर्नु पर्नेछ।

९. कृषि, उद्योग, वन तथा पर्यटन उपजको उत्पादन, व्यवसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगीकरणलाई सहयोग पुर्याउने कार्यक्रमहरू छनौट गर्नु पर्नेछ।

१०. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नगरपालिकाको नीति, विषयगत रणनीतिक/गुरूयोजना तथा कानूनले निर्धारण गरेका दायित्वलाई अनिवार्य रूपमा समावेश गर्नु पर्नेछ।

११. विज्ञान, प्रविधि तथा खेलकुद लगायत युवाको सिर्जनशिलता, नवप्रर्वतनशिलता र उद्यमशिलता विकासमा सघाउ पुग्ने आयोजना तथा कार्यक्रमहरू छनौट गर्नु पर्नेछ।

१३. योग, ज्ञान तथा सीप विकास, अध्ययन, खोज, अनुसन्धान र नवप्रवर्तनसँग सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी समावेश गर्नु पर्नेछ।

१२. भूउपयोग योजना र क्षेत्र, वस्ती विकास तथा भौतिक विकास योजना तर्जुमा लगायत यस्ता योजनामा प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रममा कार्यान्वयन गर्ने योजना छनौट गर्नु पर्नेछ।

१३. बालबालिकालाई केन्द्रविन्दुमा राखी उनीहरूको बचाउ, संरक्षण, विकास र सहभागिता सम्बन्धी आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ।

१४. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को व्यवस्था अनुसार बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी दिगो विकासका लक्ष्य लगायत वातावरण, सुशासन, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, लैंङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणजस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ।

१५. विकास निर्माण आयोजनाको हकमा ठोस तथा उपलब्धिमूलक आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नु पर्नेछ। महिला, पिछडिएको वर्ग, विस्थापित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम महत्व र प्राथमिकता साथ छनौट गर्नुपर्नेछ।

१६. आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन र सम्भाव्यता अध्ययन, सर्वेक्षण, ड्रइङ्ग तथा डिजाइन समेत लागत अनुमान तयार भएका प्राविधिक, वातावरणीय, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपमा सम्भाव्य देखिएका आयोजना तथा

कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्नेछ । आयोजना तथा कार्यक्रमको छनौट गर्दा बजेटको स्रोत समेत खुलाइ प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ । यसबाट आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा समयमा संचालन गर्न र बजेट अपुग हुन पाउँदैन ।

१७. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु आर्थिक बर्षको खरिद गुरुयोजनालाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ ।

१८. आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नु अगावै सो आयोजना तथा कार्यक्रमबाट लाभान्वित तथा प्रभावित वर्ग तथा समुदाय, साझेदार तथा सहयोगी निकाय र संघ/राय परामर्श गरी सहमती भएको अवस्थामा मात्र आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तथा छनौट गर्नु पर्नेछ ।

१९. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा उपलब्ध बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रमगत र विषयगत उपक्षेत्र अनुसार छुट्टाछुट्टै रूपमा तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

२०. उपभोक्ता समिति, नागरिक तथा सामुदायिक संस्था, गैसससँग साझेदारी गर्न र सो मार्फत कार्यान्वयन गर्न सकिने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

२१. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ मा उल्लेखित ढाँचा तथा फाराममा मध्यमकालीन खर्च संरचना, नतिजा खाका, आयोजना र कार्यक्रम तथा बजेट विवरण तयार गर्नु पर्नेछ ।

२२. योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा नगरपालिकाको स्थिति पत्र (प्रोफाइल), स्थानीय तहको संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन, कार्यसम्पादन मूल्यांकन, लैससास परीक्षण, वित्तीय जोखिम तथा सुशासन कार्ययोजनाल आदिले लक्षित गरे अनुसारका क्षेत्र तथा सवाललाई सम्बोधन गर्नु पर्नेछ ।

२३. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणजस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनुपर्नेछ ।

आज्ञाले,

....

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

शंकर सुचिकार

अनुसूची ३: आगामी तीन आर्थिक वर्षको विषय उपक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजना विवरण र बजेट विनियोजन

रकम रू. हजारमा

क्र स	कार्यक्रम/आयोजना	आगामी आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन			दोश्रो आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण			तेश्रो आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण			साङ्केतीकरण				
		कूल	चालु	पुँजीगत	कूल	चालु	पुँजीगत	कूल	चालु	पुँजीगत	रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकीकरण	दिगो विकास लक्ष्य सङ्केत	लैङ्गिक सङ्केत	जलवायु सङ्केत
1	लिफ्ट सिचाई योजना १,२ र ३	2800		2800	0			0				P1	9	3	3
2	कृषि प्रसार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	6059	6059		7000	7000		8000	8000			P1	2	2	2
3	वैकल्पिक तथा साना सिंचाइ विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	14150		14150	17757		17757	18635		18635		P1	8	2	2
4	पशुपंक्षी व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	400	400		450	450		500	500			P1	12	2	2
5	पशुपंक्षीजन्य उत्पादन तथा बजारीकरण कार्यक्रम	500	500		510	510		560	560			P1	12	2	2
6	पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा, प्रसार र अन्य सालबसाली कार्यक्रम	697	697		758	758		789	789			P1	12	2	2
7	पर्यटन पुर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति तथा मर्मतसंभार कार्यक्रम	3000		3000	2500		2500	2600		2600		p2	8	2	3
8	पर्यटकीय सेवा सुविधा विस्तार तथा पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	0	0		200	200		250	250			P1	8	2	3
9	घरबास (होमस्टे) प्रवर्द्धन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	0	0		100	100		150	150			P1	8	2	3
10	संस्कृति तथा सम्पदा संरक्षण तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	700	0	700	1181		1181	1283		1283		P1	8	2	3
11	उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा तथा बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	10250	3450	6800	10935	10935		11736	11736			P1	9	2	3
12	गरीबि निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम (मेड्पा)	1400	1400		1600	1600		1750	1750			P1	1	2	3
13	सहकारी प्रबर्द्धन कार्यक्रम	500	500		540	540		565	565			P1	1	2	2
14	वित्तीय साक्षरता र वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	150	150		165	165		185	185			P1	8	2	3
15	भूमी व्यवस्थापन कार्यक्रम	250	250		263	263		292	292			p2	11	2	2
16	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	8718	8718		9120		9120	9800		9800		P1	1	2	2
17	सुरक्षित आप्रावासन कार्यक्रम	2167	2167		2400		2400	2500		2500		P1	11	2	2
18	श्रम, रोजगार, सुरक्षित आप्रावासन तथा गरिवी निवारण अन्य कार्यक्रम	200	200		407	407		532	532			P1	1	2	2
19	नगर अस्पताल निर्माण	900		900								P1	3	2	3
20	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सालवसाली कार्यक्रम	46154	46154		50629	50629		54470	54470			p2	3	2	2
21	प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	18840	18840		19000	19000		21000	21000			p2	4	2	2
22	आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	142071	142071		159265	159265		161471	161471			p2	4	2	2

क्र स	कार्यक्रम/आयोजना	आगामी आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन			दोश्रो आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण			तेश्रो आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण			साङ्केतीकरण				
		कुल	चालु	पुँजीगत	कुल	चालु	पुँजीगत	कुल	चालु	पुँजीगत	रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकीकरण	दिगो विकास लक्ष्य सङ्केत	लैङ्गिक सङ्केत	जलवायु सङ्केत
23	माद्यामिक शिक्षा कार्यक्रम	63775	63775		65000	65000		75000	75000			p2	4	2	2
24	माद्यामिक र उच्च शिक्षा अन्तरसम्बन्ध विकास कार्यक्रम	0	0		500	500		800	800			P1	4	2	2
25	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम	10000	10000		10000	10000		10000	10000			P1	4	2	2
26	निरन्तर तथा अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ कार्यक्रम	1852	1852		1900	1900		2500	2500			P1	4	2	2
27	शिक्षक व्यवस्थापन तथा शैक्षिक प्रशासन कार्यक्रम	10300	10300		10500	10500		13000	13000			p2	4	2	2
28	अनुसन्धान, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामाग्री व्यवस्थापन	6192	6192		7000	7000		8000	8000			p2	4	2	2
29	आवासीय नमूना विद्यालय आयोजना	15000		15000	15000		15000	15000		15000		p2	4	2	2
30	मौलिक भाषा तथा कला संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	0	0		230	230		3500	3500			p2	4	2	2
31	खानेपानी क्षेत्रगत सुधार तथा पूर्वाधार आयोजना	126150		126150	130000		130000	140000		140000		P1	6	2	3
32	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता संरचना निर्माण, मर्मत र दिगो सञ्चालन अन्य सालबसाली कार्यक्रम	11425	1425	10000	18028		18028	19257		19257		P1	6	2	2
33	महिला विकास कार्यक्रम	900	900		1000	1000		1200	1200			p2	5	1	3
34	बालबालिका विकास कार्यक्रम	600	600		700	700		900	900			p2	5	2	3
35	अपाङ्गता भएका व्यक्ति हित प्रवर्द्धन कार्यक्रम	200	200		300	300		450	450			p2	5	2	3
36	ज्येष्ठ नागिरक तथा असहाय व्यक्ति संरक्षण कार्यक्रम	200	200		300	300		310	310			p2	5	2	3
37	दलित वर्ग उत्थान कार्यक्रम	1000	1000		1500	1500		1750	1750			p2	10	2	3
38	महिला, बालबालिका तथा समावेशीकरण अन्य सालवसाली कार्यक्रम	15674	15674		16185	16185		16891	16891			p2	5	1	3
39	खेलकुद पूर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नति तथा खेलकुद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	3500	2000	1500	4500	2500	2000	5000		5000		p2	9	2	3
40	युवा उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	1675	1675		1068		1068	991		991		p2	8	2	3
41	प्रशासकीय भवन निर्माण आयोजना समपुरक	2000		2000	0		0	0		0		p2	9	3	3
42	सुनादेबी माध्यामिक बिद्यालय भवन निर्माण	9000		9000	0		0	0		0		p2	4	2	3
43	कबर्डहल निर्माण	10000		10000	17200		17200	0		0		p2	9	2	3
44	भवन, आवास र बस्ती विकास र सार्वजनिक निर्माण अन्य सालबसाली कार्यक्रम	24555		24555	14310		14310	33900		33900		p2	11	2	3
45	सडक, पुल तथा यातायात सालबसाली कार्यक्रम	35210		35210	37885		37885	40759		40759		p2	9	2	3
46	जलस्रोत व्यवस्थापन कार्यक्रम	0		0	200		200	210		210		p2	6	2	1

क्र स	कार्यक्रम/आयोजना	आगामी आ.व. २०८१/८२ को विनियोजन			दोस्रो आ.व. २०८२/८३ को प्रक्षेपण			तेस्रो आ.व. २०८३/८४ को प्रक्षेपण			साङ्केतीकरण				
		कुल	चालु	पुँजीगत	कुल	चालु	पुँजीगत	कुल	चालु	पुँजीगत	रणनीतिक स्तम्भ	प्राथमिकीकरण	दिगो विकास लक्ष्य सङ्केत	लैङ्गिक सङ्केत	जलवायु सङ्केत
47	विद्युत विस्तार तथा उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	0		0	150		150	185		185		p2	7	2	2
48	वैकल्पिक तथा स्वच्छ उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	0		0	448		448	463		463		p2	7	2	1
49	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	0	0		300		300	500		500		p2	8	2	2
50	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	0	0		657		657	530		530		p2	7	2	2
51	वन तथा हरीयाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	200	200		200		200	230		230		P1	13	2	1
52	जलाधार व्यवस्थापन, भूसंरक्षण तथा नदी नियन्त्रण कार्यक्रम	0	0		3405		3405	3648		3648		P1	13	2	1
53	एकीकृत फोहोरमैला प्रशोधन र स्यानीटरी ल्याण्डफिल साइट निर्माण आयोजना	0		0	9000		9000	9500		9500		P1	6	2	1
54	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	0	0		300	300		400	400			P1	6	2	1
55	वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	0	0		1068	1068		1255	1255			P1	13	2	1
56	विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	265		265	1100		1100	1200		1200		P1	15	2	1
57	जलवायु परीवर्तन अनुकुलन तथा समयानुकुलन कार्यक्रम	0	0		780	780		823	823			P1	13	2	1
58	नीति, कानुन, सुशासन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	2015	2015		2168	2168		2333	2333			p2	16	2	2
59	संगठन, मानव संशाधन, क्षमता विकास र सेवा प्रवाह सुदृढीकरण कार्यक्रम	129042	129042		138846	138846		149379	149379			p2	17	2	3
60	राजस्व सूचना व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	0	0		399	399		429	429			p2	8	3	3
61	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	600	600		646	646		694	694			p2	8	3	2
0	जम्मा	741236	479206	262030	797554	513644	283909	858054	551863	306191					